

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS**

GINTĖ TRUNCAITĖ

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistrantūros nuolatinės studijos

**PRIVILEGIJUOTAS NUŽUDYMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ
BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas

Dr. Tomas Girdenis

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PRIVILEGIUOTO NUŽUDYMO SAMPRATA BEI PASKIRTIS	5
2. NUŽUDYMO LABAI SUSIJAUDINUS REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO ŠALYSE	14
2.1.1. Nužudymas labai susijaudinus anglo – saksų teisės tradiciją taikančiose šalyse	16
2.1.2. Nužudymas labai susijaudinus romanų – germanų teisės tradicijos šalyse.....	21
3. NAUJAGIMIO NUŽUDYMO REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO ŠALYSE	26
3.2.1. Naujagimio nužudymas anglo – saksų teisės tradicijos šalyse.....	29
3.2.2. Naujagimio nužudymas romanų – germanų teisės tradicijos šalyse	34
4. PRIVILEGIUOTI NUŽUDYMAI LIETUVOS RESPUBLIKOJE.....	42
4.1. Nužudymas labai susijaudinus (BK 130 str.)	42
4.2. Naujagimio nužudymas (BK 131 str.).....	51
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA.....	66
SUMMARY.....	67

IVADAS

Temos aktualumas ir mokslinis naujumas. Žmogaus gyvybė – pagrindinis valstybės saugomas gėris ir visų kitų žmogaus teisių sąlyga. Žmogaus gyvybės apsauga reglamentuota tarptautiniuose teisės aktuose, jos apsauga įtvirtinta ir aukščiausios galios nacionaliniuose teisės aktuose. Tačiau įstatymų leidėjai, išreikšdami ypatingą asmens gyvybės kaip visuomeninės vertybės apsaugą, greta pagrindinių nužudymo sudėčių nurodo ir lengvesnes pasekmes už asmens gyvybės atėmimą numatančias įstatymo normas – privilegijuotą nužudymo sudėtį. Remiantis užsienio valstybių įstatymų leidėjų motyvais, baudžiamosios teisės doktrina bei susiformavusia aktualia teismų praktika magistro baigiamajame darbe siekiama atskleisti, kokios priežastys pastūmėjo tam tikrais, išimtiniais bei įstatymuose nurodytais atvejais taikyti švelnesnę atsakomybę kaltinamajam, įvykdžiusiam kito asmens gyvybės atėmimą, bei kokias sąlygas kiekvienu konkrečiu atveju privalo atitikti nusikalstamas veikimas, kad asmenį būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal privilegijuoto nužudymo normą.

Pastaruoju metu Europos Sąjungos valstybės, turinčios galias baudžiamosios teisės tradicijas, kurių pavyzdžiu beje buvo vadovaujamosi ir kuriant dabartinę Lietuvos Respublikoje galiojančią baudžiamosios teisės koncepciją, keičia nužudymą reglamentuojančių normų turinį – kai kurios valstybės (pvz. Vokietija, Prancūzija, Vengrija) jau atsisakė privilegijuotų naujagimio nužudymą reglamentuojančių normų ir šią nusikalstamą veiką prilygina nužudymui be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių arba laiko itin kvalifikuota pagrindinės nužudymo sudėties atžvilgiu. Magistriniame darbe siekiama atskleisti, kokios priežastys paskatino privilegijuotą nusikalstamos veikos sudėtį keisti į kardinaliai priešingas pasekmes numatančią – itin kvalifikuotą nusikalstamą veiką.

Baudžiamoji teisė, kaip pagrindinis svarbiausių visuomenės gėrių apsaugos šaltinis, turi būti gyva, nuolat prisitaikyti prie besikeičiančios vertybių sistemos, adekvačiai saugoti visuomenę nuo pažeidėjų. Dabartinė Lietuvos baudžiamosios teisės sistema gyvuoja valstybėje pastarąjį dešimtmetį, yra dar ganėtinai jauna, besiformuojanti, tačiau turinti ir pakankamai patirties. Keičiantis užsienio valstybių teisės normoms aktualu peržvelgti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuotą privilegijuotą nužudymo sudėčių koncepciją, analizuoti galiojančių teisės normų reikalingumą bei atitikimą valstybės bei visuomenės poreikiams.

Tyrimo problematika. Magistriniame darbe aiškinama, kodėl privilegijuoti nužudymai egzistuoja užsienio šalių baudžiamajame teisėje, kokioms aplinkybėms egzistuojant jie yra taikomi praktikoje, kokios priežastys paskatino užsienio valstybes taikyti būtent tokį reglamentavimą bei kodėl pradėta keisti privilegijuotą nužudymų koncepciją. Todėl kyla

klausimas, ar Lietuvos teisinė sistema neturėtų sekti Europos valstybių pavyzdžiu, bei atitinkamai keisti privilegijuotų nužudymų normas.

Tyrimo hipotezė – privilegijuoti nužudymai yra tinkamai reglamentuoti bei taikomi Lietuvos Respublikos teismų praktikoje laikantis tarptautiniu mastu galiojančių standartų.

Tyrimo objektas. Privilegijuotas nužudymas labai susijaudinus bei naujagimio nužudymas Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, jų reglamentavimas ir praktinis taikymas.

Tikslas. Atskleisti privilegijuotų nužudymų paskirtį, jų sampratą, reglamentavimo turinį, nusikalstamos veikos požymius bei kvalifikavimo ypatumus.

Uždaviniai. Tikslui pasiekti keliami sekantys uždaviniai:

1. Išsamiai ir visapusiškai išnagrinėti privilegijuotų nužudymų sampratą bei kilmę.
2. Ištirti, kaip užsienio valstybėse yra reglamentuojami bei kokie reikalavimai keliami privilegijuotiems nužudymams.
3. Atskleisti Lietuvoje reglamentuotų privilegijuotų nužudymų sudėtį, jų taikymą teismų praktikoje bei analizuoti kylančias problemas.
4. Apibrėžti analizės metu pastebėtas tyrimo problemas, pateikti galimus šių problemų sprendimo variantus.

Tyrimo metodas. Analizuojant privilegijuotų nužudymų reglamentavimą bei kvalifikavimą teismų praktikoje, naudojami istorinis, analizės, sintezės, lyginamasis, loginis bei kiti metodai. Istorinis metodas naudojamas nustatyti privilegijuotų nužudymų kilmę. Remiantis analizės metodu siekiama atskleisti privilegijuotų nužudymų normų turinį, pateikti aktualią teismų praktiką. Sintezės metodas naudojamas atskirti arba sugrupuoti atskirus tyrimo objektą sudarančius elementus. Lyginamasis metodas darbe naudojamas siekiant išsamiai palyginti atskirų šalių baudžiamosios teisės pozicijas, teisės aktų normas bei ekspertų nuomonę privilegijuotų nužudymų atžvilgiu. Loginis metodas tarnaus kaip apibendrinimų ir išvadų pagrindas, padės suvokti nagrinėjamos problemos esmę.

1. PRIVILEGIJUOTO NUŽUDYMO SAMPRATA BEI PASKIRTIS

Žmogaus gyvybė – unikali vertybė, gamtos suteikiama vienintelį kartą. „Gyvybė yra visų kitų žmogaus vertybių sąlyga.“¹ Dėl šios priežasties asmens teisė į gyvybę įtvirtinta aukščiausiuose šalių įstatymuose – tarptautiniai teisės aktai įpareigoja valstybes garantuoti asmens teisę į gyvybę visuotiniu lygmeniu. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos² (toliau – Konvencija) 2 straipsnis (toliau tekste – str.) įpareigoja valstybes kiekvieno žmogaus teisę gyventi saugoti įstatymu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) manymu, ši nuostata turi būti suprantama kaip „valstybių pareiga priimti įstatymus, kurie asmens padarytą tyčinį nužudymą kvalifikuotų kaip nusikaltimą“³. Atsižvelgiant į tai, kiekvienas tyčinis kito asmens gyvybės atėmimo atvejis, nesvarbu kurioje šalyje įvykdytas, turi būti suprantamas kaip nusikaltimas, atitinkantis valstybės, kurioje realizuota nusikalstama veika, galiojančio teisės akto, reglamentuojančio asmens gyvybės apsaugą, sudėtį ir tokią nusikalstamą veiką įvykdęs asmuo turi atsakyti pagal galiojančią įstatymą. Konvencijos 2 str. numato tik kelis konkrečius atvejus, kuomet netaikomas draudimas tyčia atimti gyvybę, ir šie išimtiniai atvejai yra susiję su asmens apsauga nuo neteisėto smurto, teisėtu suėmimu arba sutrukdytu teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti, taip pat su nustatyta tvarka atliekamais teisėtais veiksmais malšinant riaušes ar sukilimą.

Žmogaus teisė į gyvybę minima ir kituose svarbiuose tarptautiniuose dokumentuose: Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje⁴, kurios 3 str. nurodoma, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę; Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, o būtent 6 str., kuriame įtvirtinta nuostata, jog kiekvienas žmogus turi įstatymo saugomą teisę į gyvybę.

Siekdama užtikrinti visapusišką žmogaus teisės į gyvybę apsaugą valstybė imasi įvairių priemonių. Viena jų – įstatymų leidybos pasitelkimas. Siekiu reglamentuoti svarbiausių asmens teisių apsaugą pasižymi ir Lietuvos Respublikos teisės aktai – Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁵ (toliau – Konstitucija) 19 str. teigiama, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. Konstitucijos komentaro autoriaus teigimu, „įstatymai ir kiti teisės aktai negarantuoja ir negali garantuoti pačios žmogaus gyvybės, kurios išlikimas priklauso nuo daugelio faktorių“⁶. Manytina, kad būtent dėl šios priežasties valstybės kodifikuoja įvairias nusikalstamas veikas,

¹ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 8.

² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46

⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 1991, Nr. 9-244.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁶ Pavilionis V. Konstitucijos 19 straipsnio komentaras. Teisės problemos, 1999. Nr. 1 – 2. P. 29.

visuotinai ir be išimties taikytinų sankcijų pagalba siekdamos apsaugoti pagrindines žmogaus teises. Minėtą poziciją iliustruoja ir Lietuvos Respublikos pavyzdys – nusikalstamos veikos, kurių tiesioginis objektas – žmogaus gyvybė, įtvirtintos 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁷ (toliau – BK) XVII skyriuje „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“.

Šiandien daugelis baudžiamosios teisės teoretikų pradeda pristatinėti nusikaltimus žmogaus gyvybei su perdėtu gyvybės išaukštinimu. Šiuo darbu nemėginsime paneigti XXI amžiuje susiklosčiusios svarbiausių vertybių skalės, tačiau pažvelgsime į „specifines žmogaus gyvybės atėmimo situacijas“ iš kiek kitos pusės, remsimės medicinos tyrinėjimų pasiekimais, turinčiais tiesioginę įtaką baudžiamųjų įstatymų, o ypač privilegijuoto nužudymo reglamentavimo, kaitai. Prieš pradėdant detalią temos analizę svarbu išsiaiškinti, kas būtent yra laikoma „specifine gyvybės atėmimo situacija“. Siekiant atskleisti temos problematiškumą šiame darbe analizuojamos nusikalstamos veikos, kuriomis tiesiogiai kėsinamasi į žmogaus gyvybę ir kurios baudžiamojoje teisėje vadinamos nužudymo terminu, tačiau mums aktualūs tik tokie nužudymo atvejai, kurių realizavimas objektyvioje tikrovėje užtraukia kaltininkui lengvesnę baudžiamąją atsakomybę nei nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atveju. Todėl „specifine gyvybės atėmimo situacija“ šiame darbe laikytinos baudžiamosios teisės teorijoje įprastai privilegijuotais nužudymais vadinamos nusikalstamos veikos.

Susipažįstant su privilegijuoto nužudymo samprata gali kilti klausimas – kodėl baudžiamosios teisės teorijoje susiklostė praktika, leidžianti kito asmens gyvybės atėmimą tam tikrais atvejais laikyti mažiau pavojingu, bei už šią nusikalstamą veiką numatyti švelnesnę atsakomybę? Galbūt baudžiamosios teisės teoretikai linkę manyti, jog vienu iš mūsų gyvybė yra mažiau vertinga kitų atžvilgiu, jei už jos atėmimą kaltininkui numato švelnesnę nei įprastai bausmę? Prieš atsakant verta atsižvelgti į tautų istoriją bei panagrinėti visuomenėje gyvavusius papročius, kurie yra tiesiogiai susiję su kito asmens gyvybės nutraukimo klausimais.

Daugelį amžių pasaulyje vyravusi „tamsa“ itin išryškėjo žmonių socialiniuose santykiuose. Antikos laikotarpiu gyvavę papročiai žmogaus gyvybės priklausymą nuo valdovo, šeimos galvos ar vergvaldžio laikė normalia praktika. Romėnų teisę analizuojantys mokslininkai teigia, jog „senovės romėnų šeima buvo patriarchalinė. Ji apibūdinama kaip uždara, nuo išorinio pasaulio atsiskyrusi, sistema, kurios vienintelis šeimnininkas (galva) ir atstovas bendraujant su išoriniu pasauliu – *pater familias*. *Pater familias* turėjo neribotą valdžią šeimos nariams (žmonai, vaikams, vaikaičiams, provaikaičiams, marčioms ir t.t.). Jam priklausė pavaldžių asmenų

---

⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

gyvybės ir mirties teisė, naujagimio atsisakymo, pardavimo vergijon, kūno bausmių, išvaymo iš namų, vedusių sūnų santuokos nutraukimo ir kitos teisės.“⁸

Kalbant apie šeiminių santykių tyrinėjimą paminėtinas psicho-istorijos atstovas *Lloydas DeMause* 'as, išryškinęs keletą tėvų ir vaikų santykių laikotarpių modelių: „vaikžudystė (antika – IV amžius), atidavimas (IV – XIII amžius), ambivalencija (XIV – XVII amžius), įkyrumas (XVIII a.), socializacija (XIX – XX amžiaus I pusė), pagalba bei parama (XX amžiaus II pusė).“⁹ Kaip matyti iš pateiktos klasifikacijos, tik XIX amžiuje vykę visuomenės socializacijos procesai šiek tiek pagerino iki tol hierarchiškumo ir tiesioginio pavaldumo persmelktus šeiminius santykius, o būtent vaikų kaip lygiateisių individų padėtį šeimoje. Manytina, kad toks istorijos laikotarpių suskirstymas akivaizdžiai nusako ilgalaikę šeiminių praktiką, kurioje patriarchalinė sistema turėjo įtakos ilgaamžiam silpniausiųjų šeimos narių pavaldumo *pater familias* stereotipo gyvavimui.

Panašiai pasakytina ir apie vergus, karo belaisvius arba pasmerktus nusikaltėlius, kurių gyvybės ir mirties klausimas Senovės Romos laikais tiesiogiai priklausė nuo valdovo, dar vadinamo šeiminku (*lanistu*), valios. Darytina išvada, kad Senovės Romos laikais žmogaus gyvybės klausimas, ypač jei asmuo buvo nekilmingas bei nebuvo laikomas visateisiu piliečiu, priklausė jį valdančiajam, t.y. šeimos galvai (tėvui) arba šeiminkui, ir būtent todėl už sprendimą nutraukti pavaldinio gyvybę šeiminkui nebuvo numatyta atsakomybė. Panaši šeiminkui priklausančių vergų padėtis išliko įsitvirtinusi viduramžiais ir gyvavo iki pasaulyje įsišaknijusios vergovės panaikinimo XX amžiuje.

Gyvybės nevertinimas gyvuoja ir šiandieniniame pasaulyje. Žvelgiant į Azijos šalis, kuriose sutinkamas žemas išsilavinimo lygis, dideli gimstamumo mastai bei badas, dar ir šiandien priimtina laikyti suprantamu faktu tai, kad žmogaus gyvybės klausimas gali priklausyti jį „valdančiajam“. Toks mastymas gyvuoja Indijoje, kur patriarchalinės šeimos atstovai turi teisę nuspręsti naujagimių gyvybės ir mirties klausimus. Manoma, kad išsilavinimas šiuo konkrečiu atveju neturi pagrindinės įtakos, todėl valstybėje stengiamasi taikyti socialines programas šeimoms, diegiant idėją, jog naujagimės mergaitės turi tokią pat teisę gyventi, kaip ir naujagimiai berniukai¹⁰. Pakistane susiklosčiusi panaši situacija – šalyje masiškai žudomi naujagimiai, ypač moteriškos lyties, tačiau išsilavinimo stygius, draudimas moterims dirbti bei gauti pajamas nurodomi kaip pagrindinės priežastys, kodėl daugiau nei 1000 naujagimių (dažniausiai mergaičių) kasmet išmetama į šiukšlių konteinerius¹¹.

⁸ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2007. P. 154.

⁹L. DeMaus. The history of childhood. New York, 1974.

¹⁰Plačiau apie tai: Dengle B. Homicide among India's girls. CNN news service, 2011. //

<http://edition.cnn.com/video/#/video/world/2011/07/18/intv.dengle.india.infanticide.cnn?iref=allsearch>

¹¹ Plačiau apie tai: Sayah R. Why so many baby girl deaths in Pakistan? CNN news service, 2011. //

Ieškant atsakymo į iškeltus klausimus būtina iš arčia susipažinti su baudžiamosios teisės teorijoje gyvuojančia nužudymo sąvoką. Kaip jau minėta, BK XVII skyriuje reglamentuotos nusikalstamos veikos, kurių objektyvių požymių realizavimas tiesiogiai susijęs su žmogaus teisės į gyvybę pažeidimu, jos visišku „sunaikinimu“. Šiame kodekso skyriuje įtvirtintos kelių rūšių nusikalstamos veikos, kurių pasikėsینimo objektas – žmogus, tiksliau – jo gyvybė. Minėtame kodekso skyriuje hierarchine tvarka (nuo sunkiausių padarinių užtraukiančios nusikalstamos veikos – nužudymo, iki lengviausios pavojingumo atžvilgiu – padėjimo nusižudyti) pateiktos nusikalstamos veikos paprastai skirstomos pagal pavojingumo pobūdį bei kaltininkui sukeliamus teisinius padarinius. Baudžiamosios teisės teorijoje nužudymas kaip pagrindinė nusikalstama veika žmogaus gyvybei suprantamas kaip „neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia“¹². Nužudymo sąvoką panašiai apibrėžia ir Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikai J. Nocius¹³, A. Pėstininkas¹⁴, A. Klimka¹⁵. Manytina, kad minėtai nužudymo sampratai, iš esmės turi būti pritarta, nors teisinėje literatūroje galima sutikti ir kitokių nužudymo apibūdinimų¹⁶. Skirtingų autorių pateikiamuose nužudymo apibrėžimuose matyti, jog nužudymo sampratą iš esmės apibūdina du požymiai – neteisėtumas ir kaltė atimant kito žmogaus gyvybę. Kadangi darbe analizuojami privilegijuoti nužudymai apima ir užsienio šalių baudžiamąją teisę, verta paminėti, kad tyčinis kito asmens gyvybės atėmimas užsienio literatūroje paprastai vadinamas tokiais terminais: angliškai *homicide*,¹⁷ vokiškai *Mord* arba *Totschlag*, rusiškai *убийство*, lenkiškai *zabójstwo*.

Kiekviena nusikalstama veika pasižymi tam tikros formos kaltės egzistavimu nusikalstamą veiką įvykdžiusio asmens veiksmuose. Kaltė suprantama kaip „asmens, padariusio pavojingą veiką, vidinis (psichinis) santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais“¹⁸. BK skiriamos dvi kaltės formos – tyčinė ir neatsargi. Prancūzas teisės profesorius *Jean Pradel* teigia, jog „visų šalių teisėje yra vieningai pripažįstama, – kaip dažnai būna, nors kodeksuose apie tai visiškai nekalbama, – kad tyčinė kaltė arba ketinimas, arba dar kitaip – tyčia,

---

<http://edition.cnn.com/video/?/video/world/2011/07/18/sayah.pak.killing.baby.girls.cnn>

¹² Abramavičius A. et.al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II dalies 1 knyga. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 111.

¹³ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998. P. 8.

¹⁴ Pėstininkas A. Nusikaltimai asmeniui. Vilnius: Mintis, 1984. P. 8.

¹⁵ Klimka A. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai. Vilnius: Mintis, 1964. P.5.

¹⁶ БОРОДИН С. В. Пресмупление лромив жизни. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. P. 21.

¹⁷ Šiame darbe *pasviru šriftu* rašomi teisės terminai bei pavadinimai lotynų, anglų, rusų, vokiečių ar kt. kalbomis.

¹⁸ Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje: daktaro dis.soc. mokslai: teisė (6F)/ LPA.- V., 2007.

yra veikos neteisėtumo suvokimas ir sąmoningas noras tą veiką vis dėlto padaryti siekiant draudžiamo rezultato¹⁹.

Ne išimtis ir BK XVII skyriuje kodifikuotos nusikalstamos veikos, kuriose tyčia suprantama vadovaujantis BK 15 str.. LAT nagrinėdamas teismų praktiką ir apibendrinamas baudžiamųjų bylų duomenis, yra nurodęs, jog „baudžiamoji atsakomybė už nužudymą pagal BK 129, 130 ir 131 str. kyla tada, kai kito žmogaus gyvybę kaltininkas atima veikdamas tyčia, t. y. suprasdamas, kad savo veika kelia pavojų kito žmogaus gyvybei, numatydamas, kad gali atimti gyvybę kitam žmogui, ir to norėdamas (tiesioginė tyčia) arba nenorėdamas, bet sąmoningai leisdamas tokiems padariniams atsirasti (netiesioginė tyčia). Kaltininkas kito žmogaus gyvybę atima tyčia ir tada, kai veikia numatydamas, kad gali sutrikdyti nukentėjusiojo sveikatą ar atimti jam gyvybę, ir vienodai nori šių padarinių (neapibrėžta tyčia). Kai dėl tyčinės kaltininko veikos nukentėjusysis miršta, tyčios rūšies nustatymas veikos kvalifikavimui reikšmės neturi, tačiau tai turi reikšmės skiriant nuteistajam bausmę (BK 54 str. 2 d. 2 p.).“²⁰ Tyčios, kaip būtino nužudymo požymio, egzistavimui pritaria ir daugelis baudžiamosios teisės teoretikų: Lietuvoje šios idėjos šalininkais laikomi J. Nocius²¹, A. Abramavičius²², K. Jovaišas²³, užsienyje tyčios būtinumą pabrėžia V.F. Karaulovas²⁴, A. Marek²⁵ ir kiti.

Apibendrinus nagrinėtą literatūrą pastebėtina, jog tyčiniai nužudymai pagal sunkumo laipsnį klasifikuojamos į:

- 1) paprastą arba pagrindinį nužudymą (dar vadinamą „nužudymu be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių“, kuris reglamentuotas BK 129 str. 1 d.);
- 2) kvalifikuotą nužudymą (reglamentavimas nurodomos BK 129 str. 2 d.);
- 3) privilegijuotą nužudymą (numatytas BK 130 ir 131 str.).

Nužudymu be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių baudžiamosios teisės teorijoje laikytini atvejai, kuomet kaltininkas realizuoja BK 129 str. 1 d. įtvirtintus veiksmus. Tokiems nužudymams priskiriamas nusikaltusio asmens veikimas, kuris dažniausiai kyla buitinio konflikto metu bei kuris nepasižymi jokiais papildomomis nusikalstamą veiką lengvinančiomis ar sunkinančiomis aplinkybėmis. Tiek užsienio, tiek Lietuvos Respublikos

¹⁹ Pradel J. Lyginamojo baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 241.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos byloje dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46

²¹ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998.

²² Abramavičius A. Paskaitų medžiaga, 2009.

²³ Jovaišas K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Teisės problemos, 1997. Nr.2.P.18.

²⁴ Здравомыслов Б. В., et al. Уголовное право Российской Федерации. Особенная Часть. Москва: Книжный мир, 2004. P. 122.

²⁵ Marek A. Kodeks Karnny. Komentar 2. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005. P. 358.

baudžiamieji įstatymai greta pagrindinės nužudymo sudėties baudžiamosios teisės doktrinoje išskiria ir papildomas nužudymų rūšis, kurias privalu atskleisti prieš pradėdant detalesnę privilegijuotų nužudymų analizę.

Specialioji nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atžvilgiu laikytina kvalifikuota nužudymo sudėtis. Kvalifikuotiems nužudymams Lietuvos Respublikoje priskiriamos nužudymo formos, kurių sudėtys numatytos BK 129 str. 2 d. Kvalifikuotomis šios nužudymo formos laikomos jau vien dėl to, kad normų turinyje įtvirtinti specialūs bei ypatingi savo mastu, žiaurumu bei kitomis savybėmis nužudymo atvejai. Tokiais laikytini mažamečio asmens, savo artimo giminaičio ar šeimos nario, nėščios moters, dviejų ar daugiau asmenų, itin žiaurūs bei kiti BK 129 str. 2 d. nurodyti nužudymų atvejai.

Kvalifikuotiems nužudymams priešingais bei praktikoje ne taip dažnai sutinkamais nužudymais laikytini privilegijuoti nužudymai. Pastarieji nuo nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių skiriasi tuo, jog savo apimtimi yra laikomi mažiau pavojingais dėl tam tikrų, kaltininko sąmonėje susiklosčiusių aplinkybių, kurias nulemia biologiniai, psichiniai ar kitokie žmogaus organizme vykstantys procesai, turintys įtakos nesąmoningam nusikalstamos veikos realizavimui. LAT yra nurodęs, jog „privilegijuoti – tai nužudymai, padaryti staiga labai susijaudinus dėl neteisėto ar itin įžeidžiančio kaltininką ar jo artimą asmenį nukentėjusiojo asmens poelgio ir motinos dėl gimdymo nulemtos būsenos padarytas savo naujagimio nužudymas“²⁶. Šios nusikalstamos veikos pagal BK 11 str. 4 d. yra laikomos apysunkiais nusikaltimais.

Tyrinėjant privilegijuotus nužudymus pravartu pastebėti, jog pats žodis „privilegija“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio *privilegium* ir suprantamas kaip „išimtinė teisė arba lengvata, suteikiama asmeniui, organizacijai, luomui, gyvenvietei, sričiai, etninei grupei“²⁷.

Profesoriaus Vytauto Piesliako nuomone, privilegijuotas nužudymas – tai „nužudymo rūšis, kurios sudėtis yra formuluojama įtraukiant į pagrindinę nužudymo sudėtį papildomus požymius, mažinančius veikos pavojingumą“²⁸. Būtent tam tikrų vidinių psichinių savybių egzistavimas, dėl kurių nusikalstamą veiką realizavęs asmuo galėjo nesuprasti ar netinkamai suprasti daromos nusikalstamos veikos pavojingumo bei nesuvokti pačios daromos nusikalstamos veikos, sąlygoja švelnesnės baudžiamosios atsakomybės taikymą privilegijuotą nužudymą įvykdžiusiam asmeniui. Manytina, kad mažesnio pavojingumo sąlyga laikytina

²⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46

²⁷Leonavičius J. Sociologijos žinynas.- Vilnius: Academia., 1993. P. 180; Lietuviška tarybinė enciklopedija.- Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1982. T.9. P.213.

²⁸Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį: mokymo leidinys. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996. P. 187.

esmė, leidžiančia tam tikros rūšies nužudymą pripažinti privilegijuotu ir asmeniui taikyti lengvesnę atsakomybę.

Aptarus privilegijuotų nužudymų sampratą Lietuvos Respublikoje, pastebėtina, jog užsienio valstybėse tiesioginis privilegijuoto nužudymo terminas nėra plačiai paplitęs ir sutinkamas dažniausiai analizuojant Lietuvos baudžiamosios teisės doktriną. Nors daugelyje užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose tiesiogiai nevertinama privilegijuoto nužudymo sąvoka, tačiau pasitaiko išimčių – Portugalijos baudžiamojo kodekso 133 str. pavadintas „privilegijuotu nužudymu“ (port. *Homicidio privilegiado*), tuo tarpu kitose šalyse privilegijuoto nužudymo sąvoka yra tik baudžiamosios teisės teorijos bei aiškinimo įrankis. Atsižvelgiant į tai bei siekiant išlaikyti bendrumą atskleidžiant privilegijuotų nužudymų sudėtį ir jų kvalifikavimą Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojoje teisėje, šiame darbe analizuojami išskirtinai tik tyčiniai nužudymai, ir tik tokie, kurie objektyvioje tikrovėje realizuojami dėl ypatingos kaltinamojo emocinės būsenos egzistavimo, bei kurių sankcijose numatyta švelnesnė baudžiamosios atsakomybės forma nei nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atveju.

Nagrinėjant skirtingose užsienio šalyse įtvirtintus privilegijuotus nužudymus, pastebima tam tikra, daugelyje užsienio šalių, pasikartojanti privilegijuotų nužudymų reglamentavimo koncepcija – užsienio valstybių baudžiamieji kodeksai privilegijuotu nužudymu dažniausiai laiko „nužudymą kaltininkui esant labai susijaudinus“ (dar vadinamą – „nužudymu afekto būsenoje“) (tokia nusikalstama veika reglamentuota Vokietijos BK 213 str., Lenkijos BK 148 str. 4 p., Portugalijos BK 133 str. ir t.t.) bei motinos įvykdytą „naujagimio nužudymą“ (reglamentuotą Didžiosios Britanijos 1938 metų Naujagimio nužudymo įstatyme, Švedijos BK 3 skyriaus 3 str., Lenkijos BK 149 str. ir t.t.). Abi šios nusikalstamos veikos reikalauja nustatyti nusikalstamo veikimo metu egzistavusias bei kaltinamojo asmens kaltę mažinančias aplinkybes, kurias paprastai susijusios su psichiniu sutrikimu, ir kurias sąlygoja pašaliniai, aplinkiniai (pvz. itin kaltinamąjį įžeidžiantis nukentėjusio asmens poelgis) arba vidiniai, žmogaus organizme vykstantys (pvz. gimdymo metu pakitusių hormonų sukelti) veiksniai. Plačiau nužudymą labai susijaudinus bei naujagimio nužudymą kaip privilegijuotas nusikalstamas veikas analizuosime kituose darbo skyriuose.

Pasitaiko ir tokių užsienio šalių, kuriose greta minėtų privilegijuotų nužudymų sudėčių reglamentuotos kiek kitokio turinio privilegijuoto nužudymo sudėtys. Kaip pavyzdys gali būti pateiktas Lenkijos Respublikos baudžiamojo kodekso (lenk. *Kodeks karny, 1997*) 150 str. reglamentuotas tyčinis „nužudymas nukentėjusiajam prašant arba iš gailėsčio“, už kurio įvykdymą baudžiamasis įstatymas numato švelnesnę bausmę nei už nužudymą be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių – 150 str. sudėtį įvykdęs asmuo baudžiamas

laisvės atėmimu nuo 3 mėnesių iki 5 metų. Įstatymas taip pat nurodo, jog „esant išskirtiniams atvejams, teismas gali taikyti neeilinį bausmės švelninimą ir atsisakyti jos įgyvendinimo“²⁹. Būtina šio nusikaltimo sąlyga laikomas nukentėjusio asmens prašymas bei užuojautos jausmo nustatymas kaltinamojo veiksmuose. Tokia nusikalstama veika Lenkijos Respublikoje įvykdoma palyginti retai – užfiksuojami vidutiniškai keturi atvejai per metus, tačiau 2012 metais Lenkijos Policijos duomenimis, nužudymų nukentėjusiajam prašant arba iš gailėsčio užfiksuota net dešimt atvejų³⁰.

Panaši „nužudymo nukentėjusiajam prašant“ sudėtis įtvirtinta ir Vokietijos Federacijoje (Vokietijos BK 216 str.), Portugalijoje (Portugalijos BK 134 str.) bei Norvegijos karalystėje (Norvegijos BK 235 str.). Vokietijos Federacijos baudžiamasis kodeksas 216 str. pagalba baudžia asmenis, nužudžiusius kitą žmogų jam prašant. Ši nusikalstama veika dar vadinama nužudymu iš gailėsčio arba eutanazija (vok. *Tötung auf Verlangen*) ir šią veiką įvykdęs ar pasikėsinęs įvykdyti kaltininkas yra baudžiamas laisvės atėmimu nuo šešių mėnesių iki penkių metų. Analogiška „nužudymo nukentėjusiajam prašant“ (port. *Homicídio a pedido da vítima*) norma numatyta Portugalijos baudžiamojo kodekso 134 str., tačiau kaltininkas pagal šią veiką baudžiamas laisvės atėmimu iki trijų metų. Tuo tarpu Norvegijos karalystės baudžiamasis kodeksas 235 str. nurodo taikyti mažesnę nei paprasto nužudymo atveju taikytina laisvės atėmimo bausmę, kuri gali būti sumažinta daugiau nei minimali laisvės atėmimo bausmė arba pakeičiama kita bausmės rūšimi tuo atveju, kai asmuo nužudymą įvykdo aukos prašymu arba nužudymą įvykdo iš gailėsčio beviltiškai sergančiam žmogui.

Diskusija dėl „nužudymo nukentėjusiajam prašant“ sudėties reglamentavimo žinoma ir Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui. Ši privilegiuoto nužudymo rūšis, kaip ir „nužudymas peržengiant būtinosios ginties ribas“, buvo reglamentuoti tarpukario Lietuvoje bei 1961 metų BK redakcijoje. Pagrindu kaltinamojo asmens veiką kvalifikuoti pagal „nužudymo nukentėjusiajam prašant“ normą laikyti atvejai, kuomet „nukentėjusiojo prašymas buvo rimtas ir įtikinamas, ir nukentėjusiojo būklė iš tikrųjų kėlė pasigailėjimą ir mintį, kad mirtis yra geriausia išeitis“³¹. Tačiau 1994 metais „nužudymo peržengiant būtinosios ginties ribas“ norma panaikinta kaip prieštaraujanti BK bendrosios dalies nuostatoms.

Manytina, kad palyginti retas „nužudymo nukentėjusiajam prašant“ reglamentavimas bei aršios diskusijos dėl eutanazijos legalizavimo ateityje gali sąlygoti šios nusikalstamos veikos

²⁹ Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 1997. (lenk. Kodeks karny). Interaktyvus // <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553> ; prisijungimo laikas 2013-03-02

³⁰ Lenkijos Respublikos policijos įvykdytų nusikalstamų veikų statistikos duomenys // http://statystyka.policja.pl/portal/st/1102/63419/Eutanazja_art_150.html; prisijungimo laikas 2013-03-02

³¹ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakultetas, 1925. P.138.

dekriminalizavimą. Šiuo metu „nužudymas nukentėjusiajam prašant“ kaip nusikalstama veika nėra reglamentuotas Olandijoje, o Rusijos Federacijoje ši nusikalstama veika nelaikoma nužudymu – ji laikoma nusikaltimu asmeniui.

Tęsiant privilegijuotų nužudymų sampratos analizę, atkreiptinas dėmesys į Rusijos Federaciją, kurioje greta minėtų dviejų pagrindinių privilegijuotų nužudymų reglamentuotas „nužudymas peržengiant būtinosios ginties arba nusikaltusio asmens sulaikymo ribas“. Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso (rus. *Уголовный кодекс РФ, от 13 июня 1996 г.*) 108 str. 1 d. nurodo, jog „peržengęs būtinosios ginties ribas ir kitą žmogų nužudęs asmuo baudžiamas pataisos darbais arba laisvės apribojimu iki dviejų metų, arba laisvės atėmimu tam pačiam laikotarpiui“³². Pažymėtina, jog panašūs būtinosios ginties peržengimo atvejai Lietuvos Respublikoje kvalifikuojami atsižvelgiant į BK 28 str. reglamentuotas taisykles ir šiuo pagrindu asmeniui taikoma lengvesnė atsakomybės forma – dėl šios priežasties būtinosios ginties ribas peržengiant įvykdytas nužudymas kaip atskira nusikalstama veika nėra reglamentuotas. Tuo tarpu Rusijos BK 108 str. 2 d. taikoma, jei nužudymas padarytas viršijant priemones, galimas sulaikant nusikaltimą padariusį asmenį, o už šios veikos įvykdymą kaltininkui skiriamas laisvės apribojimas arba privalomieji darbai iki 3 metų, ar laisvės atėmimas tokiam pačiam laikotarpiui. Manytina, kad ši privilegijuoto nužudymo sudėtis turėtų būti laikoma unikalios, nes ji nėra sutinkama nei vienoje kitoje Europos valstybėje.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kurių šalių baudžiamieji kodeksai privilegijuotų nužudymų rūšių apskritai nenumato. Tokia praktika remiasi Prancūzijos Respublikos baudžiamojo kodekse kūrėjai, įstatyme numatantys tik nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių bei kvalifikuoto nužudymo rūšis.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, teigtina, jog privilegijuoti nužudymai nėra vien doktrininė baudžiamosios teisės teorijos sąvoka. Skirtingos privilegijuotų nužudymų sudėtys gan plačiai įsitvirtinusios užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose, jų reglamentavimas sietinas su paprotinės teisės tąsa. Šiuo metu užsienio šalyse galiojančių privilegijuotų nužudymų sudėtys pasižymi vieningu tyčios egzistavimo reikalavimu kaltininko veiksmuose bei švelnesnės nei nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių sudėtyje numatytos sankcijos taikymu. Palyginti įvairaus turinio privilegijuoti nužudymai kartu su nužudymais be jų pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių bei kvalifikuotais nužudymais sudaro nusikaltimų žmogaus gyvybei sistemą, kuri, kaip atskirose valstybėse skiriasi. Užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose privilegijuotų nužudymų rūšims yra priskiriamos panašios nusikalstamos veikos, tačiau skiriasi sudėtys, sankcijų dydžiai ir kiti veiksniai.

---

³² Уголовный кодекс Российской Федерации. Федеральный закон Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ. // <http://www.uk-rf.com/>; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

2. NUŽUDYMO LABAI SUSIJAUDINUS REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO ŠALYSE

Užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose gana dažnai sutinkama privilegijuoto nužudymo rūšis – „nužudymas labai susijaudinus“, kartais dar vadinamas „nužudymu, esant afekto būkleje“. Siekiant išsamios užsienio valstybėse reglamentuotos aptariamo privilegijuoto nužudymo analizės būtina detaliai išdėstyti šios nusikalstamos veikos sudėtį, apibrėžti jos ribas, laikotarpį, per kurį veika gali būti realizuojama, nustatyti subjektą bei subjektyviąją nusikalstamos veikos pusę, taip pat pateikti įstatymuose reglamentuotas sankcijas, jų rūšis bei taikymą teismų praktikoje. Siekiant minėtų tikslų įgyvendinimo šiame skyriuje bus analizuojamas privilegijuoto nužudymo labai susijautinus reglamentavimas skirtingų užsienio šalių (suskirstytų pagal anglo – saksų bei romanų – germanų teisės tradicijų taikymą) baudžiamuosiuose įstatymuose.

Idėja kitaip nei įprastai reglamentuoti nužudymų atvejus, kuriuose kaltinamojo aktyvūs bei nusikalstami veiksmai būtų tarsi atsakas į nukentėjusiojo asmens provokuojantį elgesį, baudžiamosios teisės teorijoje žinoma jau nuo XVI – XVII amžiaus. Didžiosios Britanijos visuomenėje gyvavo socialinė norma, pagal kurią asmuo, kurio garbė ar orumas buvo įžeisti arba į juos buvo pasikėsinta, kontroliuodamas savo smurtinius veiksmus turėjo reaguoti į įžeidžiantį asmenį. Gyvuojant šiai socialinei normai Didžiojoje Britanijoje asmenims, viršijusiems leistinų smurtinių veiksmų naudojimą bei įvykdžiusiems nužudymus, privalomai buvo skiriama mirties bausmė. Bėgant laikui buvo priimta laikyti suprantamu faktu tai, jog kartais į garbės ar orumo įžeidimą reaguojančio asmens smurtas gali viršyti kontrolės ribas bei baigtis įžeidžiančio asmens mirtimi. Dėl šios priežasties nutarta nužudymus labai susijaudinus, įvykdytus garbės ar orumo įžeidimo įtakoje, laikyti išskirtiniais, švelninančiais kaltinamojo asmens atsakomybę, kitaip tariant – privilegijuotais.

Nors XIX amžiuje minėta socialinė norma bei jos idėja kito bei silpnėjo, švelnesnės atsakomybės koncepcija išprovokuotuose nužudymuose išliko. Buvo teigiama, jog „atsakas į provokuojančius kito asmens veiksmus yra normali organizmo reakcija, kurią sukelia savikontrolės praradimas, ir būtent dėl to išprovokuoto nužudymo atveju turi būti taikomos švelninančios aplinkybės“³³. XX amžiaus pabaigoje prieita prie išvados, jog iš kiekvieno asmens tikimasi protingo bei kontroliuojamo elgesio, net ir tuo metu, kai jis smurtinius veiksmus prieš kitą asmenį atlieka pastarojo išprovokuoto pykčio įtakoje. Ši kardinaliai priešinga teorinė nuostata perkelta ir į kitų užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, kurie asmenis, kaltinamus nužudžius kitą žmogų dėl pastarojo provokuojančių žodžių ar veiksmų, ėmė laikyti

---

³³ Roth L., Blyden L. Provocation and self-defence in intimate partner and sexual advance homicides. NSW Parliamentary Research Service, Briefing Paper: 2012. No 5/2012.

taip pat kaltais kaip ir tuos, kurie nužudymus įvykdo nesant provokacijos situacijai, t.y. kai jų veiksmuose įžvelgiama išankstinė tyčia nusikalsti.

Kai kurie autoriai mano, kad idėja nužudymui labai susijaudinus taikyti lengvesnę atsakomybės formą yra susijusi su taip vadinama „pykčio įkarščio“ doktrina (ang. *the heat of passion doctrine*) ir „kilo iš baudžiamosios filosofijos, apibūdinančios dorovinį asmens elgesį, baudžiamąjį teisingumą bei baudžiamąjį proporcingumą. Baudžiamąjo proporcingumo doktrina teigia, jog asmuo turi būti nubaustas tiksliai taip, t.y. ne daugiau ir ne mažiau nei tiek, kiek siekia jo kaltumas. „Pykčio įkarščio“ doktrina buvo sukurta tam, kad reguliuotų nusikaltimus, kuriuose asmuo buvo išprovokuotas nusikalsti, bei provokacijos pasekme tapo nekontroliuojamą įniršį bei emocinį nestabilumą sukėlusio provokavusio asmens mirtis. Tokioje situacijoje nužudymą įvykdžiusio asmens emocinis atsakas į provokaciją gali būti suprantamas kaip toks ekstremalus, kad jis panaikina asmens galimybę racionaliai mąstyti, todėl asmens veiksmuose nėra tyčios bei išankstinio sumanymo.“³⁴ „Pykčio įkarščio“ doktrina sulaukė nemažai kritikos: *Reid Griffith Fontaine* analizuodamas „pykčio įkarščio“ doktrinos ištakas bei kaitą nurodo, jog baudžiamosios teisės teorijoje pasitaikė teigiančiųjų, jog ši doktrina iš dalies pateisina nužudymą kaip atsaką į asmens veiksmus, kuris kyla iš pykčio, nors toks nužudymas dažniau yra žiauresnis, baisesnis bei pavojingesnis nei iš anksto suplanuotas tyčinis nužudymas (*James Stephen*), kiti teigė, jog pykčio įkarščio doktrina yra paremta neaiškiomis aplinkybėmis (*Brad J. Bushman, Craig A. Anderson*), taip pat, kad ši doktrina paremta lytine diskriminacija (*Deborah E. Milgate*) bei veda link nepagrįstai švelnių bausmių taikymo (*Marcia Baron*). Autorius teigia, kad „nors teisė ir nereguliuoja to, kaip mes galvojame (provokuojantis asmuo nusipelnė mirti) ir jaučiame (džiaugsmas bei palengvėjimas dėl provokavusio asmens mirties), tačiau teisė reguliuoja tai, kaip mes elgiamės. Vien todėl, kad galvojimas ir jautimas savaime nesukelia žalos aplinkiniams, kiekvienas asmuo yra laisvas galvoti bei jausti taip, kaip jis nori, tačiau tas pats negali būti pasakyta apie elgesį“³⁵.

Detaliau analizuojant privilegijuoto nužudymo labai susijaudinus reglamentavimo priešastingumą, kai kuriose užsienio valstybėse sutinkamas „protingo asmens kriterijus“ (ang. *reasonable person requirement*). Taikant šį kriterijų nužudymas labai susijaudinus galimas tik tuomet, kai aktyvūs bei nusikalstami veiksmai nukentėjusio asmens atžvilgiu buvo kaip gynyba nuo nukentėjusio asmens provokacijos, bei analogiškai provokuojantys veiksmai bet kuriam kitam protingam asmeniui būtų sukėlę tokią pat reakciją, t.y. jis būtų pasielgęs taip pat nusikalstamai, nes staiga ir labai stipriai susijaudintų dėl nukentėjusio asmens itin įžeidžiančių veiksmų ar

---

³⁴ Fontaine G. R. The wrongfulness of wrongly interpreting wrongfulness: provocation interpretation bias, and heat of passion homicide. 12 *New Criminal Law Review* 69: 2009.

³⁵ *Ibid.*

žodžių, dėl to sutriktų provokuojamo asmens savikontrolė ir šis nusikalstamą veiką įvykdytą pilnai nesuvokdamas savo veiksmų.

Šiuo metu galiojančiuose užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose provokacija paprastai suprantama kaip pateisinama gynyba byloje, kur kaltinamojo veiksmai buvo atsakas į nukentėjusiojo asmens provokuojančiais veiksmais sukeltą staigų, laikiną savikontrolės praradimą, ir provokacijos egzistavimas nužudymo byloje dažniausiai yra laikomas nusikalstamą veiką švelninančia aplinkybe. Pastebėtina tai, jog tam tikras nukentėjusiojo asmens elgesys gali būti laikomas provokuojančiu tik tuomet, jei bet kuriam kitam asmeniui nukentėjusiojo asmens provokuojantys veiksmai sukeltų analogišką reakciją bei iššauktų analogiškus veiksmus, kaip tai sukėlė kaltinamajam. Verta paminėti ir faktą, jog pasitaiko valstybių, kuriose nužudymas labai susijaudinus negali būti įvykdytas, jei kaltinamas asmuo buvo apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių ar kitokių toksinių medžiagų. Tokio asmens gynyba provokacijos pagrindu nėra pateisinama ir jis turi būti kaltinamas nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių įvykdymu.

Siekiant vientisumo bei sąryšio su Lietuvos Respublikoje galiojančiomis baudžiamojo įstatymo normomis, nusikalstamos veikos, kurios užtraukia atsakomybę už kito asmens nužudymą esant provokuojančiam nukentėjusio asmens elgesiui, jei tokia veika laikoma švelnesne nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atžvilgiu, šiame darbe yra vadinamos „nužudymu labai susijaudinus“. Tęsiant nužudymo labai susijaudinus reglamentavimo analizę ši darbo dalis suskirstyta pagal skirtingas teises tradicijas taikančių užsienio valstybių reglamentavimo analizę.

2.1.1. Nužudymas labai susijaudinus anglo – saksų teisės tradiciją taikančiose šalyse

Kaip jau minėta, idėja laikyti nukentėjusių asmenų išprovokuotus nužudymo atvejus švelnesniais nei įprasti tyčiniai nužudymai kilo **Didžiojoje Britanijoje**. 2009 metų Koronerių ir teisingumo įstatymas (ang. *The Coroners and Justice Act 2009*) pakeitė gynybą provokacijos pagrindu, kuri nuo šiol vadinama „savitvardos netekimu“ (ang. *loss of control*) ir yra laikoma daline gynyba, siekiant išvengti nužudymo padarinių (ang. *partial defence for murder*). Įstatymo 54 str. 1 d. nurodo:

- „(1) Kuomet asmuo (D) nužudo arba yra bendrininkas nužudant kitą asmenį (V), D neturi būti nuteistas už tyčinį nužudymą, jei:
- (a) D veikimas ar neveikimas arba buvimas bendrininku padarant nužudymą buvo sąlygotas savitvardos netekimo;
  - (b) savitvardos netekimas yra laikomas švelninančia priežastimi, ir

(c) bet kuris kitas D amžiaus ir lyties asmuo, turintis įprastą toleranciją ir savitvardą tokiomis pačiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė D atžvilgiu, būtų pasielgęs taip pat arba panašiai kaip D.³⁶

Įstatymas taip pat nurodo, jog savitvardos netekimas nebūtinai turi būti staigus, kilęs netikėtai, bei pabrėžia, jog šia norma nesivadovaujama, jei kaltinamojo veiksmai buvo iš anksto suplanuoti, o jis veikė trokšdamas keršto nukentėjusiajam. Paminėtina ir tai, kad taikant nužudymo labai susijaudinus normą (kaip, beje, ir naujagimio nužudymo bylose) bei egzistuojant pakankamai įrodymų, jog kaltinamasis asmuo gynėsi esant įstatymo 54 str. 1 d. aplinkybėms, savikontrolės praradimo faktas Didžiojoje Britanijoje yra preziumuojamas, kol kaltinamoji pusė neįrodė kitaip.

Greta 54 str., apibrėžiančio nužudymą labai susijaudinus, 2009 metų Koronerių ir teisingumo įstatymo 55 str. pateikiamas detalesnis nužudymą švelninančios priežasties išaiškinimas. Švelninančia aplinkybė gali būti pripažinta tik tokiu atveju, jei:

„(3) D savikontrolės praradimas yra priskirtinas D baimei sulaukti sunkaus smurto proveržio iš V prieš patį D arba prieš kitą identifikuotą asmenį;

(4) D savikontrolės praradimas yra priskirtinas įvykdytam arba pasakytam (arba abiem kartu) veiksmui ar veiksams, kurie:

(a) laikomi labai rimto pobūdžio aplinkybėmis, ir

(b) sukėlė D pateisinamą priežastį pasielgti neteisėtai.³⁷

Atkreiptinas dėmesys, jog tik egzistuojant abiem šioms sąlygoms (3 ir 4) galima pripažinti, kad kaltinamasis asmuo veikė savikontrolės praradimo įtakoje, kurią sukėlė nukentėjusiojo asmens provokuojantis elgesys.

Naujoji įstatymo redakcija pradėta taikyti nusikalstamoms veikoms, kurios įvykdytos po 2010 m. spalio 4 d., užkirto kelią laikyti seksualinę sutuoktinio neištikimybę kaip pateisinamą gynybos priemonę, todėl asmuo sužinojęs, jog jo partneris yra seksualiai neištikimas ir dėl šios priežasties jį nužudęs, yra kaltinamas nužudymu be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių. Pažymėtina, jog Didžiosios Britanijos Parlamentas skelbdamas naująją įstatymo redakciją griežtai nusprendė, jog seksualinė neištikimybė negali sukelti savikontrolės praradimo ir būti laikoma privilegijuojančia aplinkybe nužudymo bylose, nepaisant to, kiek kartų ir kaip dažnai ji pasikartodavo. Kartu paminėtinas ir advokatės *Felicity Gerry* teiginys: „ankstesnė įstatymo redakcija, reglamentavusi gynybą provokacijos pagrindu yra laikoma per švelnia tų asmenų atžvilgiu, kurie nužudymus įvykdė vedini pykčio, bei laikoma per griežta tiems, kurie

³⁶ The Coroners and Justice Act, 2009, Art. 54. //

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/part/2/chapter/1/crossheading/partial-defence-to-murder-loss-of-control>; prisijungimo laikas: 2013-02-15.

³⁷ Ibid, Art. 55.

nužudymus įvykdė bijodami nukentėjusio asmens smurto proveržio. Naujoji įstatymo redakcija yra sąmoningai sukurta, kad būtų daug siauresnė³⁸. Manytina, jog apribodamas gynybą anksčiau taikytos provokacijos pagrindu įstatymų leidėjas siekia nustatyti aukštus, galbūt net neįgyvendinamus, kriterijus gynybai savikontrolės praradimo pagrindu, nes įstatymo reikalaujamas „labai rimtas“ įžeidžiančio žodžio ar veiksmo egzistavimas nukentėjusiojo veiksmuose stipriai sumažina galimybę konkrečią savikontrolės praradimo priežastį pripažinti pateisinama priežastimi, iš dalies leidžiančia sukelti įžeidusio asmens mirtį. Toks reglamentavimas laikytinas griežtėjančiu bei siaurinančiu nusikalstamos veikos apimtį bei jos taikymą praktikoje.

Nors 2009 metų Koronerių ir teisingumo įstatymas tiesiogiai nenurodo, kad nukentėjusiojo išprovokuotas nužudymas laikytinas privilegijuota nusikalstama veika, tačiau manytina, kad įstatyme apibrėžtas reglamentavimas atitinka privilegijuoto nužudymo sąvoką, nes ši veika padaroma staiga labai susijaudinus dėl nukentėjusio asmens itin įžeidžiančių veiksmų ar žodžių, neturint iš anksto suplanuotos tyčios bei už jos padarymą kaltas asmuo yra baudžiamas švelnesne bausme nei už nužudymą be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių. Atsižvelgiant į tai, kad Didžioji Britanija viena iš pirmųjų pradėjo taikyti privilegijuotą nužudymo labai susijaudinus sudėtį, šalyje galiojantis reglamentavimas bei jo istorinė raida magistro baigiamajame darbe vadinama pirmine arba idėjine nužudymo labai susijaudinus koncepcija.

Kitose anglo – saksų teisės tradicijos šalyse, kaip pavyzdžiui Kanadoje ar Australijoje, nukentėjusiojo išprovokuotu elgesiu besiremianti gynyba yra galima tik nužudymų bylose ir yra taikoma tik siekiant sumažinti kaltinimą iš tyčinio nužudymo į netyčinį nužudymą.

Naujojoje Zelandijoje nukentėjusio asmens provokacija kaip dalinė gynyba nužudymo bylose buvo reglamentuota iki 2009 m. spalio mėn. Pasikeitimo priežastimi iš dalies laikytina 2009 metų pradžioje teisme nagrinėta rezonanso sulaukusi 33 metų universiteto lektoriaus *Clayton Weatherston* byla – kaltinamasis nuteistas laisvės atėmimu iki gyvos galvos nesuteikiant teisės per artimiausius 17 metų būti lygtinai paleistam, už tai, kad nudūrė studentę ir tuo pačiu savo merginą *Sophie Elliott*. Teisminio nagrinėjimo metu kaltinamasis pateikė prašymą pripažinti jo veiką „atsakymu į provokuojančius nukentėjusiosios veiksmus“, ir teigė, jog nužudymas įvykdytas neturint tyčios. Atsakydamas į bylos sukeltą atgarsį Naujosios Zelandijos Parlamentas 2009 metų pabaigoje patvirtino 2009 metų Nusikaltimų (Provokacijos panaikinimo)

---

³⁸ Gerry F. Crimes of passion: R v Clinton. Halsbury's Law Exchange: 2012. // <http://www.halsburyslawexchange.co.uk/crimes-of-passion-r-v-clinton/> ; prisijungimo laikas: 2013-02-16.

pataisymo įstatymą (angl. *Crimes (Provocation Repeal) Amendment Act 2009*)³⁹, kuriuo panaikinti 1961 metų Nusikaltimų įstatymo (angl. *The Crimes Act 1961*)⁴⁰ 169 ir 170 str., reglamentavę provokaciją bei neteisėtą suėmimą kaip provokacijos įrodymą, jų sąlygas. Iki tol galiojusios Nusikaltimų įstatymo normos numatė sekančias provokacijos egzistavimo sąlygas:

„Provokacija gali būti laikoma bet kas, kas pasakyta ar padaryta, jei –

- (a) nusikalstamos veikos įvykdymo metu veiką vykdžiusio asmens savikontrolė prilyginama bet kuriam kitam normalios būklės asmeniui, tačiau kita vertus jo savikontrolė pasižymėjo pažeidėjo sukelta neigiama įtaka, ir
- (b) tai atėmė iš nusikaltusio asmens savikontrolės galią ir paskatino įvykdyti nužudymą⁴¹.

Pasikeitus įstatymui po 2009 m. gruodžio 8 d. įvykdytuose nužudymuose kaltinamojo gynyba prašant pripažinti nukentėjusio asmens provokacijos egzistavimą, turėjusį įtakos nusikalstamos veikos padarymui, nebetaikoma⁴². Pabrėžtina, kad panaikinus provokacijos straipsnį, nužudymu kaltinami asmenys, nors veika ir buvo išprovokuota nukentėjusiojo asmens, baudžiami kaip už tyčinį nužudymą be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių ir jiems taikomos griežčiausios sankcijos. Todėl darytina išvada, kad Naujojoje Zelandijoje taikomas nužudymų labai susijaudinus reglamentavimas pastaruoju metu griežtėjo, nes nuo privilegijuoto nužudymo pereita prie bendrosios nužudymo sudėties bei jos sankcijos taikymo.

Tuo tarpu **Jungtinėse Amerikos Valstijose** (toliau – JAV) vis dar bandoma įtvirtinti Pavyzdinį Baudžiamąjį Kodeksą (angl. *Model Penal Code*), kuriame greta bendrųjų normų nurodoma praplėsti ekstremalaus emocinio ar psichinio sielvarto sąvoką, siekiant plečiamai aiškinti palyginti siaurą provokacijos normos turinį. Tačiau, kaip žinia, valstijos nėra linkusios suvienodinti baudžiamųjų įstatymų normų ir baudžiamųjų įstatymų leidybą pasilieka išskirtinai tik valstijos jurisdikcijos objektu, todėl minėto kodekso normų taikymas vis dar lieka neįgyvendintas praktikoje.

JAV taikoma anglų – saksų teisės tradicija nepripažįsta dalinės gynybos nuo baudžiamosios atsakomybės, jei ši yra paremta perdėtu, besaikiu jėgos naudojimu. Vietoj to,

---

³⁹The Parliament of New Zealand. Crimes (Provocation Repeal) Amendment Act 2009. // <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2009/0064/latest/DLM2258102.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-17.

⁴⁰The Parliament of New Zealand. The Crimes Act 1961. // <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1961/0043/latest/DLM327382.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-17.

⁴¹Ibid. Art. 169.

⁴²Kaip pavyzdys gali būti paminėta Moliga Tatupu-Tinoa byla, kuri prasidėjo 2010 m. gegužės mėn. Kaltinamojo advokatas prašė teismo taikyti provokacijos faktą, esą ginamasis savo žmonos nužudymą įvykdė šiai išprovokavus. Teismas atmetė gynybos prašymą, motyvuodamas įstatymo pasikeitimu ir pripažino Tatupu-Tinoa kaltu įvykdžius tyčinį nužudymą. Plačiau apie tai: Guilty verdict in service station stabbing case. Waikato Times, 2010. // <http://www.stuff.co.nz/waikato-times/news/national-news/3664834/Wife-was-murdered>; prisijungimo laikas: 2013-02-17.

dalinės gynybos egzistavimo sąlyga yra pripažįstamas tam tikros emocijos buvimas. Kaltinamasis gali pasitelkti minėtą „pykčio įkarščio“ doktriną jei nužudė jį išprovokavusį asmenį perdėtai panaudodamas jėgą. Kitaip tariant – manoma, kad būtent išprovokuotas emocinis sutrikimas sumažina asmens gebėjimą elgtis tinkamai arba bent jau sumažina galimybę susilaikyti nuo netinkamo elgesio, todėl emocinis sutrikimas yra laikomas dalinės gynybos nuo baudžiamosios atsakomybės už nužudymą labai susijaudinus dėl kito asmens provokuojamo elgesio pagrindu.

Nors daugelyje valstijų nužudymo labai susijaudinus atveju nėra numatyta švelnesnė kaltinamojo atsakomybė, tačiau JAV federaliniams teismams skirtos bausmių gairės (angl. *United States Sentencing Guidelines*, 2012) nurodo:

„Jei aukos neteisėtas elgesys ženkliai prisidėjo prie išprovokuoto nusikalstamo elgesio, teismas gali sumažinti bausmę iki mažesnės nei bausmių gairėse nurodytos ribos atsižvelgdamas į konkretaus nusikaltimo prigimtį bei aplinkybes. Svarstydamas ar bausmės sumažinimas yra pagrįstas, teismas privalo įvertinti šiuos duomenis:

- 1) aukos ūgis, sudėjimas bei jėga arba kiti tiesiogiai susiję fiziniai duomenys, kurie lyginami su kaltinamojo duomenimis;
- 2) provokuojančio aukos elgesio užsitęsimas bei bet kokių pastangų buvimas besiginančio asmens veiksmuose, siekiant išvengti konfrontacijos;
- 3) besiginančio asmens pagrįstai justa grėsmė, į kurią įeina aukos smurtavimo reputacija;
- 4) aukos tiesiogiai sukelta grėsmė besiginančiajam;
- 5) bet kokia kita tiesiogiai susijusi sąlyga, kuri turėjo įtakos sukeltai grėsmei;
- 6) besiginančio asmens proporcingas bei pagrįstas atsakomasis elgesys į aukos provokaciją⁴³.

Manytina, kad detalus bylos nagrinėjimo metu būtinų nustatyti aplinkybių reglamentavimas teisės aktuose veikia kaip pagalbinė priemonė, nurodanti teismo nagrinėjimo metu būtinas atskleisti aplinkybes, ir tokia praktika apriboja galimybę taikyti nepagrįstai švelnią bausmę tais atvejais, kuomet asmens veiksmai neatitinka privilegijuoto nužudymo sąlygų.

Atkreiptinas dėmesys, jog JAV kaltinamojo asmens gynyba provokacijos pagrindu paprastai nėra pateisinama partnerių neištikimybės bylose, tačiau Bausmių gairėse numatyta, jog gali susiklostyti tokia neįprasta situacija, kurioje esminis aukos neištikimybės faktas būtų pagrindas taikyti švelnesnę atsakomybės rūšį, tačiau tik nesmurtinio nusikaltimo atveju.

---

⁴³ United States Sentencing Guidelines, 2012. §5K2.10. Victim's Conduct (Policy Statement) // http://www.uscourts.gov/Guidelines/2012_Guidelines/Manual_PDF/Chapter_5.pdf; prisijungimo laikas: 2013-02-28.

Apibendrinant anglo – saksų teisės tradiciją taikančių šalių reglamentavimą, matyti, jog baudžiamuosiuose įstatymuose nužudymas labai susijaudinus dažniausia kaip atskira nusikalstama veika neišskiriamas, tačiau kaltinamojo asmens smurtiniai veiksmai, kuriais jis sukėlė nukentėjusio asmens mirtį, jei šie buvo tarsi atsakas į nukentėjusio asmens provokuojamą, įžeidžiantį elgesį, laikytini mažiau pavojingais, ir kaltinamasis asmuo gali prašyti taikyti dalinės gynybos (angl. *partial defence*) institutą bei pritaikyti švelnesnę bausmę. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog anglų – saksų teisės tradicijos šalyse taikant dalinės gynybos institutą, pats „kaltinamasis asmuo turi įrodyti, kad jis buvo adekvačiai išprovokuotas, dėl provokacijos įtakos prarado savikontrolę, buvo praėjęs nepakankamas laiko tarpas, kad nukentėjusio asmens sukeltos emocijos būtų nuslūgusios ir iki nužudymo pabaigos kaltinamasis veikė savikontrolės praradimo būsenoje nesuvokdamas savo veiksmų“⁴⁴. Esant visoms šioms objektyvioms aplinkybėms tyčinio nužudymo byloje galima teigti, jog nužudymas įvykdytas esant labai susijaudinus, ir jį įvykdžiusiam asmeniui turi būti taikomos privilegijuotos nužudymo sankcijos.

2.1.2 Nužudymas labai susijaudinus romanų – germanų teisės tradicijos šalyse

Pereinant prie nužudymo labai susijaudinus reglamentavimo nagrinėjimo romanų – germanų teisės tradiciją taikančiose valstybėse, susiduriama su kiek kitokiu reglamentavimu – nužudymas labai susijaudinus (dar vadinamas nužudymu afekto būsenoje) šiose šalyse dažniau pripažįstamas atskiru, savarankišku nusikaltimu.

Nužudymas afekto būsenoje kaip privilegijuota nusikalstama veika tyčinio nužudymo atžvilgiu įtvirtintas bei taikomas **Rusijos Federacijoje**. 1996 m. birželio 5 d. įsigaliojusio Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso (rus. *Уголовный кодекс 1996*) 107 str. nurodoma:

„Asmuo, įvykdęs nužudymą staiga labai susijaudinus (laikiname neveiksnume), jei tam įtakos turėjo smurtas, išsityčiojimas arba itin įžeidžiantis nukentėjusiojo asmens poelgis, arba kitoks neteisėtas ar amoralus nukentėjusio asmens veikimas (neveikimas), ar užsitęsusi psichinio traumavimo būklė, kurią sukėlė sistemiškas neteisėtas ar amoralus nukentėjusio asmens elgesys, turi būti baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų arba laisvės apribojimu tokiam pačiam laikotarpiui“⁴⁵.

Įdomu paminėti tai, jog Rusijos baudžiamojo įstatymo 107 str. 2 d. greta bendrosios nužudymo afekto būsenoje sudėties, numatytas dviejų ar daugiau asmenų nužudymas labai

⁴⁴ Fontaine G. Adequate (non) provocation and heat of passion as excuse not justification. 43 U. Michigan Journal Law Reform 27, 2009. P.201.

⁴⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации. Федеральный закон Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ. // <http://www.uk-rf.com/>; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

susijaudinus, už kurį įstatymas numato laisvės atėmimo iki 5 metų bausmę. Tokia nusikalstama veika taip pat laikoma privilegijuota tyčinio nužudymo atžvilgiu.

107 str. pavadinimas nurodo, jog siekiant pripažinti asmenį kaltu įvykdžius šiame straipsnyje reglamentuotą nužudymą, teismas kaltinamojo veiksmuose turi konstatuoti afekto būsenos buvimą. Rusijos psichologai nurodo, jog afektas – tai viena iš emocijos rūšių, tuo tarpu psichiatrai afekto būseną apibrėžia kaip trumpai trunkančią, tačiau ekstremalią emociją, kuri asmenį ištinka ekstremaliomis sąlygomis ir šis negali kontroliuoti savo veiksmų. Kaip ir kitose šalyse, kuriose reglamentuotas nužudymas labai susijaudinus, Rusijos baudžiamasis įstatymas afekto būsenos ištakas sieja su itin įžeidžiančiu nukentėjusiojo asmens poelgiu, tačiau afekto būseną įstatymų leidėjas pripažįsta ir tuomet, kai nusikaltimas įvykdomas nesant tiesioginės, aktyvios aukos provokacijos, tačiau kaltinamasis ilgą laiką buvo sistemiškai traumuojamas nukentėjusiojo neteisėto ar amoralaus elgesio pagrindu. Kaip pavyzdys gali būti paminėta 2003 metais Rusijos Federacijos Aukščiausiam Teisme nagrinėta baudžiamoji byla, kurioje Ivanova buvo kaltinama už tai, kad 1997 metais nužudė savo sugyventinį dviem dūriais peiliu į kaklą dėl „staigaus emocinio protrūkio (afekto), kurį sukėlė ilgalaikė trauminė būsena, susidariusi dėl sistemingo bei neteisėto aukos elgesio“⁴⁶. Teismas nurodė, jog „byloje yra pakankamai duomenų, leidžiančių teigti, kad kaltinamoji buvo afekto būsenoje, nes nukentėjusysis nuolat mušdavo sugyventinę, ją įžeidinėjo, išvarydavo iš namų, rodydavo peilį ir grasindavo juo nužudyti, nešdavo iš namų daiktus bei mainydavo juos į alkoholi“⁴⁷. Teisės teorijoje tokia ilgalaikė afekto būsena dar vadinama „kaupiamuoju afektu“. Rusų baudžiamosios teisės specialistas V. N. Kudriavcev taip aiškina kaupiamąjį afektą: „afektas gali būti ilgai besitęsianti ir kaltininką psichologiškai traumuojanti situacija, kuri yra nukentėjusiojo nuolat atliekamų veiksmų rezultatas, o tam tikras nukentėjusiojo poelgis perpildo kaltininko „kantrybės taurę“⁴⁸.

Apibendrinant manytina, jog Rusijos baudžiamosios kodekso 107 str. taikymas išsiplėtė lyginant su pirmine nužudymo labai susijaudinus koncepcija – Rusijos teismų praktikoje pripažįstama, kad afektą gali sukelti net ir tokie nukentėjusio asmens veiksmai, kurie susiję su „bebaimišku despotišku nesmurtinės žalos sukėlimu, bauginimu, šmeižimu, turto sugadinimu ar sunaikinimu, piktnaudžiavimu tarnyba, nesugebėjimu laiku grąžinti skolos ir panašiai“⁴⁹. Pažymėtina ir tai, jog priešingai, nei reglamentuota JAV įstatymuose, Rusijos baudžiamasis kodeksas afekto būseną pripažįsta ir partnerių neištikimybės bylose. Atsižvelgiant į tai, Rusijos

⁴⁶ Верховный Суд Российской Федерации. Бюллетень № 6 2003 года. Убийство, совершенное в состоянии аффекта, необоснованно квалифицировано по ст. 105 УК РФ.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Кудрявцев В. Н. Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юрист, 2000.

⁴⁹ Кокорин П. А. Убийство, совершенное в состоянии аффекта: Случай из практики. 2005. // <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1229725>; prisijungimo laikas: 2013-02-19.

Federacijoje reglamentuota nužudymo afekto būsenoje veika turėtų būti laikoma plečiamojo pobūdžio. Manytina, kad būtent dėl šios priežasties nužudymo labai susijaudinus nusikalstama veika yra kur kas dažniau sutinkama Rusijos Federacijos teismų praktikoje.

Panašiai nužudymas labai susijaudinus reglamentuojamas ir **Lenkijos Respublikos** baudžiamajame kodekse. 1997 m. birželio 7 d. Lenkijos Respublikos baudžiamajame kodekse (lenk. *Kodeks karny 1997*) 148 str. 4 d., greta nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių bei kvalifikuoto nužudymo sudėčių, reglamentuotas nužudymas labai susijaudinus. Kodeksas nurodo:

„Kas nužudo žmogų stipraus susijaudinimo, pateisinto aplinkybėmis, įtakoje, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 iki 10 metų.“⁵⁰

Nors įstatyme ši nusikalstama veika nėra įvardijama atskiru terminu, baudžiamosios teisės teorijoje priimta ją vadinti „nužudymo afekto būsenoje“ terminu. Kaip ir nurodyta 148 str., afektas (t.y. stipri susijaudinimo būseną) gali kilti tuomet, kai egzistuoja pateisinamos aplinkybės – nusikalstamą veiką asmuo įvykdo susiklosčius nukentėjusio asmens išprovokuotam stipriam, nevalingam emociniam protrūkiui, kuris tęsiasi palyginti trumpą laiką: „afektas turi būti toks stiprus, kad iššauktų nepaprastą bei retą nusikalstamą veiką įvykdžiusio asmens reakciją į nukentėjusįjį asmenį“⁵¹. Pažymėtina, jog nužudymas labai susijaudinus galimas tik kaltininkui esant fiziologinio afekto būsenoje. Tai nurodo ir Krokuvos Apeliacinis Teismas: „*stipraus susijaudinimo būseną kyla iš fiziologinio afekto įtakos, nes nusikalstamą veiką įvykdžiusio asmens emocijas sukelia nukentėjusio asmens išprovokuota konkreti situacija, apribojanti asmens galimybę blaiviai mąstyti*“⁵².

Lenkų mokslininkas *J. Bryk* išskiria afekto stadijas pagal psichologinę, fiziologinę ir socialinę aplinkos lygmenis. Pirmasis afekto lygmuo charakterizuojamas remiantis stipriu emocinės įtampos išaugimu: „viršiję individo psichologinio atsparumo lygį, kaltinamojo asmens ketinimai perauga į agresyvius veiksmus prieš nukentėjusįjį, kuris išprovokavo konfliktinę situaciją“⁵³. Antrasis afekto lygmuo prasideda iš karto po pirmojo ir yra siejamas su greitu, akivaizdžiu psychosomatiniu susijaudinimu, kuris kyla kaip atsakas į susiklosčiusią situaciją: „asmens reakcija susiklosto taip staiga, kad jis afektą išprovokavusio asmens nužudymą įvykdo su po ranka esančiais daiktais, pvz. virtuviniu peiliu, kelnų diržu ar pan., po nusikalstamos veikos neslepia aukos kūno ar nusikaltimo įvykdymo vietas. Tokie asmenys dažnai prisipažįsta

⁵⁰Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1997. (lenk. Kodeks karny) // <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>; prisijungimo laikas: 2013-02-19.

⁵¹Grudzień V. Zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami. Szkoła Policji w Katowicach, 2011. // http://katowice.szkolapolicji.gov.pl/?page_id=6824&aid=9505&pid=6824&sa=1; prisijungimo laikas: 2013-03-09.

⁵² Ibid, P.10.

⁵³ Ibid, P.12.

įvykdę nužudymus, gailisi įvykdę nužudymą.⁵⁴ Baudžiamojoje byloje esantys įrodymai, pagrindžiantys nužudymo įrankio ieškojimą, rengimąsi nužudymui, paneigia spontaniško elgesio egzistavimą kaltinamojo veiksmuose, todėl toks asmuo negalėtų būti kaltinamas pagal 148 str. 4 d. Trečiasis afekto lygmuo neatsiejamas nuo neigiamos kaltininko emocijos praradimo, t.y. susijęs su afekto būsenos pabaiga.

Atkreiptinas dėmesys, jog Lenkija yra viena iš šalių, kurioje nužudymas afekto būsenoje negali būti įvykdomas, jei kaltinamasis veikos padarymo metu buvo apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Tokio asmens padarytas nužudymas turėtų būti laikomas kvalifikuotu nužudymu. Apibendrinant pažymėtina, jog Lenkijoje taikoma afekto būseną siejama su staigiu ir reikšmingu emocijos pokyčiu, todėl minėta nusikalstama veika negali būti įvykdoma praėjus tam tikram laiko tarpui, ir, priešingai nei Rusijoje, kaupiamojo afekto provokacija Lenkijos baudžiamojoje teisėje nėra galima.

Kiek kitokia praktika susiklosčiusi **Vokietijos Federacinėje Respublikoje**. 1871 metų baudžiamasis įstatymas skiria dvi pagrindines nužudymo rūšis – sunkų nužudymą (vok. *Mord*) ir paprastą nužudymą (vok. *Totschlag*), tuo tarpu privilegijuotas nužudymas kaip atskira veika įstatyme nėra reglamentuotas, tačiau švelnesnę bausmę numatantis tyčinis nužudymas priskiriamas nužudymui be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybų bei yra suprantamas kaip lengvesnė tyčinio nužudymo forma. Būtent dėl šios priežasties Vokietijos baudžiamojo kodekso (vok. *Strafgesetzbuch 2012*) 213 str. reglamentuotas nužudymas labai susijaudinus yra laikomas mažiau sunkiu nužudymo atveju. 213 str. nurodo:

„Jeigu žudikas (pagal 212 str.) buvo išprovokuotas ir įniršo dėl nukentėjusiojo blogo elgesio prieš žudiką arba jo giminaitį, arba buvo itin sunkiai įžeistas nukentėjusio asmens ir iš karto po to prarado savikontrolę bei įvykdė nusikaltimą, arba veiką įvykdė kitomis mažiau rimtomis aplinkybėmis, yra baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 iki 10 metų.“⁵⁵

Kaip matyti iš įstatymo str., nužudymas labai susijaudinus gali būti įvykdomas tik iš karto po to, kai kaltinamasis staiga labai susijaudino dėl nukentėjusio asmens įžeidžiančio poelgio, todėl manytina, kad Vokietijoje kaupiamasis afektas nelaikomas privilegijuoto nužudymo sąlyga. Greta daugelyje šalių įprastais laikomų „žiauraus elgesio“ bei „itin sunkaus įžeidimo“ kriterijų Vokietijos baudžiamajame įstatyme numatytas „kitas mažiau sunkus nužudymo atvejo“ požymis. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas tokiu būdu suteikia teismams

---

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Vokietijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, 2012. (vok. *Strafgesetzbuch, 2012*) Interaktyvus. // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

galimybę aptariamo str. pagrindu kvalifikuoti ir tas veikas, kurios neatitinka žiauraus elgesio ar itin sunkaus įžeidimo kriterijų požymių.

Trumpai paminėtinas ir privilegijuotu nužudymu vadinamas 2007 metų **Portugalijos** baudžiamojo kodekso (port. *Código Penal Português*) 133 str. Jame nurodoma:

„Bet kuris asmuo, kuris nužudo kitą žmogų smurtinės emocijos proveržio įtakoje, užuojautos, nevilties ar atitinkamų moralinių ar socialinių vertybių pagrindu, kurios žymiai sumažina asmens kaltę, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 iki 5 metų.“⁵⁶

Šis baudžiamojo kodekso straipsnis reglamentuoja tris skirtingo tipo emocines būsenas, kurias sukelia smurtinė emocija, užuojauta bei neviltilis. Bet kurios iš šių sąvokų teisme turi būti aiškinamos ir vertinamos objektyviai, suprantamos kaip fakto klausimas, vertinamos pasiremiant įvairių mokslų žinias, o būtent – skiriant psichiatrines, psichologines bei kitas ekspertizes.

Apibendrinant nagrinėtų romanų – germanų teisės tradiciją taikančių užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų normas, reglamentuojančias privilegijuotą nužudymą labai susijaudinus, pastebima panaši tendencija: daugelyje šalių nukentėjusiojo asmens išprovokuotas nužudymas laikomas lengvesnius padarinius užtraukiančia nusikalstama veika nei tyčinis nužudymas. Atsižvelgiant į tai kaltinamiesiems numatytos švelnesnės atsakomybės rūšys, skiriamos laisvės atėmimo bausmės intervalas yra kur kas mažesnis nei asmenims, įvykdžiusiems nužudymus be jų pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių. Taip pat, provokacija paprastai pripažįstamas itin įžeidžiantis kaltinamąjį ar jo artimą giminaitį nukentėjusios asmens poelgis arba žiaurus nukentėjusiojo asmens elgesys su kaltinamuoju. Daugelyje šalių nužudymas labai susijaudinus paprastai turi būti įvykdomas iš karto po to, kai nukentėjusiojo asmens veiksmai sukėlė emocinį kaltinamojo asmens jausmų proveržį, kurio pasekme tapo kaltinamojo asmens veiksmų nekontroliavimas.

Nužudymo labai susijaudinus normos taikymas nėra plačiai kvestionuojamas greičiausiai dėl to, jog pamatinė normos koncepcija vystėsi kartu su socialiniais, ekonominiais bei moraliniais visuomenės pokyčiais, ši norma nebuvo dirbtinai išvesta mokslinių tyrinėjimų būdu, todėl yra kur kas priimtinesnė ir suprantamesnė tiek plačiajai visuomenei, tiek įstatymų leidėjui. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, jog analizuojama privilegijuoto nužudymo sudėtis dar kuris laikas galios skirtingas teisės tradicijas taikančių užsienio šalių baudžiamojoje teisėje.

---

⁵⁶Portugalijos baudžiamasis kodeksas, 2007. (port. *Código Penal Português*) Interaktyvus. // <http://dre.pt/pdf1sdip/2007/09/17000/0618106258.PDF>; prisijungimo laikas: 2013-03-01.

3. NAUJAGIMIO NUŽUDYMO REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO ŠALYSE

Teisės terminų žodynas naujagimio nužudymą apibrėžiantį terminą (angl. *infanticide*) aiškina kaip „nusikaltimą, kurį įvykdo moteris bet kokiais savo sąmoningais veiksmais (veikimu ar neveikimu) sukeldama kūdikio iki 12 mėnesių amžiaus mirtį, jei veikimo ar neveikimo metu moters psichinė būklė buvo pažeista dėl priežasčių, kurias sukėlė nevisiškas po gimdymo sutrikusio psichinės pusiausvyros atgavimas, arba nusikaltimo padarymui įtakos galėjo turėti laktacijos⁵⁷ metu moters organizme vykstantys procesai“⁵⁸. Šiuo terminu galima vadinti ir „vaiko nužudymą“, kuris paprastai įvykdomas per pirmuosius metus nuo vaiko gimimo. Tačiau siekiant aiškumo bei sąsajumo su Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso reglamentavimu, šiame darbe nusikalstamos veikos, kuriomis motina dėl po gimdymo paveiktos bei ne pilnai atsistačiusios psichinės būklės kėsina į savo vaiko gyvybę, vadinamos „naujagimio nužudymu“.

Diskusija, jog susiklosčius tam tikroms, nuo kaltinamojo asmens (šiuo atveju – naujagimį pagimdžiusios moters) valios nepriklausančioms, aplinkybėms įstatymai turėtų numatyti išimtį iš itin griežtas sankcijas numatančio nužudymų reglamentavimo, siekia XIX amžiaus pradžią, nors idėjos užuomazgų galima rasti ir kur kas anksčiau. Hipokratas jau IV šios eros amžiuje išvelgė pogimdyminės depresijos požymius, teigdamas, jog gimdyvinis vaisiaus atsiskyrimas gali sąlygoti galvos sutrikimus, kurie pasireiškia prieštaravimu, kliesiais bei manijos protrūkiais, jis taip pat teigė, kad kraujo susitelkimas moters krūtinėje sąlygoja beprotystę.

Pogimdyminę depresiją patyrusių moterų tyrinėjimai, prasidėję XIX amžiaus pradžioje, sparčiai išplito JAV, kiek vėliau ir Europoje. Pasiryžę nustatyti ligos simptomus bei stadijas gydytojai taikydavo nukraujavimo ir fizinės laisvės atėmimo metodus, šiais būdais siekė gydyti kenčiančias nuo pogimdyminės depresijos moteris⁵⁹. Kaip teigia *J. Hamilton*, „XIX amžiaus viduryje gydymo metodas keitėsi atsižvelgiant į mokslininkų tyrinėjimų rezultatus – pogimdyminę depresiją kenčiančioms moterims gydyti imtas vartoti opiumas bei Indiškos kanapės. Tyrinėjimams žengiant pirmyn mokslininkai pradėjo naudoti hipnozės metodą, kurio pagalba siekė suklasifikuoti pogimdyminės depresijos stadijas. Didžiosios Britanijos bei Prancūzijos mokslininkai manė, jog pogimdyminė depresija yra atskira psichinių sutrikimų rūšis, turinti tik jai būdingus požymius, kai tuo tarpu JAV mokslininkai teigė, jog „pogimdyminė

⁵⁷ „Laktacija“ – pieno susidarymas ir išsiskyrimas iš moters ir žinduolių gyvūnų patelių pieno liaukų; žindymo laikotarpis.

⁵⁸ Curzon L. B., Richards P. H. *The Longman Dictionary of Law*. Seventh Edition. England: Pearson Education Limited, 2007. P. 301.

⁵⁹ Hamilton J. *Postpartum Psychiatric Problems*. St. Louis, The C. V. Mosby Company, 1962. P. 126 – 135.

psichoze“ (kuri Europoje buvo laikomas viena iš pogimdyminės depresijos stadijų) kaip liga nėra pateisinama ir turi būti išbraukta iš psichikos ligų sąrašo.“⁶⁰

Karen Brennen, Didžiosios Britanijos Esekso universiteto teisės mokslų daktarė, apgynusi disertaciją naujagimio nužudymo kaip fenomenalios nusikalstamos veikos tema, nurodo, kad pogimdyminę depresiją patiriančios moterys pagal būklės sudėtingumą turi būti skirstomos į kelias grupes. *K. Brennen* teigia: „pogimdyminė depresija be psichikos sutrikimo požymių – tai dažniausiai naujagimių nužudymo bylose sutinkamas sutrikimas; „bliuzas“ – sutrikimas, kuris netrunka ilgą, reikšmingą laiko tarpą po naujagimio gimimo ir nėra pakankamai retai taikomas naujagimių nužudymo bylose; pogimdyminė psichoze – ypatingai reta būklė, kuri tik išimtiniais atvejais yra sutinkama naujagimių nužudymo bylose“⁶¹. Psichologė *Deborah K. Dimino* nurodo, jog „bliuzo“ laikotarpiu „šios kategorijos sutrikimus išgyvenančios moterys patiria taip vadinamą klinikinę depresiją, tačiau jaučiami negalavimai nėra tokie stiprūs, kad moterį reiktų pripažinti psichine ligone ir hospitalizuoti. Pogimdyminės psichozės kategorija yra skaudžiausia iš šiai kategorijai priskiriamų negalavimų <...>. Šios ligos simptomai pasireiškia tik 1 ar 2 moterims iš 1000, o jos pasekmės laikomos pačiomis pavojingiausiomis tiek motinai, tiek kūdikiui, nes savižudybės bei naujagimio nužudymo mintys nuolat kamuoja motiną ir tai sukelia disociacijos jausmą, haliucinacijas, sumišimą. Visa tai sąlygoja realybės jausmo praradimą“⁶². *K. Brennen* manymu, „egzistuoja daug neaiškumų dėl tikslaus gimdymo/laktacijos bei psichinės ligos sąryšio. Pavyzdžiui, kurį laiką buvo priimta manyti, kad ryšys tarp žindymo ir psichinio stabilumo yra nepagrįstas, kol ryšys tarp vaiko gimimo ir psichinio stabilumo nėra pilnai pagrįstas“⁶³.

Šiai nuomonei artima ir *McSherry* įžvalga: „yra labai mažai įrodymų, pagrindžiančių pogimdyminių sutrikimų kilimą dėl hormonų ar cheminio disbalanso įtakos. Daugelis mokslininkų neprieštarautų, kad pogimdyminių sutrikimų atsiradimas yra susijęs su daugybe veiksnių, į kuriuos įeina: motyvacijos neštumui nebuvimas, prasta psichinė sveikata, demografiniai pokyčiai, tokie kaip socialinis-ekonominis statusas, stresas, ankstesni psichiatriniai bei genetiniai nuokrypiai. Vien tik „šėlstantys“ hormonai negali būti kaltinami, priešingai – manytina, kad šios būklės atsiradimui įtakos turi išoriniai bei vidiniai išgyvenimai.“⁶⁴

---

⁶⁰Ibid.

⁶¹Brennan K. Beyond the medical model: a rationale for infanticide legislation. 58 Northern Ireland Legal Quarterly, 2007. P. 505-535

⁶²Dimino D. K. Postpartum depression: a defense for mothers who kill their infants. Santa Clara Law Review, 1990. P. 23.

⁶³Brennan K. Beyond the medical model: a rationale for infanticide legislation. 58 Northern Ireland Legal Quarterly, 2007. Psl. 505-535

⁶⁴McSherry. The Return of the Raging Hormones Theory: Premenstrual Syndrome, Postpartum Disorders and Criminal Responsibility. 15 SLR, 1993. P. 295.

Helen Deutsch pirmoji psichoanalitikė analizavusi pogimdyminę moterų psichinę būklę savo darbuose teigė, jog „pagrindinė priežastis, kodėl moterims sudėtinga tinkamai suprasti motinystę yra tai, kad nuo pat nėštumo pradžios, moteris kamuoja baimės, prarasti save vardan kūdikio, jausmas. Ši baimė gali pasireikšti mirties baime, įsipareigojimų ir apribojimų, kurie neatsiejami nuo nėštumo, baime, baime prarasti seksualinę vertę, fizinį grožį bei baime vardan vaiko aukoti profesinį ar intelektualinį įdirbį“⁶⁵.

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, matyti, jog pogimdyminės būklės kaip lengvinančios kaltinamosios kaltę aplinkybės reglamentavimui daugiausia įtakos turėjo medicininiai moterų tyrinėjimai. Privilegiuoto naujagimio nužudymo reglamentavimą tyrinėjantys užsienio šalių autoriai (*Karren Brennan*⁶⁶, *Debra K. Dimino*⁶⁷) nurodo, jog naujagimio nužudymo reglamentavimo pagrindas yra medicininis, o būtent – nulemtas psichinio sutrikimo, jau vien dėl to, kad motinos nestabili psichinė pogimdyminė būklė, kurios įtakoje įvykdomas nusikaltimas, yra pripažįstama psichine liga ir jos konstatavimui į pagalbą pasitelkiami medikai – psichiatrai. Autorės pažymi ir tą faktą, jog naujagimio nužudymo kaip atskiros nusikalstamos veikos reglamentavimas teisinėje sistemoje veikia dvejopai: naujagimio nužudymas pripažįstamas savarankišku nusikaltimu, tačiau tuo pačiu jis laikomas ir *kvazi* gynyba nuo pagrindinės nužudymo sudėties bei ją lydinčių padarinių. Su teiginiu, jog pagrindas pripažinti naujagimio nužudymą privilegiuotu nusikaltimu turi ir medicininių ištekų, sutinka ir baudžiamosios teisės teoretikai. Jie teigia, jog „moters, įvykdžiusios naujagimio nužudymą, veiksmuose nėra tiesioginės tyčios ir dėl to, jog nusikalstamos veikos vykdymo metu moters proto (psichinė) pusiausvyra buvo sutrikdyta dėl gimdymo metu organizme vykstančių procesų arba dėl laktacijos“⁶⁸.

Didžiosios Britanijos kriminologijos mokslo daktarė *Fiona Brookman* pažymi, jog naujagimio nužudymas „yra vienintelė nužudymo kategorija, kurioje nužudymą įvykdžiusių moterų kiekis beveik prilygsta nužudymą įvykdžiusių vyrų kiekiui. <...> Mokslininkai *Kunz* ir *Bahr* 1996 metais nustatė, jog motinos įvykdo apie 52,5 proc. visų vaikų nužudymų, kai tuo tarpu tarp naujagimius (iki vienos savaitės amžiaus) nužudžiusių asmenų net 90,5 proc. – jų motinos“⁶⁹.

Aptartas mokslininkų požiūris į pogimdyminę depresiją, be abejo, atsispindi ir skirtingų kontinentų bei užsienio šalių teisėkūroje.

⁶⁵Deutsch H. Psychoanalysis of the sexual functions of women. Karnac books Ltd., 1991.

⁶⁶Brennan K. Beyond the medical model: a rationale for infanticide legislation. 58 Northern Ireland Legal Quarterly, 2007. P. 505-535.

⁶⁷Dimino D. K. Postpartum depression: a defense for mothers who kill their infants. 30 Santa Clara Law Review, 1990. P. 231-264.

⁶⁸Brennan K. Beyond the medical model: a rationale for infanticide legislation. 58 Northern Ireland Legal Quarterly, 2007. P. 507.

⁶⁹Brookman F. Understanding homicide. SAGE Publications Inc., 2005. P. 185-194.

3.2.1 Naujagimio nužudymas anglo – saksų teisės tradicijos šalyse

Naujagimio nužudymas kaip atskira nusikalstama veika pirmą kartą reglamentuotas **Didžiojoje Britanijoje** bei **Velse** 1922 metais įsigaliojusi Naujagimio nužudymo įstatymu (angl. *The Infanticide Act, 1922*)⁷⁰, pagal kurį motinų, nužudžiusių savo naujagimius per pirmuosius mėnesius nuo gimdymo, padaryta nusikalstama veika pradėta laikyti mažiau pavojinga nei tyčinis kito asmens gyvybės atėmimas (angl. *homicide*). Didžiosios Britanijos siekis reglamentuoti naujagimių nužudymą kaip atskirą nusikalstamą veiką nėra atsitiktinis – juk būtent D. Britanija buvo pirmoji šalis, kurioje 1623 metais siekiant užkirsti kelią nesantuokinių vaikų žudymui įtvirtintas įstatymas, nurodęs nukentėjusios nesantuokinius vaikus pripažinti aukomis. Praėjus vos keliems metams po Naujagimio nužudymo įstatymo įsigaliojimo 1938 metais Naujagimio nužudymo įstatymo tekstas koreguotas. Pataisos įteisino šias svarbiausias naujovės privilegijuoto naujagimio nužudymo reglamentavime:

- siekiant patikslinti laikotarpį, per kurį naujagimį pagimdžiusi motina gali įvykdyti naujagimio nužudymą, nuo abstraktaus nusikalstamo veikos padarymo termino „per pirmuosius mėnesius“, kuris buvo nurodytas 1922 metų įstatymo redakcijoje, pereita prie konkretaus termino: naujagimio nužudymas gali būti padaromas „per 12 mėnesių nuo naujagimio gimimo“;
- naujoji įstatymo redakcija pateikė platesnį spektrą aplinkybių, kurioms egzistuojant laikytina, jog motina nusikalstamą veiką įvykdė veikdama pogimdyminės būklės. Įstatyme nurodoma: „nusikalstamos veikos padarymo momentu (veikimu arba neveikimu) motinos psichinė pusiausvyra buvo sutrikdyta, t.y. po gimdymo nevisiškai atsistatė normali motinos psichinė būklė, arba tokiai būklei įtakos turėjo laktacija“.⁷¹

Įtvirtinus naujagimio nužudymo reglamentavimo pakeitimus, moterys, nužudžiusios savo naujagimį per 12 mėnesių po gimdymo, besąlygiškai traukiamos atsakomybėn. Šiuo atveju egzistuoja dvejopa problema: pirmiausia, teismas nėra įpareigotas kiekvieną kartą nagrinėjant baudžiamąją bylą tikrinti, ar moters psichinė būklė iš tiesų buvo pažeista taip, kad įgyvendinant nusikalstamus veiksmus ji negalėjo adekvačiai suvokti daromų veiksmų esmės, nes moters psichinė būklė, jos nestabilumas nusikalstamų veiksmų atlikimo metu yra preziumuojamas, bei antra, moteris yra traukiama baudžiamojon atsakomybėn bei įrodžius nusikalstamą veiką nuteisiama, nepaliekant galimybės išteisinti pavyzdžiui pritaikius nepakaltinamumo pagrindą.

Aptartas Didžiosios Britanijos reglamentavimas laikytinas pirminiu/idėjinium, tačiau dažnai kritikuojamas. Amerikiečių mokslininkės *D. K. Dimino* nuomone, „įstatymas negali įsakmiai preziumuoti psichinio nestabilumo būklės egzistavimo, jei ji nėra privalomai (tiek

⁷⁰The Infanticide Act, 1938. // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/1-2/36/introduction>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.

⁷¹Ibid.

fiziškai, tiek psichiškai) tikrinama teismo nagrinėjimo metu“⁷². Britanijoje įtvirtintas įstatymas ne tik nenumato teismo pareigos vertinti psichinę kaltinamosios būklę, tačiau nenumato pareigos vertinti kaltinamosios kaltę ir ši įstatymo spraga gali tapti puikia priedanga švelnesnės bausmės siekiančioms motinoms, kurios savo naujagimius nužudo turėdamos išankstinę tiesioginę tyčią. Atvirkščiai – įstatymas nustato tam tikrą trumpesnį laisvės atėmimo bausmės intervalą, kuriuo sušvelninama nuteistos motinos kaltė. Autorės siūlymu, „baudžiamieji įstatymai turėtų numatyti atitinkamus kriterijus psichinei pogimdyminės depresijos kamuojamai moters būklei nustatyti, kuris turėtų apimti šių simptomų tyrimą: ankstesnės psichinės problemos, nepaaiškinamas nuotaikų svyravimas, haliucinacijos, išpuoliai, sveikatos pagerėjimas (jeigu jis buvo pastebimas), tam tikra laiko trukmė tarp vaiko gimimo ir įvykdyto nužudymo. Šie požymiai turėtų būti patikrinti skiriant pilną psichiatrinę ekspertizę bei patvirtinti mediko liudijimu teismo proceso metu.“⁷³

Kita vertus, XX amžiaus Didžiosios Britanijos nužudymų klasifikavimo bei reglamentavimo reforma svarbi dar ir tuo, jog iki įsigaliojant minėtam įstatymui visiems asmenims, įvykdžiusiems bet kurios rūšies nužudymą, buvo taikomos griežtos sankcijos: motinoms, nužudžiusioms savo naujagimius, buvo skiriamos tyčiniam nužudymui taikytinos sankcijos, t.y. laisvės atėmimas iki gyvos galvos arba mirties bausmė. Galiojanti įstatymo redakcija naujagimius nužudžiusioms motinoms numato skirti laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos. Tuo tarpu Britanijos Karališkoji Prokuratūros Tarnyba (angl. *The Crown Prosecution Service*) nusikalstamų veikų tyrimo gairėse nurodo: „Apeliacinis Teismas yra nurodęs, jog 59 naujagimių nužudymo bylose, kurios išnagrinėtos 1978 – 1988 metų laikotarpyje, nei viena byla nesibaigė laisvės atėmimo bausme: 52 naujagimio nužudymo bylose skirtas lygtinis paleidimas arba stebėjimas; 6 bylose skirtas stacionarus gydymas; 1 byloje apribotos kaltinamosios teisės. Jaunoms kaltinamosios vietoj 12 mėnesių įkalinimo dažniausiai buvo skiriamas lygtinis bausmės atidėjimas iki 3 metų“⁷⁴. „Iš 49 moterų, 1989 – 2000 metų laikotarpiu nuteistų už naujagimio nužudymą, tik dviem skirta reali laisvės atėmimo bausmė, visoms kitoms pritaikytas lygtinis bausmės atidėjimas, stebėjimas arba hospitalizavimas“⁷⁵. Tai dar kartą įrodo, jog 1938 metų Naujagimio nužudymo įstatymu tik iš dalies sureguliuotas nusikaltusių moterų baudžiamumas, nes realios įstatyme numatytos bausmės praktikoje nėra taikomos. Manytina, jog įtakos realios įkalinimo bausmės neskyrimui turi būtent netikslus įstatymo tekstas, kuris stokoja praktinio

⁷² Dimino D. K. Postpartum depression: a defense for mothers who kill their infants. 30 Santa Clara Law Review, 1990. P. 231-264.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/infanticide/index.html; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

⁷⁵ <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/scrap-outdated-infanticide-law-say-judges-495016.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.

medicinos žinių integravimo nusikalstamų veikų tyrimo procese. Paminėtina ir tai, jog pogimdyminės būklės preziumavimas gali būti prilyginamas susilaikymui nuo baudžiamosios bylos iškėlimo, nes užtraukia tokias pačias pasekmes – abiem atvejais naujagimį nužudžiusi moteris nėra įkalinama.

Didžiosios Britanijos pavyzdys baudžiamosios atsakomybės sušvelninimo klausimu naujagimio nužudymo byloje sulaukė atgarsių ir kituose žemynuose⁷⁶, 1938 metų Naujagimio nužudymo įstatymas plačiai pradėtas taikyti užsienio šalyse: Airijos Respublikoje, Kanadoje, Honkonge, Fidžio Salų Respublikoje, Naujojoje Zelandijoje, Australijoje bei jos jurisdikcijos teritorijose. Airijos Respublikos Naujagimių nužudymo įstatymas (angl. *Infanticide Act, 1949*) nurodo analogiškas sąlygas, kurioms esant moters tyčiniai nusikalstami veiksmai, nukreipti prieš savo vaiką, turi būti laikomi privilegijuotu nužudymu. Motinos nusikalstama veika pripažįstama privilegijuota, jei:

- a. „bet koku tyčiniu veiksnu ar neveikimu motina sukėlė savo vaiko, kuriam nusikalstamos veikos įvykdymo metu buvo ne daugiau nei 12 mėnesių, mirtį;
- b. ir jei nusikalstamos veikos sąlygos, t.y. tiek veikimas, tiek neveikimas, gali būti prilyginamos paprastam nužudymui (angl. *murder*);
- c. ir jei veikimo ar neveikimo metu motinos psichinė pusiausvyra buvo sutrikdyta priklausomai nuo priežasčių, kurias sukėlė gimdymo metu sutrikusi ir iki nusikalstamos veikos padarymo neatsistačiusi moters psichinė būklė arba kuriai įtakos turėjo laktacijos poveikis organizmui“⁷⁷.

Didžiosios Britanijos pavyzdžiu taip pat pasekė Maltos Respublikos bei Suomijos Respublikos įstatymų leidėjai, kurie pagrindiniu kriterijumi pripažįstant naujagimio nužudymo veiką privilegijuota pasirinko tik laiko tarpą, per kurį veika gali būti įvykdoma, taip pat šiose šalyse teismo nagrinėjimo metu nėra privalomai reikalaujama motinos veiksmuose nustatyti po gimdymo sutrikusios psichinės būklės egzistavimą, jis kaip ir D. Britanijoje – preziumuojamas.

Tuo tarpu **Naujosios Zelandijos** baudžiamasis įstatymas (angl. *Crimes Act 1961*) ne tik įtvirtina nusikalstamų veikų sudėtis bei numato baudžiamumą už tokių veikų įgyvendinimą,

---

⁷⁶JAV 1928 metais teisiniame žurnale „The Law Couch“ publikuotas straipsnis pavadinimu „Ar bausmė turi atitikti nusikaltimą“, kuriame aptariama galiojančio baudžiamojo kodekso peržiūrėjimo galimybė, siekiant surasti būdą, kaip diferencijuoti bausmes, skiriamas už šaltakraujiškus nužudymus bei nužudymus labai susijaudinus. Autorius nurodo, jog įstatymuose turi būti priimtas sprendimas dėl skirtingo masto nužudymų reglamentavimo bei siūlo vietoj nužudymų atvejais skiriamos mirties bausmės numatyti diferencijuotas sankcijas, kurios būtų suskirstytos proporcingai atsižvelgiant į kaltinamojo asmens moralinę kaltę. Plačiau apie tai: A. W. J. Should the punishment fit the crime. *The Law Couch*, 1928. P. 59.

⁷⁷*Infanticide Act, 1949.* // <http://www.irishstatutebook.ie/1949/en/act/pub/0016/print.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.

tačiau įstatymo 8 skyriuje 150A – 157 str. greta nusikaltimų žmogui nurodytos pareigos, susijusios su gyvybės išsaugojimu, kurios be išimties privalomos visiems asmenims.

Naujosios Zelandijos baudžiamajame įstatyme įtvirtinta kiek kitokio pobūdžio naujagimio nužudymo sudėtis. Baudžiamojo įstatymo 178 str. nurodoma, jog:

„moteris, kuri sukėlė bet kuriam savo vaikui, kuriam veikos padarymo metu buvo mažiau nei 10 metų, mirtį, negali būti laikoma pilnai atsakinga už savo veiksmus, jei tokie veiksmai atitinka tyčinės žmogžudystės sąlygas, tačiau nusikaltimo darymo metu jos psichinė būklė buvo sutrikusi dėl nukentėjusio vaiko ar bet kurio kito jos vaiko gimdymo metu sukeltų priežasčių, ar dėl laktacijos proceso metu sukeltų priežasčių, motina pripažįstama kalta dėl naujagimio nužudymo ir jai skiriama laisvės atėmimo bausmė, neviršijanti 3 metų.“⁷⁸

Manytina, jog toks naujagimio nužudymo reglamentavimas iš esmės atitinka pirminę aptariamo nusikaltimo koncepciją, nes įstatymų leidėjas nurodo, jog nusikaltimo padarymo metu moters veiksmuose turi būti nustatytas psichikos sutrikimas, kuris kilo dėl gimdymo metu moters organizme vykstančių procesų. Diskutuotina kita nusikaltimo sudėties dalis – ar gimdymo metu sutrikdyta moters psichinė būklė gali tęstis tokį ilgą laikotarpį, t.y. iki kol vaikui sueis 10 metų. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad įstatymo tekstas leidžia moterį pripažinti įvykdžiusia lengvesnį nužudymą net ir tuo atveju, kai ji savo vaiką (A) nužudo dėl kito vaiko (B) gimdymo metu sutrikdytos ir ne pilnai atsistačiusios psichinės būklės, kai tuo tarpu kitose užsienio šalyse naujagimio nužudymo kvalifikavimas galimas tik tuomet, kai po vaiko B gimimo motina dėl sutrikusios psichinės būklės nužudo būtent vaiką B, t.y. kuomet nukentėjusysis yra betarpiškai susijęs su pogimdyminės būklės kilimu. Atsižvelgiant į tai, Naujojoje Zelandijoje taikomas reglamentavimas laikytinas išplėstiniu Didžiojoje Britanijoje galiojančio naujagimio nužudymo reglamentavimo atžvilgiu.

JAV, kur taip pat įtvirtintas anglo – saksų teisės tradicijos taikymas, susiklosčiusios šiek tiek kitokios naujagimio nužudymo reglamentavimo tradicijos. Kaip jau minėta, XIX amžiuje išpopuliarėję pogimdyminės psichozės tyrimai JAV nesulaukė didelio susidomėjimo, todėl šalyje susiklosčiusi kiek kitokia teisminė praktika: motinos, nužudžiusios savo vaikus, paprastai išteisinamos jei teismas pripažįsta jas psichiškai nesveikomis ir joms skiriamas stacionarus psichinis gydymas. *Andrea Yates* byloje, kuri prasidėjo po to, kai Teksaso valstijoje 2001 metais motina nužudė 5 savo vaikus juos nuskandindama vonioje, 2006 m. liepos 26 d. Teksaso Apeliacinio teismo prisiekusieji priėmė verdiktą, jog moteris yra nekalta, nes

---

⁷⁸ Crimes Act, 1961. // <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1961/0043/latest/DLM329332.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.

nusikalstamos veikos atlikimo metu ji buvo psichiškai nesveika⁷⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad penkis savo vaikus nužudžiusi moteris paauglystėje sirgo bulimija, kentėjo nuolatinės depresijos bei nevengė kalbų apie savižudybę – toks moters elgesys pagrindžia jos polinkį į psichinius sutrikimus, kurie, pasak baudžiamąją teisę nagrinėjančių psichiatrų, turėtų būti indikatorius teismui privalomam psichinės moters būklės patikrinimui. Manytina, kad teismo sprendimas dėl Andrėjos Jates įvykdyto nusikaltimo būtų kitoks bei moteris būtų pripažinta kalta įvykdžius naujagimio nužudymą, tačiau tik tuo atveju, jei tokią nusikalstamą veiką numatytų Teksaso valstijos baudžiamieji įstatymai. 2009 m. rugsėjo 1 d. Teksase, o tuo pačiu ir pirmą kartą JAV, įsigaliojo naujagimio nužudymo kaip privilegijuotos nusikalstamos veikos reglamentavimas⁸⁰ – įstatymo pataisos įtvirtino iš esmės analogišką Didžiojoje Britanijoje taikomą naujagimio nužudymo reglamentavimą.

Iki šiol daugelyje JAV valstijų naujagimio nužudymas nėra pripažįstamas privilegijuota nužudymo forma ir motinos, nužudžiusios savo vaikus, baudžiamos įkalinimu iki gyvos galvos arba mirties bausme, jei teismas neatleidžia jų nuo atsakomybės psichinio sutrikimo (nepakaltinamumo) pagrindu. Tinkamai apibrėžus naujagimio nužudymo nusikalstamą veiką kaip atskirą privilegijuotą nusikaltimą JAV teismai būtų pasirengę visapusiškai patikrinti kaltinamosios sveikatos bei psichinę būklę, įvertinti tyčią kaltinamosios veiksmuose bei skirti adekvačią bausmę – hospitalizavimą.

Apibendrinant aptartų anglo – saksų teisės tradiciją taikančių šalių naujagimio nužudymo reglamentavimą pastebima, jog daugelis užsienio valstybių tiesiogiai pritaikė 1938 metų Didžiosios Britanijos Naujagimio nužudymo įstatymo normas: beveik visose šalyse motinos, nužudžiusios savo kūdikius pogimdyminės depresijos įtakoje, baudžiamos už lengvesnę nei įprastas nužudymas nusikaltimą; psichinis sutrikimas dažniausiai teismo preziumuojamas neskiriant papildomų medicininių ekspertizių; teismų praktikoje pastebima, jog vietoj laisvės atėmimo bausmės kaltinamosioms skiriamas stacionarus gydymas psichiatrijos ligoninės, nors įstatymų sankcijos numato tik laisvės atėmimo bausmes. Manytina, jog tinkamam privilegijuotų nužudymų taikymui bei siekiant harmoningos įstatymų ir susiklostančios teismų praktikos pusiausvyros greta materialių baudžiamųjų įstatymų normų turėtų būti įtvirtinti papildomi procesiniai reikalavimai, įpareigojantys baudžiamojo persekiojimo tarnybas bei teismines institucijas imtis visų įmanomų priemonių siekiant tinkamai nustatyti nuo po gimdymo

---

⁷⁹ Montaldo Ch. Andrea Yates Not Guilty by Reason of Insanity. 2006. // <http://crime.about.com/b/2006/07/26/andrea-yates-not-guilty-by-reason-of-insanity.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.

⁸⁰ Texas Bill, Nr. 81(R) HB 3318. // <http://www.legis.state.tx.us/tlodocs/81R/billtext/html/HB03318I.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.

sutrikusios psichinės pusiausvyros kamuojamų moterų būklę bei pritaikyti adekvačias įstatymuose numatytas bausmes.

3.2.2 Naujagimio nužudymas romanų – germanų teisės tradicijos šalyse

Naujagimio nužudymas kaip privilegijuota nusikalstama veika įtvirtintas ir kai kuriose romanų – germanų teisės tradiciją taikančių šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Siekiant įvairumo, šiame skyriuje bus aptariamoms Švedijos Karalystės, Lenkijos Respublikos, Vokietijos Federalinės Respublikos, Prancūzijos Respublikos bei Vengrijos Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose numatytas naujagimio nužudymo reglamentavimas bei jo paplitimas teismų praktikoje, tačiau didžiausias dėmesys skiriamas valstybėms, turėjusioms daugiausiai įtakos Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės pamatų formavimuisi.

Švedijos Karalystėje naujagimio nužudymas, kaip vienintelė nusikalstama veika, lengvesnė nei nužudymas be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių, reglamentuotas baudžiamojo kodekso (šved. *Strafflag, 1962*) II dalies 3 skyriaus 3 str. Įstatymo tekstas nurodo:

”Moteris, kuri nužudo savo kūdikį gimdymo metu arba tuo metu, kai dėl gimdymo jos psichinė būklė yra sutrikusi ar ji yra kamuojama stipraus pogimdyminio streso, turi būti baudžiama už naujagimio nužudymą laisvės atėmimu iki 6 metų.”⁸¹

Baudžiamasis kodeksas tiesiogiai nenurodo, koks laiko tarpas gali praeiti po gimdymo iki nusikalstamos veikos padarymo, todėl manytina, jog naujagimio nužudymas gali būti įvykdomas tiek gimdymo metu, tiek ir vėlesniu metu, tačiau kol moters psichinė būklė yra sutrikusi arba ji yra kamuojama stipraus pogimdyminio streso.

Nors Švedijos baudžiamasis kodeksas nurodo, jog pagal šią įstatymo normą motinos, kurios savo naujagimius nužudo veikiamos po gimdymo sutrikusios psichinės būklės, yra baudžiamos laisvės atėmimu, praktikoje susiklostė kiek kitokia situacija: bylose, kuriose moterys kaltinamos naujagimio nužudymu, paprastai skiriamos medicinos atstovų (angl. *the Panel of doctors*) ekspertizės, po kurių pateiktos išvados teismui paliekama laisvė kvalifikuoti nusikalstamą veiką bei skirti bausmes. Už naujagimio nužudymą kaltinamosioms paprastai skiriamas psichiatrinis gydymas arba lygtinis bausmės atidėjimas. Toks sankcijų nustatymas prilygsta bendrai Švedijoje taikomai bausmių sistemai, kuri apibūdinama kaip itin liberali ar net unikali kitų Europos valstybių atžvilgiu, nes didžiausias dėmesys penitenciniame lygmenyje yra skiriamas perauklėjimui bei humaniškam elgesiui su kaliniais. Galbūt dėl šios priežasties

---

⁸¹ Švedijos baudžiamasis kodeksas, 1962. (šved. *Strafflag*) Interaktyvus. // <http://www.government.se/sb/d/3926/a/27777>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.

Švedijoje įkalintų asmenų procentas yra mažesnis nei daugelio kitų Europos valstybių⁸². Ne veltui Švedijoje užfiksuotų naujagimių nužudymų bylų skaičius siekia vos dvi bylas 2003 – 2006 metų laikotarpiu⁸³.

Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (lenk. *Kodeks karny, 1997 r.*) taip pat numato privilegijuotą baudžiamąją atsakomybę motinai, nužudžiusiai savo naujagimį, tačiau Lenkijos baudžiamojo kodekso autoriai pasirinko kiek kitokią naujagimio nužudymo nusikalstamos veikos sudėtį. Lenkijos BK 149 str. nurodyta:

„Motina, kuri nužudė savo naujagimį gimdymo metu dėl gimdymo nulemtos būklės, baudžiama laisvės atėmimo bausme nuo 3 mėnesių iki 5 metų.“⁸⁴

Įstatymų leidėjas numato labai konkrečią nusikalstamos veiklos padarymo trukmę ir, skirtingai nei kitose šalyse, nurodo, jog motina traukiama baudžiamojon atsakomybėn tik tuo atveju, kai naujagimis nužudomas gimdymo metu. Verta paminėti ir tai, jog pritaikius Lenkijos BK 58 str. 3 d. kaltinamosioms vietoj sankcijoje numatytos įkalinimo bausmės dažniausiai skiriama bausmė arba laisvės apribojimas. Taip pat, pagal Lenkijos BK 69 str. egzistuoja galimybė laisvės atėmimo bausmės atlikimą pakeisti „sąlyginiu laisvės atėmimo bausmės atidėjimu“, kurį teismai paprastai taiko praktikoje.

Kalbant apie naujagimio nužudymo kaip atskiros bei privilegijuotos nusikalstamos veikos nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atžvilgiu reglamentavimą, Lenkijoje egzistuoja dvejopa nuomonė. Pirmoji grindžiama įsitikinimu, jog nėštumo bei gimdymo metu moters organizme susidaro tokia specifinė situacija, kuri gali sukelti pogimdyminį šoką, o šio pasekmė gali būti susilpnintas ar net visiškai išnykęs motinystės instinktas. Daugelis psichologiją bei psichiatriją tyrinėjančių autorių savo darbuose nurodo, jog motinystės instinkto nusilpimas gali būti susijęs su viena iš šių ligų: pogimdymine melancholija, pogimdymine depresija ar pogimdymine psichoze. Šizofrenija, vidutinis protinis atsilikimas, psichopatija yra pripažįstamos turinčiomis įtakos taip vadinamam „vaisiaus atmetimui“, kurio įtakoje įvykdomas naujagimio nužudymas. Anot antrosios nuomonės šalininkų, socialiniai aspektai (t.y. skurdas, gėdos baimė), kuriais remiasi naujagimių nužudymą padariusių motinų gydymas, yra pagrindiniai veiksniai, dėl kurių naujagimio nužudymas laikomas privilegijuota nusikalstama veika.

⁸²Aebi. F. M., Deldrande N. Council of Europe Annual Penal Statistics. Strasbourg, 2011. // <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdpc/bureau%20documents/PC-CP%282011%293%20E%20-%20SPACE%20I%202009.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.

⁸³Granath S. et. al. Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden The First Study on the European Homicide Monitor Data. Edita Norstedts Västerås, 2011. // http://www.bra.se/download/18.656e38431321e85c24d80007748/2011_15_homicide_finland_netherlands_sweden.pdf; prisijungimo laikas: 2013-02-06.

⁸⁴Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1997. (lenk. *Kodeks karny*) Art. 149. // <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.

Nagrinėjant Lenkijoje registruotus naujagimio nužudymo atvejus pastebima, jog moterys, kaltinamos naujagimio nužudymu, paprastai yra labai jaunos, turinčios pagrindinį arba profesinį išsilavinimą, netekėjusios, nedirbančios arba studijuojančios. Reikėtų pabrėžti tai, kad „Lenkijoje naujagimio nužudymą įvykdžiusios motinos dažniausiai slėpė nėštumo faktą, beveik visuomet nėštumo metu nesikreipė į gydytojus bei gimdė namuose“⁸⁵. 1984 metais T. Kotlarczyk⁸⁶ atliko tyrimą, kuriame analizavo 50 naujagimio nužudymo bylų. Tyrimas parodė, jog net 40 naujagimio nužudymų įvykdyta bijant šeimos reakcijos (baimė būti išvarytai iš namų) arba bijant prarasti galimybę susiklostyti įprastiems gyvenimo santykiams (dažniausiai – baimė ateityje nesudaryti santuokos). Labai retu atveju moteris kamavo baimė dar labiau pabloginti prastą esamą finansinę situaciją.

Liberalesnėms politinėms bei socialinėms pažiūroms vis labiau įsitvirtinant Lenkijos visuomenėje, įvykdomų naujagimių nužudymų skaičius smarkiai kito. Jeigu XIX amžiaus ketvirtame dešimtmetyje išaiškintas naujagimio nužudymo nusikalstamas veikas buvo galima skaičiuoti tūkstančiais, tai XXI amžiuje statistika pateikia kur kas realesnius duomenis.

1 lentelė. Naujagimių nužudymo statistika Lenkijos Respublikoje 2004 – 2012 m.⁸⁷

Metai	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Registruoti naujagimio nužudymo atvejai (Lenkijos BK 149 str.)	61	41	42	34	33	28	26	24	22

Atsižvelgiant į pateiktus duomenis, manytina, kad naujagimio nužudymo skaičiaus mažėjimui įtakos galėjo turėti vis stiprėjantis ir kylantis moterų mentalitetas bei abortų legalizavimas.

Kitoje Europos valstybėje, **Rusijos Federacijoje**, motinos įvykdytas savo naujagimio nužudymas įtvirtintas Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso (rus. *Уголовный кодекс РФ, 1996* a.) 106 str. greta nužudymo be jo pavojingumą sunkinančių ar lengvinančių aplinkybių ir kvalifikuotų nužudymų, ir kartu su nužudymu esant afekto būsenoje (Rusijos BK 107 str.) bei nužudymu peržengiant būtinosios ginties ribas (Rusijos BK 108 str.) sudaro privilegijuotų nužudymų grupę.

Rusijos BK 106 str. nurodo:

⁸⁵ Książopolska-Breś A. Odpowiedzialność karna za dzieciobójstwo w prawie polskim. Warszawa: 2010. P. 210-252.

⁸⁶ Kotlarczyk T. Przestępczość kobiet: aspekty kryminologiczna i penitencjarne. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1984.

⁸⁷ Lenkijos Respublikos policijos departamento statistiniai duomenys. // http://statystyka.policja.pl/portal/st/1102/63417/Dzieciobojstwo_art_149.html; prisijungimo laikas: 2013-02-06.

„Gimdymo metu arba iš karto po jo motinos įvykdytas jos naujagimio nužudymas arba motinos įvykdytas jos naujagimio nužudymas, jeigu ji buvo psichiškai traumuota arba jos psichinė būklė buvo nestabili, tačiau tokia būklė nėra laikoma sveiko proto praradimu (beprotyste),

turi būti baudžiamas laisvės atėmimu nuo 2 iki 4 metų, arba privalomaisiais darbais iki 5 metų, arba laisvės atėmimu tokiam pačiam terminui.“⁸⁸

Lingvistiniu metodu nagrinėjant normos sudėtį matyti, jog Rusijoje, kitaip nei daugelyje aptartų užsienio šalių, naujagimio nužudymu laikomi ir tokie atvejais, kuomet motinos veiksmai įgyvendinami jai nesant sutrikusios pogimdyminės būklės, tai yra nusikalstama veika gali būti įgyvendinta gimdymo metu ar tuoj po jo, kai motinos būklė yra nesutrikusi ir ji visiškai sugeba suprasti ir valdyti savo veiksmus. Toks reglamentavimas nukrypsta nuo pirminės naujagimio nužudymą privilegijuotu laikančios koncepcijos, kuri paremta po gimdymo sutrikusios psichinės būklės egzistavimu ir iš to sekančių nesąmoningų motinos veiksmų realizavimu. Tačiau, nagrinėtoje Rusijos literatūroje aptinkama argumentų, pateisinančių galiojantį reglamentavimą: Rusijoje plačiai paplitusiu terminu „*демоубийство*“ vadinamas vaiko nužudymas taikomas ne tik biologinėms motinoms, bet ir kitiems asmenims, nužudžiusiems vaikus, tačiau siekiant patogumo šis terminas imtas vartoti kalbant apie naujagimio nužudymą, kurio subjektas – išskirtinai tik vaiko motina. Neatmetama galimybė, jog įtakos plečiamam veikos reglamentavimui turėjo vykusį diskusiją dėl naujagimių nužudymo priskyrimo konkrečiai nužudymų rūšiai. Vieni autoriai mano, kad Rusijos BK 106 str. norma turėtų apimti tik nesantuokinių naujagimių nužudymo atvejus, kuomet veikos padarymui įtakos turėjo gimdymo nulemta būklė; antrosios nuomonės šalininkai pasisako už visų naujagimių nužudymo atvejų kvalifikavimą pagal Rusijos BK 106 str., jei veika įvykdyta pogimdyminės būklės įtakoje; tretieji siūlo minėto straipsnio normą naikinti ir visus naujagimių nužudymo atvejus laikyti kvalifikuotais nužudymais.⁸⁹ Darytina išvada, kad kilusių prieštaravimų dėka Rusijos BK 106 str. reglamentuota veika išplėsta lyginant su kitose užsienio šalyse galiojančiu reglamentavimu. Pastebėtina ir tai, jog tiek Rusijoje, tiek Švedijoje galiojantis reglamentavimas reikalauja vienos iš įstatyme nurodytų alternatyvių aplinkybių egzistavimo motinos veiksmuose, kad jos įvykdytas naujagimio nužudymas galėtų būti pripažįstamas privilegijuotu nužudymu.

Kiek kitoks naujagimio nužudymo reglamentavimas įteisintas **Italijos Respublikoje**. Italijos baudžiamojo kodekso (it. *Codice Penale*, 1930)⁹⁰ 578 str. numato atskirtą nusikalstamą

⁸⁸Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, 1996. (rus. *Уголовный кодекс РФ*). Interaktyvus. // <http://www.uk-rf.com/glava16.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-10.

⁸⁹Plačiau apie tai: Бородин В. Б. Преступление против жизни. Санкт Петербург: Юрист, 2003; Здравовислов Б. В. Уголовное право РФ. Особенная часть. Москва: Юрист, 1999.

⁹⁰Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2012. (it. *Codice penale*). Interaktyvus. // <http://www.altalex.com/index.php?idnot=36653>; prisijungimo laikas: 2013-03-09.

veiką, pagal kurią švelninančiomis veika aplinkybėmis laikytinos papildomo (perteklinio) darbo sukeltos priežastys (moralinis bei materialinis naujagimio apleidimas).

Analizuojant Europos šalių naujagimio nužudymo reglamentavimą atkreiptinas dėmesys į Bulgarijoje, Ukrainoje, Estijoje, Norvegijoje, Albanijoje bei Bosnijoje ir Hercegovinoje taikomą reglamentavimą, kuriame išvengta bet kokių pašalinių veiksnių įtakos motinos nusikalstamiems veiksams pateisinti. Vieninteliu švelninančiu nusikalstamą veika veiksniu pripažįstamas laikas, kuris dažniausiai apibrėžiamas kaip gimdymo laikotarpis: Norvegijoje nusikalstamos veikos padarymo laikas apribojamas vos dvidešimt keturiomis valandomis po gimdymo pabaigos.

Prieš baigiant analizuoti privilegijuoto naujagimio nužudymo reglamentavimo ypatumus užsienio valstybėse, verta paminėti ir tokias užsienio šalis, kuriose pastaruoju metu atsisakyta privilegijuotos naujagimio nužudymo sudėties. Iki įsigaliojant **Vokietijos Federacinės Respublikos** baudžiamajam kodeksui (vok. *Strafgesetzbuch*, 2012) ankstesnis Vokietijos baudžiamasis kodeksas numatė naujagimio nužudymą kaip privilegijuotą nusikalstamą veika, kuri buvo reglamentuota baudžiamojo kodekso § 212 ir § 217. Pagrindiniu kriterijumi kvalifikuojant motinos įvykdytą naujagimio nužudymą pagal šiuos straipsnius buvo moters socialinis statusas – jei moteris buvo ištekėjusi nusikalstamos veikos įvykdymo metu, jos veika kvalifikuota pagal § 212 bei pripažinta nužudymu be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių, kai tuo tarpu neištekėjusios moters įvykdyta nusikalstama veika kvalifikuota pagal § 217 ir laikyta privilegijuotu nužudymu. Toks skirtingas reglamentavimas, paremtas santuokinių bei nesantuokinių nužudomų vaikų klasifikavimo kriterijumi, prieštaravo asmenų lygiateisiškumo principui, o tuo pačiu ir Vokietijos Konstitucijos 3 str. 1 d., todėl § 217 įstatymo norma panaikinta⁹¹.

Naujagimio nužudymo kaip atskiros ir privilegijuotos nusikalstamos veikos nebenumato ir Prancūzijos (nuo 1993 metų), Ispanijos (nuo 1995 metų), Turkijos bei Vengrijos naujieji baudžiamieji įstatymai. Juose naujagimių nužudymai kvalifikuojami kaip nužudymas be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių (Ispanijoje), arba kaip kvalifikuotas nužudymas (Prancūzijoje) – šiose šalyse motinos pogimdyminė būklė turi įtakos ne pačiam veikos kvalifikavimui, tačiau tik bausmės individualizavimui.

2013 m. liepos 1 d. **Vengrijos Respublikoje** įsigalios 2012 metų Baudžiamasis Kodeksas (veng. *2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről*)⁹² (toliau – Naujasis Vengrijos BK). Šis kodeksas, kaip ir šiuo metu galiojantis Vengrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas

⁹¹Vokietijos Federacinės respublikos baudžiamasis kodeksas, 2012. (vok. *Strafgesetzbuch*) Interaktyvus // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html#gl_p1777; prisijungimo laikas: 2013-02-11.

⁹²Büntető Törvénykönyvről, 2012. // <http://www.complex.hu/kzldat/t1200100.htm/t1200100.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-18.

(toliau – Senasis Vengrijos BK), jau nebenumato privilegijuotos naujagimio nužudymo sudėties, nors nuo 1999 metų iki 2003 metų naujagimio nužudymo sudėtis buvo laikoma privilegijuota. Senasis Vengrijos BK 166/A str. numatė:

„motina, kuri gimdymo metu, arba iš karto po jo, nužudo savo naujagimį, yra baudžiama laisvės atėmimu nuo 2 iki 8 metų“⁹³.

Susiklosčius prieštaravimams tarp įstatymų leidėjo, kuris teigė, jog naujagimio nužudymas yra toks pats nusikaltimas, kaip bet kurio kito asmens nužudymas, todėl šiuo požiūriu naujagimio nužudymas turi būti pripažįstamas nužudymu be jo pavojingumą mažinančių ar didinančių aplinkybių, ypač jei motina slėpė nėštumą, ir baudžiamosios teisės specialistų, kurie laikėsi užsienyje paplitusios nuomonės, jog gimdymo metu moters organizme vykstantys procesai turi įtakos moters psichinei būklei ir todėl motinos pogimdyminėje būklėje įvykdytas naujagimio nužudymas turi būti laikomas privilegijuotu bendrosios nužudymo sudėties atžvilgiu, o moteriai turi būti taikoma švelnesnė bausmė, naujagimio nužudymo sudėtis iš Vengrijos BK 2003 metais buvo panaikinta.

Apibendrinant nagrinėtą literatūrą pabrėžtina, jog Vengrijos įstatymų leidėjai pasilieka prie nuomonės, jog privilegijuotos naujagimio nužudymo veikos atsisakyta susidūrus su praktikoje plačiai paplitusiu „nėštumo slėpimo“ faktu, kuris buvo sutinkamas naujagimių nužudymo bylose taikant Vengrijos BK 166/A str. Manoma, kad kaltinamųjų veiksmuose egzistuojantis nėštumo nuslėpimo faktas suponuoja išankstinį nusistatymą prieš gimiantį kūdikį ir šio nenorą, todėl, anot įstatymų leidėjo, teiginys, jog gimdymą slėpusios motinos veiksmuose nėra išankstinės, suplanuotos tyčios ir ji naujagimį nužudė pogimdyminės depresijos įtakoje, yra nepagrįstas. Baudžiamosios teisės teoretikai linkę humaniškiau žiūrėti į privilegijuoto naujagimio nužudymo sankcijas savo nuomonę grindžia tuo, kad „Vengrijos BK 166/A str. panaikinimu žengta per toli. Moterys, kurios savo naujagimius nužudė gimdymo metu arba iš karto po jo iki 2003 m. vasario 28 d. sulauks įkalinimo bausmės nuo 2 iki 8 metų, o tos, kurios įgyvendins analogiškus nusikalstamus veiksmus nuo 2003 m. kovo 1 d., bus baudžiamos laisvės atėmimu nuo 15 metų iki gyvos galvos“⁹⁴.

Vengrijos įstatymų leidėjo pasirinktas reglamentavimas atitinka UNICEF (*United Nations International Children's Emergency Fund*) 1998 metais išsakytas mintis: „daugelis teisinių sistemų pripažįsta naujagimio nužudymą kaip aiškiai apibrėžtą, specifinę nužudymo formą, numatančią lengvesnes sankcijas. Oficialiai pripažįstamu minėto reglamentavimo tikslu įvardijama speciali pogimdyminę depresiją išgyvenančių motinų gynyba. Tačiau tai tuo pačiu

⁹³ Dr. Kovacs G. The repeal of newborn's murder (Section 166 / A. §), or other side of the horse in the stall is a typical case. // <http://www.hoxa.hu/?p1=cikk&p2=1131>; prisijungimo laikas: 2013-02-11.

⁹⁴ Ibid.

reiškia, jog naujagimio nužudymas laikomas mažesniu nusikaltimu kitų nužudymų atžvilgiu, ir šia reglamentavimas diskriminuoja vaikus kaip nužudymo aukas⁹⁵.

Tiek viena, tiek kita skirtingo reglamentavimo pusės turi savų argumentų, leidžiančių teigti, kad būtent jos ginama nuomonė naujagimio nužudymo reglamentavimo klausimu yra teisinga, todėl manytina, kad konkrečioje užsienio šalyje taikomas naujagimio nužudymo reglamentavimas visų pirma priklauso nuo įstatymo leidėjo sąmonės. Manytina, kad teisės mokslas neturėtų ginčyti medicininiiais tyrimais pagrįstų psichinių ligų egzistavimo bei socialinių veiksnių įtakos nusikalstamos veikos realizavimui. Įstatymų leidėjas, būdamas sąmoningos visuomenės atstovas, turėtų tinkamai reglamentuoti nusikalstamas veikas, ir užtikrinti, kad nusikalstamas veikas įvykdžiusiems asmenims, kurių veiksmuose nėra išankstinės, suplanuotos tyčinės kaltės, būtų skiriamos atitinkamos baudžiamojo poveikio priemonės, kurias numato įstatymai.

2 lentelė. Naujagimio nužudymo reglamentavimas kai kuriose užsienio valstybėse.

Šalis / Požymiai	Laikotarpis, per kurį gali būti padaryta nusikalstama veika	Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai	Sankcija
Didžioji Britanija	Iki vaikui sueis 12 mėnesių	Gimdymo nulemtas psichikos sutrikimas arba laktacijos įtaka	Laisvės atėmimas iki gyvos galvos
Naujoji Zelandija	Iki vaikui sueis 10 metų	Bet kurio savo vaiko gimdymo metu sukeltas psichikos sutrikimas arba laktacijos įtaka	Laisvės atėmimas iki 3 metų
Švedija	Gimdymo metu arba kitu metu, kol moteris yra veikiamas sutrikusios pogimdyminės būklės	Gimdymo nulemtas psichikos sutrikimas	Laisvės atėmimas iki 6 metų
Lenkija	Gimdymo metu	Gimdymo nulemtas psichikos sutrikimas	Laisvės atėmimas nuo 3 mėnesių iki 5 metų
Rusija	Gimdymo metu arba iš karto po jo	Psichiškai traumuota arba jos psichinė būklė buvo nestabili, tačiau tokia būklė nelaikoma beprotyste	Laisvės atėmimas nuo 2 iki 4 metų arba privalomieji darbai iki 4 metų, arba laisvės atėmimas tokiam pačiam laikotarpiui

Iš pateiktų duomenų apie naujagimio nužudymo reglamentavimą užsienio valstybėse, konstatuotina, jog daugelis užsienio šalių taiko panašius kriterijus nusikalstamos veikos identifikavimui bei skiria panašias sankcijas nuteistajam: didžiojoje daugumoje analizuotų užsienio šalių taikoma idėjinė privilegijuoto naujagimio nužudymo koncepcija, t.y. jose vis dar

⁹⁵ Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, prepared for UNICEF by Rachel Hodgkin & Peter Newell, UNICEF 1998. // http://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf; prisijungimo laikas: 2013-02-11.

reglamentuotas bei taikomas būtent psichinio sutrikimo įtakoje įvykdytas naujagimio nužudymas. Manytina, jog šis subjektyvusis požymis yra svarbesnis nei pavyzdžiui nusikalstamos veikos įvykdymo laiko kriterijus, ir be jo negalimas privilegijuotos naujagimio nužudymo nusikalstamos veikos inkriminavimas.

Apibendrinant išdėstytą privilegijuotų nužudymo labai susijaudinus ir naujagimio nužudymo sudėčių reglamentavimą, darytina išvada, kad privilegijuoti nužudymai baudžiamojoje teisėje yra įsitvirtinę dėl visuomenėje susiklosčiusių papročių, kurių pagrindu asmens gyvybės klausimas esant tam tikroms aplinkybėms galėjo priklausyti nuo jį „valdančio“ asmens valios, bei normų, kurios pripažino keršto įžeidusiam asmeniui legalumą.

Įvertinus aptartų nusikaltimų laikymo privilegijuotais priežastis, kurios tiesiogiai susijusios su specifinės asmens psichinės būklės ar būsenos egzistavimu nusikalstamos veikos įgyvendinimo momentu, darytina išvada, kad nuo privilegijuotų nužudymų nukentėjusių asmenų gyvybės, priešingai nei manyta, nevertinamos kaip mažiau vertingos – privilegijuotu nužudymu šie atvejai laikomi kaltinamojo asmens naudai, nes kaltinamasis nusikalstamą veiką įvykdo dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, kurias tiesiogiai ar netiesiogiai, tačiau dažniausiai sąlygoja paties nukentėjusiojo sukelti veiksniai: provokacija ar gimimas.

Manyčiau, kad pats savaime privilegijuotų nužudymų reglamentavimas baudžiamosios teisės sistemai nėra žalingas, jei teisinėmis priemonėmis užtikrinamas tinkamas nusikalstamos veikos aplinkybių tyrimas ikiteisminio bei teismo nagrinėjimo metu, ir jei nesąmoningai nusikalstamą veiką įvykdžiusiam kaltam asmeniui skiriamos atitinkamos baudžiamojo poveikio priemonės, kurių tikslas – padėti psichinio nestabilumo būsenoje nusikalstamą veiką įvykdžiusiems asmenis ateityje pakartotinai nenusikalsti.

4. PRIVILEGIJUOTI NUŽUDYMAI LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Išsamiai susipažinus su užsienio šalyse galiojančiu privilegijuotų nužudymų reglamentavimu, metas aptarti šioje valstybės sienos pusėje galiojančius įstatymus, bei panagrinėti šiuo metu Lietuvos Respublikoje įtvirtino privilegijuoto nužudymo normų turinį aktualios reglamentavimo bei taikymo problematikos kontekste. Daugelio aptartų užsienio valstybių patirtis baudžiamojoje teisėje turėjo įtakos kuriant naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, todėl pagrindinės užsienio šalyse įtvirtintos privilegijuotų nužudymų sudėtyje numatytos ir 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 130 ir 131 str. Šiandien Lietuvos baudžiamosios teisės teorija žino dvi privilegijuoto nužudymo rūšis – tai nužudymas labai susijaudinus bei naujagimio nužudymas.

Privilegijuotiems nužudymams būdingi požymiai pirmiausia susiję su bendraisiais nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių požymiais, tokiais kaip tyčinis veikos pobūdis, neteisėtumas, pavojingumas, kito žmogaus gyvybės atėmimas, tačiau BK 130 ir 131 str. reglamentuoti privilegijuoti nužudymai pasižymi dar ir specifiniais, tik šiems nužudymų sudėtyje būdingais, požymiais, kurių egzistavimas lemia švelnesnės baudžiamosios atsakomybės kaltininkui taikymą. Specifiniais požymiais laikytina ypatinga kaltininko emocinė būseną bei šios būsenos sąlygotas nusikalstamas kaltininko veikimas.

Kadangi, BK 130 bei 131 str. numatytos nusikalstamos veikos, kurios privilegijuotomis laikytinos dėl skirtingas ištakas turinčios emocinės kaltininko būsenos, siekiant nagrinėjimo išsamumo šios nusikalstamos veikos bus aptariamoms atskirai remiantis teisės teoretikų darbais, doktrinine praktika, analizuojant kylančias atribojimo problemas bei taikant aptartų užsienio šalių patirtį.

4.1. Nužudymas labai susijaudinus (BK 130 str.)

Lietuvos Respublikos baudžiamajame įstatyme reglamentuota privilegijuota nužudymo rūšis – nužudymas labai susijaudinus. BK 130 str. nurodoma:

„Tas, kas nužudė žmogų staiga labai susijaudinęs dėl neteisėto ar itin įžeidžiančio jį ar jo artimą asmenį nukentėjusio asmens poelgio, baudžiamas laisvės atėmimu iki 6 metų.“⁹⁶

Nusikalstama veika kvalifikuojama pagal BK 130 str. tada, kai nukentėjusiajam gyvybė atimama kaltininkui esant fiziologinio afekto būsenos, kurią sukėlė neteisėtas ar itin įžeidžiantis jį ar jo artimą asmenį nukentėjusiojo poelgis. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas „afekto“ sąvoką apibūdina kaip „stiprų susijaudinimą, susierzinimą, valios nevaldomą jausmo protrūkį,

⁹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

jautulį⁹⁷. J. Nocius nurodo, jog „afekto būkle vadinama tokia būseną, kai žmogui staiga labai susijaudinus iš dalies aptemsta sąmonė ir susilpnėja savitvarda, jis ne visai gali valdytis ir padaro tai, ko įprastos būklės nepadarytų“⁹⁸. Užsienio psichologų manymu, afektas – tai „aštriai pasireiškianti ir intensyviai besivystanti emocija, kuriai būdingas išgyvenimų supratimas ir gilumas, difuzinis poveikis psichikai, audringa išorinė išraiška bei trumpalaikiškumas“⁹⁹. Iš pateiktų apibrėžimų matyti, jog afekto būseną pasireiškia emocinio sutrikimo įtakoje ir tęsiasi palyginti trumpą laiką tarpą, kurio metu asmuo dažniausiai praranda galimybę sąmoningai valdyti savo veiksmus.

Afektas medicinos mokslo teorijoje paprastai skirstomas į dvi rūšis: fiziologinį bei pataloginį. Kaip nurodo J. Nocius, „fiziologinio afekto atveju žmogaus gebėjimas suvokti savo veiksmų prasmę ir valdytis yra tik sumažėjęs, žmogus yra ribotai pakaltinamas“¹⁰⁰, kai tuo tarpu pataloginio afekto metu „žmogus dėl didelio susijaudinimo nesuvokia savo veiksmų prasmės arba negali kontroliuoti savo elgesio, taigi veikia būdamas pataloginės būsenos, yra nepakaltinamas ir už tai, ką tokios būklės padarė, – neatsako“¹⁰¹. Atsižvelgiant į tai, teismų praktikoje konstatuojant nužudymo labai susijaudinus įvykdymo faktą nustatinėjama, ar nusikalstamos veikos padarymo metu kaltininkas buvo veikiamas fiziologinio afekto būklės ir dėl nukentėjusio asmens sukulto didelio susijaudinimo nepajėgė suvokti savo veiksmų. Nustačius pataloginio afekto egzistavimą nusikalstamos veikos padarymo metu, kaltininkas turėtų būti pripažįstamas nepakaltinamu bei netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Todėl nagrinėjant BK 130 str. reglamentuotą veiką šiame darbe afektu vadinama tik fiziologinio afekto būklė. Vien nustatyti fiziologinio afekto būklę kaltinamojo asmens veiksmuose neužtenka siekiant kvalifikuoti veiką pagal BK 130 str. – nužudymas gali būti pripažintas privilegijuotu ir kvalifikuojamas pagal BK 130 str. tik tuomet, kai egzistuoja visos kitos minėto straipsnio dispozicijoje nurodytos sąlygos.

Kaip žinia, afektas nusikalstamą veiką įvykdžiusio asmens veiksmuose susiformuoja kaip reakcija į nukentėjusio asmens veiksmus, kurie turi būti neteisėti bei nukreipti prieš kaltinamąjį ar jo artimą asmenį. LAT nurodo: „*nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 130 str., kai jis padarytas kaltininkui esant staigaus didelio susijaudinimo būsenos, kurią sukėlė neteisėtas ar itin įžeidžiantis jį ar jo artimą asmenį nukentėjusiojo poelgis*“¹⁰². Teismų praktikoje neteisėtais nukentėjusiojo veiksmais pripažįstami: „*kėsinimasis į asmens gyvybę,*

⁹⁷ Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. // <http://dz.lki.lt/>; prisijungimo laikas: 2013-03-11.

⁹⁸ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 29-32

⁹⁹ Якобсон П. М. Психология чувств. Москва, 1958. P. 25.

¹⁰⁰ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 29-32.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46

*sveikatą, turtą, smūgių sudavimas, kankinimas, laisvės atėmimas, taip pat psichinis poveikis – grasinimas panaudoti smurtą, tyčiojimas, šantažas*¹⁰³, o taip pat turto naikinimas, gadinimas, savavaldžiavimas, turto prievartavimas ir panašūs veiksmai bei neatsargus žalos padarymas. Lietuvos apeliacinis teismas nurodo, jog „*spręsdamas, ar nukentėjusiojo poelgis yra itin įžeidžiantis, teismas atsižvelgia į tai, kiek nukentėjusiojo tyčiniai veiksmai esmingai prieštarauja moralės bei dorovės principams, pažeidžia žmogaus garbę bei orumą ir kaip tai paveikia kaltininką, atsižvelgiant į jo individualias asmenines savybes*“¹⁰⁴. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje baudžiamojoje byloje kaltinamojo veiksmus atsisakyta perkvalifikuoti pagal BK 130 str. todėl, kad „*veikai kvalifikuoti pagal BK 130 str. neužtenka vien nustatyti, kaip nurodo apeliantas, kad kaltininko veiksmų priežastis buvo netinkamas nukentėjusio asmens elgesys – muzikinio centro trunkymas, bandymas šį išmesti per langą, pavartotas prieš nuteistąjį fizinis smurtas ir po to sekęs nuteistojo draugės įžeidimas necenzūriniais žodžiais, dėl kurio jis labai susijaudino. Didelį susijaudinimą turi sukelti nelauktai, staiga padarytas, netikėtas kaltininkui nukentėjusiojo poelgis*“¹⁰⁵. Tačiau, vertinant, ar kaltininkas BK 130 str. nusikalstamą veiką įgyvendino kaip staigų atsaką į nukentėjusiojo įžeidžiančius veiksmus, būtina atsižvelgti ir į tai, kad „*nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 130 str. nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas staiga labai susijaudino (buvo fiziologinio afekto būsenos) dėl netikėto, nelaukto nukentėjusiojo poelgio, ar tas poelgis buvo paskutinis iš ankstesnių nevienkartinių panašaus pobūdžio nukentėjusiojo poelgių*“¹⁰⁶, todėl didelio staigaus fiziologinio afekto būseną gali būti sukelta ir nevienkartinių, priešingų teisei veiksmų, besitęsusių iki nusikaltimo įvykdymo, jei nusikaltimas padarytas iškart po paskutiniojo itin įžeidžiančio nukentėjusio asmens veiksmo. Šiuo požiūriu Lietuvoje reglamentuotas nužudymas labai susijaudinus panašus į Rusijos Federacijos baudžiamajame įstatyme numatytą reglamentavimą: afekto būseną Rusijos įstatymų leidėjas pripažįsta ir tuomet, kai nusikaltimas įvykdomas nesant tiesioginės, aktyvios aukos provokacijos, tačiau kaltinamasis ilgą laiką buvo sistemiskai traumuojamas nukentėjusiojo neteisėto ar amoralaus elgesio pagrindu.

Pabrėžtina, kad BK 130 str. reglamentuotas nužudymas įvykdomas tik tuomet, kai nukentėjusysis ir asmuo, sukėlęs afekto būseną, yra tas pats asmuo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo: „*kasatorių pirmiausia įžeidė ne nukentėjusysis, kuris nuogas buvo savo namuose, o kasatoriaus žmona, kuri buvo nuoga svetimo vyro namuose. Tą nurodo ir kasatorius. Prašydamas jo nusikalstamą veiką iš BK 129 str. 1 d. perkvalifikuoti į BK 130 str., jis nurodo, kad jo žmonos B. G., o ne nukentėjusiojo veiksmai jam sukėlė didelio susijaudinimo būseną, dėl*

¹⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo mėn. 22 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-224/2012

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 21 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-219/2007

¹⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendis, baudžiamoji byla Nr. 1A-338/2012

*kurios ir buvo padaryta nusikalstama veika. Tuo tarpu agresiją kasatorius panaudojo ne prieš žmoną, kuri sukėlė didelį susijaudinimą, o prieš buto šeimininką*¹⁰⁷. Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad afekto būsenos sukėlėjas bei nukentėjęs turi sutapti. Tik esant šiai sąlygai afekto būsenos kaip lengvinančios kaltinamojo asmens kaltę egzistavimas laikytinas tinkamu. Minėtu atveju kasatoriaus įvykdyta nusikalstama veika turi būti kvalifikuota pagal BK 129 str. 1 d., nes neatitinka BK 130 str. dispozicijai keliamų reikalavimų.

Neretai kaltinamojo asmens įvykdytą nužudymą siekiama pripažinti privilegijuotu bei kilusiu dėl nukentėjusiojo itin įžeidžiančio poelgio net ir tuomet, kai byloje nustatyta, jog kaltinamasis veikos padarymo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio ar kitų psichiką veikiančių medžiagų. Susiklosčiusi teismų praktika rodo, jog alkoholinių gėrimų vartojimas iki nusikalstamos veikos padarymo stipriai sumenkina ar net paneigia galimybę pripažinti afekto būsenos egzistavimą kaltinamojo asmens sąmonėje: *„net lengvo ar vidutinio girtumo laipsnis paprastai trukdo pripažinti asmenį esant fiziologinio afekto būsenos, nes dėl apsvaigimo nuo alkoholio keičiasi situacijos suvokimas ir įvertinimas, sunkėja tinkamų sprendimų paieška, pervertinamos savo galimybės, susilpnėja savikontrolė, keičiasi emocinių išgyvenimų ir poelgių pobūdis*¹⁰⁸. Todėl jei teismo nagrinėjimo metu surenkama pakankamai įrodymų, kad kaltinamasis prieš nusikalstamos veikos padarymą vartojo alkoholinius gėrimus ir dėl to negalėjo teisingai įvertinti konfliktinės situacijos, tokio asmens veika *„negali būti kvalifikuota pagal BK 130 str. kaip nužudymas staiga labai susijaudinus, nes tokiam veikos kvalifikavimui nėra teisinių prielaidų*¹⁰⁹. Alkoholio bei narkotinių medžiagų paveikto kaltinamojo veiksmuose afekto būklė negali kilti ne tik Lietuvoje – tokiu reglamentavimu, kaip jau minėta ankstesniame skyriuje, pasižymi aptartas Lenkijos Respublikoje taikomas nužudymo labai susijaudinus reglamentavimas.

Panaši teismo pozicija byloje, kur konfliktinė situacija kyla dėl sutuoktinio ar partnerio neištikimybės. Teismai linkę teigti, kad sutuoktinio ar partnerio neištikimybė gali būti laikoma sunkiu įžeidimu, kuris sąlygotų afekto būsenos susiformavimą kaltinamajam asmeniui, tačiau siekiant asmenį, nužudžiusį neištikimą partnerį, pripažinti kaltu pagal BK 130 str. tenka nustatinėti papildomas aplinkybes, kurios susijusios su išankstiniu žinojimu apie partnerio gyvenimo būdą, polinkį į neištikimybę bei kitas susijusias aplinkybes.: *„tai, kad kasatorius savo žmoną rado nuogą su nuogu vyru (nukentėjusiuoju) jo namuose gali būti laikomi kasatorių įžeidžiančiais veiksmais, bet teismai pagrįstai konstatavo, kad žinant žmonos gyvenimo būdą, nėra pagrindo teigti, kad tai buvo netikėta ir labai įžeidė kasatorių. Nors toks kasatoriaus*

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-419/2009

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-279/2008

¹⁰⁹ Ibid.

*žmonos elgesys prieštarauja moralei ir dorovei, tačiau kasatorius jau anksčiau žinojo apie žmonos palaidą gyvenimo būdą, jos neištikimybę su nukentėjusiuoju, girtuokliavimą, todėl tai, kad jis užklupo savo žmoną ir nukentėjusią nuogus pastarojo namuose jam nebuvo itin netikėta.*¹¹⁰

Kartu atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog išankstinis numanymas apie nukentėjusiojo asmens netinkamą elgesį, kaip afekto būseną paneigiantis veiksnys, pritaikomas ne tik partnerių neištikimybės inspiruotose nužudymų bylose. Klaipėdos apygardos teismas L. V. įvykdytą nužudymą kvalifikavo pagal BK 129 str. 2 d. 3 p. nes „*būdama girta, savo namų virtuvėje, asmeninio konflikto metu iš pykčio peiliu smogė savo tėvui V. V. į kairiąją krūtinės pusę ir taip tyčia jį nužudė. Nuteistosios teiginius, kad dūrė peiliu, nes tėvas prieš tai ją įžeidęs, keikdamasis necenzūriniais žodžiais ir varydamas lauk, teismas atmetė, motyvuodamas tuo, kad ji pati dieną prieš tai vaikėsi tėvą po kiemą, grasino jį nužudyti, taigi nesutarimai tarp jos ir tėvo nebuvo jai naujiena ir išsakyti priekaištai dėl elgesio nebuvo netikėti*“¹¹¹. Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad išankstinis bei kaltinamojo asmens numanomas nukentėjusiojo asmens elgesys panaikina galimybę konstatuoti afekto būsenos egzistavimą kaltinamojo sąmonėje, nes numanomame, nors ir įžeidžiančiame, elgesyje negalimas būtinos afekto sąlygos – netikėtumo – egzistavimas.

Teismų praktikoje sutinkama bylų, kuriose gynyba stengiasi įrodyti, jog neteisėtas kaltinamojo asmens veikimas kilo kaip atsakas į itin įžeidžiančius, necenzūrinius žodžius, kurie bendrinėje kalboje turi įprastą bendrinę reikšmę ir taikomi kasdieninėje kalboje bei nelaikomi įžeidžiančiais, tačiau vartojami tam tikrų asmenų grupės (subkultūros) laikytini rimtu įžeidimu. Lietuvos apeliacinis teismas nurodo, jog nukentėjusiojo veiksmais, kuriais šis pavadino kaltinamąjį asmenį „ožiu“, „gaidžiu“ ir kitais įžeidžiančiais žodžiais, po kurių kaltinamasis tyčia vieną kartą dūrė A. T. į krūtinę, taip padarant jam durtinį-pjautinį smūgį nuo kurio pastarasis mirė, t.y. tyčia nužudė, nes „*nukentėjusiojo išsakyti necenzūriniai žodžiai, nors ir atitinkantys kalinių bendruomenėje suskirstymą į sluoksnius, jų žargonu-kastas, negali būti traktuojami kaip ypatingas įžeidimas. Atsakydamas smurtu į nukentėjusiojo pasakytus žodžius, nuteistasis K. N. negynė savo garbės ar orumo, o paprasčiausiai demonstravo negatyvius ir antihumaniškus kalinių grupuočių papročius*“.¹¹² Tokia nusikalstama veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 129 str. atitinkamą dalį, nes neatitinka BK 130 str. reikalavimų, o būtent – nukentėjusiojo asmens veiksmai nepripažįstami itin įžeidžiančiais kaltinamąjį asmenį, nes išsakyti ne specifinės subkultūros aplinkoje, todėl nelaikytini tiek įžeidžiančiais, kad kaltinamajam sukeltų afekto būseną. Tai konstatuota ir 2008 m. liepos 11 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje: „*žodžio*

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 10 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-419/2009

¹¹¹ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 10 d. nuosprendis, baudžiamoji byla Nr. 2-132/2004

¹¹² Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 06 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-420/2005

„gaidys“ ir kito įžeidžiančio žodžio pasakymo teismas pagrįstai nevertino kaip sunkaus įžeidimo. Pirmasis žodis bendrinėje kalboje neturi jokio neigiamo potencialo. Kalinių tarpe abu pavartoti žodžiai laikomi įžeidžiančiais, tačiau konfliktas įvyko ne laisvės atėmimo vietoje, bet namuose, apeliantas atliko bausmę daugiau kaip prieš ketverius metus, ginčas kilo, kaip pats nuteistasis pripažino, dėl „senų laikų“¹¹³. Atsižvelgiant į tai, kaltinamojo asmens įvykdytas nužudymas kvalifikuotas pagal BK 129 str. 1 d. Diskutuotinas minėtoje teismo praktikoje nurodytas veikos įvykdymo vietos kriterijus. Manytina, jog nusikalstama veika, nors ir įvykdyta laisvės atėmimo vietoje, galėtų būti pripažinta privilegijuota asmens veikoje egzistuojant BK 130 str. sudėties požymiams. Pažymėtina, jog nusikalstamos veikos realizavimo vietos kriterijus nėra laikoma pagrindiniu BK 130 str. sudėties požymiu, lemiančiu veikos kvalifikavimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, kad kaltininko labai didelio susijaudinimo būseną nustatoma iš kaltininko paaiškinimų, jo subjektyvaus situacijos suvokimo, kitų bylos aplinkybių tyrimo bei vertinimo, tačiau teismai taip pat „atkreipia dėmesį į kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykius, konflikto prielaidas, jo eigą, vertina, kiek nukentėjusiojo tyčiniai veiksmai prieštarauja moralės bei dorovės principams, pažeidžia žmogaus garbę bei orumą ir kokią įtaką tai turi kaltininkui, paisant ir jo individualių savybių (kasacinės nutartys Nr. 2K-155/2007, 2K-271/2008, 2K-155/2009 ir kt.), atsižvelgia į kaltininko santykius su nukentėjusiuoju (kasacinės nutartys 2K-288/2006, 2K-723/2007 ir kt.), į tai, ar susijaudinimui ir smurto protrūkiui turėjo įtakos suvartotas alkoholis (kasacinės nutartys Nr. 2K-297/2010, 2K-130/2009, 2K-604/2005 ir kt.), į ankstesnius nukentėjusiojo smurtavimo prieš kaltininką ir jo įžeidinėjimo faktus, į šių asmenų elgesį iki įvykio, jo metu ir iš karto po jo (kasacinės nutartys Nr. 2K-271/2008, 2K-604/2005, 2K-275/1999 ir kt.)“¹¹⁴.

Pažymėtina, kad bylos nagrinėjimo metu afekto būseną nustatoma pagal faktines bylos aplinkybes, prireikus gaunama specialisto išvada arba skiriama teismo psichologinė, teismo psichologinė-psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Pagal nerašytą taisyklę teismuose visuomet skiriama teismo ekspertizė. Manytina, kad ši praktika yra iš dalies tinkama – nors teismo ekspertizės išvados paprastai laukiama daugiau nei 8 mėnesius, tačiau be ekspertizės išvados vien teismo vidiniu įsitikinimu grįsti sprendimai yra kur kas dažniau kvestionuojami gynybos – ekspertizės išvados nebuvimas sąlygoja bylos tęstinumą skirtingose teisminėse instancijose.

Apibendrinus išdėstytą pastebėtina, jog afektas kaltinamojo asmens sąmonėje turi kilti ne dėl pašalinių asmenų ar veiksnių poveikio, tačiau afekto būseną turi būti sąlygota paties nukentėjusiojo tyčinio veikimo, pasireiškusio aukščiau minėtais bei kaltinamąjį asmenį itin įžeidžiančiais veiksmais. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjant nužudymus labai susijaudinus kaskart

¹¹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-279/2008

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės mėn. 3 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-226/2011

byloje būtina nustatyti provokaciją iš nukentėjusio asmens pusės bei priežastinį ryšį tarp nukentėjusiojo provokacijos ir staiga susijaudinimo (t.y. afekto).

Nors baudžiamasis įstatymas nenurodo konkretaus laiko, per kurį kaltininkas gali realizuoti nusikalstamus veiksmus, kad pastarieji galėtų būtų kvalifikuoti pagal BK 130 str., tačiau teismų praktikoje vieningai pripažįstama: „atsakas į neteisėtą ar įžeidžiantį poelgį turi sekti iš karto po nukentėjusiojo veiksmų, nes fiziologinio afekto būseną, kai asmuo jaučia didelį susijaudinimą, tęsiasi labai trumpą laiką“¹¹⁵; „Nužudymas pripažįstamas padarytas staiga labai susijaudinus tik tada, kai nustatyta, jog jis įvyko tuoj po nukentėjusiojo neteisėto ar itin įžeidžiančio kaltininką ar jo artimus asmenis poelgio kaip greitas atsakas į tai. Jei nuo nukentėjusiojo poelgio iki nužudymo praėjo ilgesnis laiko tarpas ar kaltininkas atliko kokius nors pasiruošimo tam veiksmus, toks nužudymas paprastai negali būti kvalifikuojamas kaip padarytas staiga labai susijaudinus, nes šios aplinkybės rodo, kad staigaus didelio susijaudinimo būseną jam jau buvo praėjusi“¹¹⁶. Todėl darytina išvada, jog trumpas laiko tarpas tarp afekto sukėlimo bei nusikalstamos veikos įgyvendinimo yra vienas iš pagrindinių reikalavimų, kuriam nesant kaltininko veiksmai negalės būti kvalifikuojami pagal BK 130 str.

Viena iš aplinkybių, leidžiančių teigti, kad kaltinamasis jam inkriminuojamą veiką įvykdė iš karto po itin įžeidžiančio nukentėjusiojo poelgio, kuris sukėlė afektą, yra nusikalstamos veikos įvykdymo įrankio susiėškėjimo laikas. Jei iš byloje esančių aplinkybių galima daryti išvadą, kad kaltinamasis griebsi po ranka esančio daikto ir šiuo įvykdė nusikaltimą vis dar būdamas afekto būsenoje, tokia veika gali būti kvalifikuojama pagal BK 130 str. Tačiau ne visuomet nusikalstamos veikos įvykdymo vietoje esti daiktų, kuriais būtų pasiektas staiga kilęs nusikalstamas sumanymas. Teisės teorijoje dažnai diskutuojama – ar ginklo susiėškėjimas, trukęs tam tikrą laiko tarpą, galimas kvalifikuojant veiką pagal BK 130 str. Kai kurie autoriai teigia: „jei kaltininkas peilį (kaip nužudymo įrankį) pasiima iš virtuvės ir atbėgęs į kitą vietą, kurioje kilo konfliktinė situacija, realizuoja objektyviuosius nusikalstamos veikos požymius – tokios nusikalstamos veikos nepripažinimas privilegijuota kritikuotinas, nes atsakas gali būti tiek greitas, kiek žmogus suranda nusikaltimo įrankius“¹¹⁷. Manytina, kad fiziologinis afektas tuo ir ypatingas, kad asmuo sąmonės aptemimo būsenoje gali ir ilgiau ieškoti ginklo, kol įgyvendins kerštą.

Apibendrinant pažymėtina, jog nužudymas laikomas padarytu fiziologinio afekto būsenoje bei kvalifikuojamas pagal BK 130 str. tik nustačius sekančias aplinkybes nusikalstamos veikos padarymo metu:

¹¹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-224/2012

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 21 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-219/2007

¹¹⁷ Gutauskas A. Paskaitų tezės. 2012 m.

- 1) nukentėjusysis elgėsi neteisėtai ar itin įžeidžiančiai kaltininko ar jo artimo asmens atžvilgiu;
- 2) dėl neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų kaltininkui kilo staigus didelis susijaudinimas;
- 3) kaltininko veiksmai kilo tarsi greitas atsakas į nukentėjusiojo asmens neteisėtą ar įžeidžiantį poelgį.

Remiantis išdėstytų sąlygų visuma, nužudymą labai susijaudinus įvykdžiusio asmens neteisėti veiksmai laikytini privilegijuotais. Teismų praktikoje dažnai sutinkamas BK 129 str. 1 d. bei BK 130 str. atribojimo poreikis turėtų būti aiškinamas tiksliai išdėstytų sąlygų konstatavimu baudžiamojoje byloje ir kaltinamojo asmens veika turėtų būti laikoma privilegijuota tik tais atvejais, kuomet asmens veikoje nustatomos visos BK 130 str. reglamentuotos neginčijamos sąlygos. Tokiu būdu būtų išvengiama ydingo baudžiamojo įstatymo taikymo bei būtų pasiektas baudžiamosios atsakomybės proporcingumo tikslas – juk nusikalstamos veikos sunkumą atitinkanti bausmė privalo būti tinkamai pritaikyta kaltam asmeniui.

Nužudymo labai susijaudinus nusikalstama veika specifinė dar ir tuo, kad veikos realizavimo metu įvyksta aukos ir nusikaltėlio inversija. „Analizuojami interakcijos atvejai, kai aukos išprovokuoja nusikaltėlio veiksmus, kurie gali būti apibūdinami kaip refleksyvūs, instinktyvūs, impulsyvūs ar pan. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateikiamuose praktikos apibendrinimuose, kuriuose kalbama apie didelį kaltininko susijaudinimą dėl nukentėjusiojo veiksmų, aukos ir nusikaltėlio inversija yra akivaizdi“¹¹⁸ – tokios nuomonės laikosi viktimologas doc. dr. Rokas Uscila. Manytina, kad aukos ir nusikaltėlio inversija gali būti laikoma viena iš priežasčių, lemiančių privilegijuotą aukos išprovokauto nužudymo labai susijaudinus reglamentavimą.

Lietuvoje kasmet įvykdoma palyginti nedaug nužudymų labai susijaudinus: 2003 – 2012 metais užregistruoti tik 3 nužudymų labai susijaudinus (po vieną 2004, 2005 ir 2006 metais)¹¹⁹. Kaip minėta nagrinėjant užsienio šalyse įvykdomus nužudymus labai susijaudinus bei jų statistiką, oficialieji duomenys gali neatspindėti realiosios nusikalstamumo situacijos, nes pirminėje nusikalstamų veikų registravimo stadijoje dažniau pasirenkama bendresnio pobūdžio nusikalstama veika (šiuo atveju BK 129 str. 1 d.), nei specifiniai jos porūšiai, todėl pagal BK 129 str. pradėtos tirti nusikalstamos veikos kvalifikavimas gali būti keičiamas į BK 130 str. dar ikiteisminio tyrimo stadijoje, jei įrodymų rinkimo metu paaiškėja, kad nužudymas įvykdytas neturint išankstinės suplanuotos tyčios bei jo įvykdymą sąlygojo anksčiau aptartą bei BK 130 str. reikalaujamų sąlygų visuma. 2009 m. kovo 24 d. T. V. įvykdytą nužudymą labai susijaudinus

¹¹⁸ Uscila R. Aukos ir nusikaltėlio inversija: viktimologinė analizė. // Jurisprudencija, 2003. T. 47 (39).

¹¹⁹ http://www.ird.lt/infusions/report_manager/report_manager.php?lang=lt&rt=1; prisijungimo laikas: 2013-03-16.

galima pateikti kaip vieną šio pavyzdžio iliustraciją: 2009 metų statistikos duomenimis ši nusikalstama veika nebuvo užregistruota kaip nužudymas labai susijaudinus. Verta detaliau panagrinėti T. V. įvykdytą nužudymą – ši baudžiamoji byla yra viena iš nedaugelio, nagrinėta visų instancijų teismuose.

T. V. buvo kaltinamas tuo, kad „*savo bute <...> įėjęs į kambarį, pamatė stovintį su nusmauktomis kelnėmis ir apnuogintu lytiniu organu R. R. bei ant sofos gulinčią savo sugyventinę J. U., kurios krūtinė buvo apnuoginta ir pasmauktos žemyn jos kelnės. Pagalvojęs, kad, jam nebūnant kambaryje, R. R. turėjo lytinių santykių su jo sugyventine, pareikalavo, jog pastarasis išeitų iš buto. Kai T. V. stūmė R. R. iš kambario, pastarasis tris kartus jam sudavė kumščiu į veidą. T. V., būdamas labai susijaudinęs, paėmė ant stalo gulėjusį peilį ir sudavė juo smūgį R. R. į kairį žastą, padarydamas jam paviršinę durtinę – pjautinę žaizdą, bei sudavė smūgį peiliu R. R. į krūtinės kairę pusę, padarydamas jam durtinę – pjautinę žaizdą su kiauryminiu širdies sužalojimu, kuris komplikavosi į ūmų vidinį nukraujavimą, dėl kurio R. R. įvykio vietoje mirė*“¹²⁰. Pirmosios instancijos teismas T. V. įvykdytą nužudymą kvalifikavo pagal BK 130 str., teigdamas, kad kaltinamojo asmens veiksmuose egzistavo visos minėto įstatymo reikalaujamos sąlygos. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas prokuroro apeliacinį skundą, nurodė, kad pirmosios instancijos teismas teisingai pritaikė įstatymą ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį. Nesutikdamas su apeliacinės instancijos sprendimu, prokuroras, akcentuodamas esminius BK pažeidimus, kasaciniu skundu kreipėsi į LAT.

Teismas nei pirmojoje, nei apeliacinėje instancijoje netyrė afekto būsenos pagrįstumo, neskyrė ekspertizės šios būsenos nustatymui, vadovavosi tik vidiniu teismo įsitikinimu, kuris šiuo atveju laikytinas abejotinu, nes nusikalstama veika įvykdyta asocialioje aplinkoje, kurioje buvo vartojami alkoholiniai gėrimai (kaip minėta anksčiau – jei kaltinamasis nusikalstamos veikos įvykdymo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholinių gėrimų, neturėtų būti pripažįstama, kad nusikalstamą veiką jis įvykdė būdamas afekto būsenoje, nes apsvaigęs asmuo nesugeba tinkamai vertinti bei reaguoti konfliktinėje situacijoje), todėl, perduodamas bylą pakartotinai tirti, LAT nurodė, jog „*ypač atidžiai turi būti vertinamos apsvaigusio nuo alkoholio asmens galimybės atsidurti afekto būsenoje*“¹²¹. Šių apeliacinės instancijos teismo įvykdytų pažeidimų visumą LAT pripažino esmine, sukliudžiusia apeliacinės instancijos teismui išsamiai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą sprendimą, ir įpareigojo bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, kuris 2013 m. sausio 31 d. atmetas sekančiais motyvais: „*faktinės aplinkybės patvirtina, kad T. V. neatliko veiksmų (peilio atsinešimo iš buto virtuvės), dėl kurių didelio susijaudinimo būseną būtų praėjusi, o veikė staiga. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija <...> nuteistojo emociinei*

¹²⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-378/2010

¹²¹Ibid.

*būsenai įvertinti paskyrė kompleksinę teismo psichiatrijos-psichologijos ekspertizę.*¹²² Teismas nurodė, jog nors T. V. nusikalstamos veikos įvykdymo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholinių gėrimų ir negalėjo visiškai suvokti pavojingos nusikalstamos veikos pobūdžio bei valdyti savo veiksmų (buvo fiziologinio afekto būsenoje lengvo girtumo fone), bet „*lengvo girtumo požymiai pirminiame konfliktinės situacijos etape sąlygojo sumažėjusias T. V. galimybes ieškoti adekvataus konfliktinės situacijos sprendimo, socialinio spontaniškumo sumažėjimą, tačiau neeliminavo fiziologinio (afekto – aut. past.) susidarymo tolesniame konflikto etape, kai nuo stalo buvo paimtas peilis ir juo suduotas nukentėjusiojo mirtį sukėlęs smūgis.*“¹²³ Atsižvelgiant į Lietuvos apeliacinio teismo pateiktą išaiškinimą, darytina išvada, jog iki šiol galiojusi teismų praktika, kuria vadovaujantis apsvaigusio asmens įvykdytas nužudymas nelaikytas privilegijuotu, kinta – net ir lengvo apsvaigimo pripažinimas nesudarančiu įtakos antrajam iš dviejų vienas po kito sekančių veiksmų, manytina bus reikšmingas tolimesniam teismų praktikos formavimuisi.

Manytina, kad aplaidus teismo darbas ne tik pradiniame lygmenyje, bet tuo labiau apeliacinėje instancijoje, turėtų būti išimtis, o ne taisyklė. Tačiau palyginti jaunoje ir besiformuojančioje teismų praktikoje dar kuris laikas gali būti sutinkama abejotinos reputacijos teismų sprendimų.

Išanalizavus nužudymo labai susijaudinus reglamentavimą bei taikymą teismų praktikoje matyti, kad bylose dažnai kyla abejonių dėl kaltinamojo asmens būsenos nustatymo ir tai sąlygoja nepakankamą svarių bei nenuginčijamų įrodymų buvimą. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad nusikalstamos veikos realizavimo metu egzistavusių ir kaltinamojo psichinę būseną pagrindžiančių aplinkybių tyrimas turėtų būti taikomas ir nuolat tobulinamas kaskart nagrinėjant privilegijuotų nužudymų bylas, nes subjektyvusis nusikalstamos veikos požymis nustatomas ekspertizių pagalba, yra vienas iš pagrindinių kriterijų, leidžiančių nužudymą pripažinti privilegijuotu bei kaltinamajam taikyti švelnesnę baudžiamąją atsakomybę.

4.2. Naujagimio nužudymas (BK 131 str.)

Antroji Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje šiuo metu reglamentuota privilegijuoto nužudymo sudėtis siejama su motinos įvykdytu savo naujagimio nužudymu. S. Vansevičius nurodo, kad „apie vaiko nužudymo reglamentavimą Lietuvoje galima pradėti kalbėti tik nuo XVI a., Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau – LDK) priimtų trijų Statutų. Statutuose tarp kitų nužudymą lengvinančių aplinkybių išskirtos ir šios:

- 1) savo vaiko nužudymas;

¹²² Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-20/2013

¹²³ Ibid.

2) nesantuokinio vaiko nužudymas.¹²⁴

Už vaiko nužudymą tėvai buvo baudžiami laisvės atėmimo bausme. Toks naujagimio nužudymo reglamentavimas panašus į Vokietijos Federacijoje galiojusį bei šiuo metu panaikintą naujagimio nužudymo reglamentavimą – vaikų skirstymas į santuokinius ir nesantuokinius, kaip jau minėta, prieštaravo asmenų lygiateisiškumo principui, o tuo pačiu ir Vokietijos Konstitucijos 3 str. 1 d. Nors šiandieninėje visuomenėje minėta klasifikacija pagal tėvų socialinius tarpusavio ryšius nėra leidžiama, tačiau daugelyje šalių, kaip ir LDK laikais, naujagimio nužudymas laikomas privilegijuotu nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atžvilgiu ir už šios nusikalstamos veikos įvykdymą numatyta baudžiamojo atsakomybė siejama su laisvės atėmimo bausmėmis.

BK 131 str. nurodo:

„Motina, dėl gimdymo nulemtos būsenos nužudžiusi savo naujagimį, baudžiama areštu arba laisvės atėmimu iki 5 metų.“¹²⁵

Panašiai kaip ir BK 130 str. taikymo atveju, naujagimio nužudymą reglamentuojantis straipsnis taikomas tuomet, kai egzistuoja bendrosios nužudymui taikytinos sąlygos, bei specialiosios sąlygos, nurodytos BK 131 str. dispozicijoje. Analizuojant naujagimio nužudymo nusikalstamą veiką pastebimas kitiems baudžiamojo kodekso straipsniams nebūdingas požymis: BK 131 str. reglamentuota nusikalstama veika taikoma išimtinai tik moterims ir tik pagimdžiusioms savo naujagimį, kai tuo tarpu didžioji dauguma baudžiamajame kodekse reglamentuotų nusikalstamų veikų sudėčių yra vienodai taikomos nepriklausomai nuo kaltinamojo lyties, socialinės padėties. Šio požymio egzistavimas sąlygoja pirmąją BK 131 str. sąlygą – specialiuoju nusikalstamos veikos subjektu BK 131 str. prasme laikytina naujagimio motina, todėl bet kurio kito asmens įvykdytas naujagimio nužudymas yra kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. atitinkamą punktą. Paminėtina ir tai, jog pagal BK 129 str. 2 d. kvalifikuojama ir naujagimio motinos bendrininkų veika, tačiau papildomai nurodoma BK bendrosios dalies norma, reglamentuojanti bendrininkų baudžiamąją atsakomybę.

Detaliau nagrinėjant naujagimio nužudymo nusikalstamos veikos požymius pasakytina, jog naujagimio nužudymas gali būti įvykdomas tiek veikimu, t.y. aktyviais motinos veiksmais, kuriais siekiama naujagimio mirties, pavyzdžiui pasmaugiant, uždusinant, užkasant, paskandinant ar panašiai, tiek neveikimu, pavyzdžiui paliekant naujagimį be priežiūros, jo nemaitinant. Tačiau įstatyme nurodoma, jog motinos įvykdytas naujagimio nužudymas laikomas privilegijuotu tik tuomet, kai veika įvykdoma „dėl gimdymo nulemtos būsenos“ ir būtent ši sąlyga laikytina esmine sąlyga BK 131 str. reglamentuotą naujagimio nužudymą pripažįstant

¹²⁴ Vansevičius S. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai. Vilnius: Mintis, 1981.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741

privilegiuotu nužudymu. Anksčiau Lietuvoje galiojusiam 1961 metų Baudžiamajame Kodekse naujagimio nužudymo normos taikymui esminės reikšmės turėjo ne gimdymo nulemta būseną, bet laikas per kurį realizuojama nusikalstama veika – pagal 1961 metų BK 106 str. motinos pavojinga veika galėjo būti kvalifikuojama tik tuo atveju, jei ji nužudė savo naujagimį gimdymo metu ar tuoj po jo. Tokia įstatymo norma turėjo būti palyginti plačiai taikoma. Verta prisiminti, kad į 1961 metų BK tiesiogiai perkeltos Sovietų Sąjungoje galiojusios baudžiamojo įstatymo normos, todėl panašus naujagimio nužudymo reglamentavimas dar ir šiandien taikomas Rusijos Federacijoje.

Manytina, kad siekiant pripažinti naujagimio nužudymą privilegiuotu, nepakanka reikalauti, kad įstatyme kaip pagrindinis nusikalstamos veikos atribojimo nuo panašių sudėčių kriterijus būtų nurodytas vien tik laiko tarpas, per kurį veika gali būti įvykdoma. Toks reglamentavimas iš esmės neatitiktų idėjinės naujagimio nužudymo reglamentavimo koncepcijos ir būtų ginčijamas kaip nepakankamai argumentuotas siekiant taikyti švelnesnę atsakomybę kaltinamajam asmeniui, šiuo atveju – naujagimio motinai.

Teismų praktikoje 2000 metų Lietuvos Respublikos BK prasme kvalifikuojama naujagimio nužudymo veika sutinkama labai retai, tačiau gausu bylų, kuriose motinos kaltinamos nužudžius savo naujagimius esant iš anksto suplanuotai tyčiai. Manytina, jog palyginti retas BK 131 str. taikymas yra susijęs su formalių požymių įsitvirtinimu. LAT nurodo išankstinius motinos parengiamuosius veiksmus, susijusius su naujagimio nenoru, sieti su išankstinės tyčios nužudyti gimsiantį naujagimį susiformavimu ir nusikalstamą veiką kvalifikuoti tik pagal BK 129 str. atitinkamą dalį bei punktą. Verta prisiminti trečiajame skyriuje aptartą Vengrijos įstatymų leidėjo poziciją – teismams vis dažniau susiduriant su naujagimio nužudymus įvykdžiusiomis asocialiomis, nėštumo faktą slėpusiomis moterimis, kurios nusikalstamą veiką įvykdėdavo kūdikio nenoro bei neišgalėjimo laiku pasidaryti abortą ar išlaikyti gimsiantį naujagimį motyvais, įstatymų leidėjas konstatavo, jog idėjinės naujagimio nužudymo situacijos, kurios metu motina naujagimį nužudytą pogimdyminės būklės įtakoje, teismų praktikoje nebuvimas sąlygoja perteklinės įstatymo normos egzistavimą ir argumentuodamas minėtu – panaikino naujagimio nužudymą reglamentavusią normą. Manytina, kad Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas, peržiūrėdamas naujagimio nužudymo nusikalstamos veikos reglamentavimą, turėtų atsižvelgti į Vengrijos įstatymų leidėjo išsakytus naujagimio nužudymo nusikalstamos veikos dekriminalizavimui įtakos turėjusius argumentus bei atlikęs tyrimus apsvarstyti jų pritaikomumą Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui.

Naujagimio nužudymo byloje gynyba, tarsi griebdamasi šiaudo, paprastai prašo pakeisti kaltinimą ir veiką kvalifikuoti pagal BK 131 str., taip siekdama sušvelninti ginamosios atsakomybę. Išankstinis tyčios susiformavimas kaltinamosios sąmonėje – pirmasis indikatorius,

leidžiantis atriboti BK 129 ir 131 str. veikas bei tinkamai pritaikyti įstatymą. Vertinant bei kvalifikuojant motinos įvykdytą naujagimio nužudymą svarbus ne nusikalstamos veikos įvykdymo laikas, tačiau momentas, kuomet motinai kilo sumanymas nužudyti savo naujagimį. Dėl šios priežasties kvalifikuojant veiką pagal BK 131 str. nėra svarbus naujagimio gimimo momentas, ji gali būti įvykdoma tiek gimdymo metu, tiek ir po jo, tačiau pagal BK 131 str. veika bus kvalifikuojama tik tuomet, jei moteris nusikalstamų veiksmų atlikimo metu buvo pogimdyminėje būsenoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalgoje nurodo: „2000 m. BK 131 str. nereglamentuoja laiko tarpo tarp gimdymo ir naujagimio nužudymo trukmės, todėl kvalifikuojant veiką, medicininiai naujagimio sąvokos kriterijai – tai vaikas nuo gimimo iki 28 parų amžiaus, nustatyti pagal 2002 m. lapkričio 4 d. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymą Nr. IX-837 bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. V-357 patvirtinto Vaiko gaivinimo standarto 1 dalies 2 punktą ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gruodžio 11 d. įsakymu Nr. 719 patvirtintą Naujagimio kortelę, neturi lemiamos reikšmės“¹²⁶. Atsižvelgiant į tai, net ir tuo atveju, jei motina dėl gimdymo nulemtos būsenos nužudo gimdomą arba vyresnį nei 28 parų amžiaus savo naujagimį, jos veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 131 str.

Analizuojant teismų praktiką pastebima, kad naujagimius nužudo dažniausiai žemo socialinio sluoksnio, vienišos moterys. Jų veiksmuose tyčia atsikratyti per klaidą pradėtos gyvybės pastebėtina nėštumo metu vykdomuose veiksmuose: jei kaltinamoji slėpė nėštumo faktą nuo aplinkinių, nėštumo metu nesilankė gydymo įstaigose, nebuvo tikrinama bei prižiūrima gydytojų, gimdyti nusprendė be pašalinių asmenų priežiūros ir dažniausiai – ne gimdymo įstaigoje – šie sąmoningi moters veiksmai, vadovaujantis aktualia teismų praktika, rodo išankstinę tyčią kaltinamosios veiksmuose ir turi būti vertinami kaip iš anksto susiformavusi tyčia nužudyti gimsiantį kūdikį. Tai patvirtina ir Lietuvos apeliacinis teismas: „iš bylos medžiagos matyti, kad L. S. iš anksto ruošėsi jai inkriminuoto nusikaltimo padarymui ir jį padarė sąmoningai. Visi jos padaryti veiksmai buvo iš anksto apgalvoti, tai įrodo jos pačios duoti parodymai dalyvaujant gynėjui ikiteisminio tyrimo metu ir teisiamajame posėdyje. Ji nuo pat pradžių slėpė nėštumą, nesilankė pas gydytojus, dirbo sunkius darbus, girtavo ir kitaip stengėsi, jog įvyktų persileidimas. Ji pripažino, kad nėštumas buvo nepageidaujamas, o abortą daryti pavėlavo. Tai, jog nužudyti naujagimį sugalvojo iš anksto, patvirtina akistatos metu duoti jos parodymai. L. S. buvo apklausta keletą kartų, tačiau iš esmės parodymai dėl nusikaltimo

---

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46

*padarymo aplinkybių nesikeitė, tik buvo tikslinami*¹²⁷. Šiuo atveju, kaip ir atvejais, kuomet motina savo naujagimį nužudo dėl prastų gyvenimo sąlygų, laiko stygiaus vaiko auginimui, ar dėl to, kad yra likusi viena, be naujagimio tėvo, nusikalstamas naujagimio motinos veikimas turi būti kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. atitinkamą punktą.

Tyčinis nelaukto naujagimio nužudymas pagal byloje surinktus įrodymus, pagrindžiančius kaltinamosios kryptingos tiesioginės tyčios susiformavimą dar nėštumo metu, inkriminuotas ir Lietuvoje rezonanso sulaukusiai V. F., kuri nuteista pagal BK 129 str. už tai, kad pagimdžiusi naujagimius dvynukus tyčia vieną iš jų nužudė (antrasis, kaip nustatyta teismo ekspertizės, gimė negyvas) bei išmetė į šiukšlių konteinerį Klaipėdoje. Teismas nurodė: *„byloje yra nustatyta ir kolegija sutinka su pirmosios instancijos teismo išvadomis, kad V. F. neketino auginti naujagimių, tai įrodo tokios teismo nustatytos aplinkybės, kaip nėštumo slėpimas nuo kartu su ja gyvenusio vaikų tėvo K. S., nesiruošimas būsimo vaiko auginimui, nesikreipimas į gydymo įstaigas dėl nėštumo eigos, gimdymas pasislėpus namuose, nesikreipimas dėl medicininės pagalbos gimus vienam ir antram naujagimiams ir atsikratymo jais būdas*¹²⁸.

Panaši Šiaulių apygardos teismo išvada kitoje baudžiamojoje byloje: *„D. P. kalta dėl neatsargaus gyvybės atėmimo savo vaikui prisipažino visiškai ir parodė, kad pradėjus didėti pilvui ji suprato, jog yra nėščia <...> Apie nėštumą ji niekam nesakė, į medikus nesikreipė, nes bijojo apkalbų, ir niekas nepastebėjo, kad ji laukiasi. Apie vaiko gimimą ji negalvojo, tačiau ruošėsi auginti vaiką. Jautė vaiko judesius. Nepirko drabužėlių, nes buvo prisiklausiusi, kad nereikia pirkti iš anksto. <...> Teismo psichiatrijos, psichologijos ekspertizės akto Nr. 86TPK-177 išvadose nurodyta, kad D. P. nusikaltimo padarymo metu nesirgo ir šiuo metu neserga lėtiniu psichikos sutrikimu ir nebuvo ir nėra laikino psichikos sutrikimo būsenos, todėl galėjo ir gali pilnai teisingai suprasti savo atliekamų veiksmų esmę ir juos valdyti (b. l. 115-118). Esant tokiai ekspertizės išvadai, kolegija konstatuoja, jog kaltinamoji D. P. nusikalstamos veikos padarymo metu buvo pakaltinamumo būsenoje, todėl turi būti baustina už padarytą veiką*¹²⁹.

Kaip minėta aptariant užsienio šalyse galiojančio privilegijuoto naujagimio nužudymo reglamentavimo ištakas bei sudėtis, šis nusikaltimas, o tiksliau jo susiklostymo priežastys, laikomos daugiau medicininėmis, nes pripažįstama, kad analizuojamos nusikalstamos veikos atveju motina naujagimį nužudo būdama gimdymo nulemtos būsenos, todėl pasak aktualios teismų praktikos – pašaliniai veiksniai, tokie kaip socialiniai, ekonominiai, finansiniai ar pan., nusikalstamos veikos realizavimui bei kvalifikavimui pagal BK 131 str. neturi turėti įtakos. Medicinos atstovai linkę manyti, jog nėštumas ir gimdymas – tai vienas iš rizikos veiksnių, kuris

¹²⁷ Lietuvos apeliacinis teismas 2005 m. balandžio 13 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-268/2005

¹²⁸ Lietuvos apeliacinis teismas 2013 m. sausio 4 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-130/2013

¹²⁹ Šiaulių apygardos teismo 2010 m. birželio mėn. 1 d. nuosprendis, baudžiamoji byla Nr. 1-58-354/2010

gali turėti įtakos psichikos sutrikimams. Grįžtant prie ankstesniame skyriuje pateiktos užsienio šalių naujagimio nužudymo reglamentavimo analizės, atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose užsienio valstybėse, kurių pavyzdžiu remtasi kuriant Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, naujagimio nužudymo įvykdymui įtakos turėjusios psichinės būsenos susiformavimas gali būti sąlygotas socialinių, ekonominių bei kitų veiksnių, kurie kaltinamąją kamavo dar nėštumo metu. Toks įstatymų leidėjo požiūris šiuo metu galioja Lenkijoje, kur socialiniai veiksniai gali turėti įtakos naujagimio nužudymui, ir dažniausiai – turi. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pritartina mokslininkės *McSherry* įžvalgai – vien tik „šėlstantys“ hormonai negali sukelti pogimdyminės būklės, kurios įtakoje naujagimio motina įvykdytų aptariamą nužudymą. Manytina, jog reglamentavimo pokyčiai, pripažįstantys socialinių veiksnių įtaką šiandieninei visuomenei turėtų būti pripažinti ir aktualioje teismų praktikoje, šiuo būdu siekiant baudžiamojo įstatymo normų dinamiškumo,

Kadangi gimdymo sąlygotas psichikos sutrikimas, kaip būseną, nulėmusi nusikalstamos veikos įgyvendinimą, privaloma siekiant kvalifikuoti motinos įvykdytą naujagimio nužudymą pagal BK 131 str., šios būsenos nustatymas taip pat yra privalomas kaskart nagrinėjant baudžiamąją bylą. Panašiai kaip ir afekto būsenos nustatymo atveju, moters psichinės būsenos, kurią sukėlė gimdymas, ypatybės taip pat nustatomos remiantis specialisto išvada, o prireikus gali būti skiriama teismo psichologinė, psichologinė – psichiatrinė ar kitokia ekspertizė. Teismų praktikoje paprastai turėtų būti siekiama nusikalstamos veikos metu buvusią kaltinamosios būseną nustatyti visais įmanomais bei patikimais būdais, taip siekiant surinkti objektyvius įrodymus ir tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą.

Pastebėtina, jog nagrinėtoje teismų praktikoje dažniausiai tinkamai nustatinėta kaltinamosios psichinė būklė: *„Bylos duomenys patvirtina, kad teismas, priešingai nei teigia kasatorė, išsamiai ištyrė jos kūdikio mirties aplinkybes, pačios kasatorės psichinę būklę tiek įvykio metu, tiek po jo, įrodymus įvertino nepažeisdamas BPK 20 str. 5 d. reikalavimų. Kaltinamosios psichinei būklei ištirti buvo paskirta ne tik ambulatorinė, bet ir stacionarinė psichiatrinė, psichologinė ekspertizė. <...> Nesant prieštaravimų tarp atliktų dviejų ekspertizių išvadų, teismas neturėjo jokio pagrindo ekspertizę skirti dar kartą. Todėl kasatorės skundo teiginys, kad jos psichinė būklė gimdymo metu buvo ištirta nepakankamai, yra nepagrįstas.“¹³⁰*. Iš pateiktos baudžiamosios bylos matyti, jog teismas, siekdamas visapusiškai ištirti kaltinamosios būklę nusikalstamos veikos įvykdymo metu, skyrė kelių rūšių ekspertizes, t.y. ambulatorinę ekspertizę bei stacionarią psichiatrinę ekspertizę. Manytina, kad tokios praktikos turėtų laikytis ir kiti teismas, siekdami atriboti BK 129 ir 131 str. veikas bei tinkamai pritaikyti

¹³⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-283/2006

baudžiamąjį įstatymą. Siekiant neginčijamų, svarių įrodymų, manytina, jog vien „vidinio teismo įsitikinimo“, nepagrįsto objektyviomis bei nešališkomis ekspertizės išvadomis, - nepakanka.

Informatikos ir ryšių departamento duomenimis, kasmet Lietuvoje įvykdomi keli naujagimio nužudymo atvejai:

3 lentelė: Naujagimio nužudymo nusikalstamos veikos statistika Lietuvoje¹³¹

	Metai							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Užregistruotų NV skaičius	2	7	1	-	7	1	-	3
Nutrauktų IT skaičius	4	3	-	-	4	2	3	2

Apibendrinant pateiktus duomenis sunku nustatyti, ar nusikalstamų veikų registravimas duomenys yra visapusiškai tikslus, nes kaip jau minėta, daugelio naujagimio nužudymo ikiteisminio tyrimo atvejų nutraukiami nesant nusikalstamos veikos arba perkvalifikuojant veiką į kitą BK str.

Manytina, jog ši priežastis iš dalies sąlygoja palyginti negausią BK 131 str. teismų praktiką. Naujagimio nužudymo bylos nepasiekia apeliacinės ar kasacinės instancijos teismų dar ir todėl, kad pagal BK 131 str. pirminiame etape užregistruota nusikalstama veika dažniausiai dar ikiteisminio tyrimo atlikimo metu perkvalifikuojama į BK 129 str., todėl gan sudėtinga vertinti, ar teismai tinkamai taiko įstatymą bei nenukrypsta nuo pirminių BK 131 str. reglamentavimo tikslų. Tačiau verta pastebėti, kad nagrinėtose naujagimio nužudymo bylose, kilus tyčios susiformavimo momento klausimui, teismai tinkamai taikė įstatytą, ir esant objektyvioms aplinkybėms, pagrindžiančioms, kad kaltinamosios veiksmams būdingos išankstinės tyčios susiformavimą, veikos tinkamai kvalifikuotos pagal BK 129 str. 2 d. atitinkamą punktą ar punktus. Darytina išvada, jog darbo hipotezė pasitvirtino – pagal galiojantį reglamentavimą BK 131 str. teismų praktikoje taikomas tinkamai, baudžiamosiose bylose BK 131 str. palyginti tiksliai taikomas bei atirbojamas nuo iš pirmo žvilgsnio panašios BK 129 str. sudėties.

Verta paminėti, jog Lietuvos Respublikos baudžiamasis įstatymas, kaip beje ir daugelis užsienio šalių baudžiamųjų įstatymų, už privilegijuoto nužudymo įvykdymą numato tik su laisvės atėmimu susijusias bausmes. Tačiau analizuotoje teismų praktikoje matyti, jog privilegijuoto nužudymo atveju kaltininkui skiriamos ne tik laisvės atėmimo bausmės – LAT Senatas 2004 metų birželio 18 dienos nutarime Nr. 46 teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalgoje nurodo: „veikas, numatytas BK 130, 131 ir 132 str., padarę asmenys gali būti atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu yra asmens, kuris vertas teismo

¹³¹Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM. Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika. // http://www.ird.lt/infusions/report_manager/report_manager.php?lang=lt&rt=1; prisijungimo laikas: 2013-03-24.

*pasitikėjimo, prašymas perduoti kaltininką jo atsakomybei pagal laidavimą (BK 40 str.), o dėl neatsargumo atėmęs gyvybę kitam žmogui asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra lengvinančių aplinkybių (BK 39 str.)*¹³². Manytina, jog humaniškos bei su laisvės atėmimo bausme nesusijusios sankcijos skyrimas gali būti kur kas efektyvesnė nuteistojo asmens perauklėjimo priemonė, nei betikslis asmens uždarymas laisvės atėmimo įstaigose, jei pastarosiose nėra skiriamas pakankamas dėmesys nusikalstamą veiką įvykdžiusio asmens perauklėjimui.

Įdomu, jog BK 130 ir 131 str. iki šiol itin dinamiškame baudžiamajame įstatyme galioja be pakeitimų – įstatymų leidėjas nekeitė nei straipsnių sudėties, nei taikytinų sankcijų rūšių ar dydžio.

---

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1) Išanalizavus privilegijuotų nužudymų kilmę matyti, jog nužudymo labai susijaudinus įstatyminis reglamentavimas sietinas su paprotinės teisės taikymo tąsa. Tuo tarpu privilegijuoto naujagimio nužudymo reglamentavimas sietinas su medicininiais tyrinėjimais ir iš to sekusiomis mokslinėmis išvadomis, pagrindžiančiomis nėštumo arba gimdymo sąlygotos moters psichinės būklės sutrikimus. Atsižvelgiant į tai, jog naujagimio nužudymas retai taikomas aktualioje teismų praktikoje, manytina, jog būtent dirbtinai sukurtos naujagimio nužudymo privilegijavimo ištakos lemia šios nusikalstamos veikos eliminavimą iš baudžiamųjų įstatymų. Todėl siūlytina nuolatos atnaujinti bei keisti privilegijuotų nužudymų sudėtis atsižvelgiant į visuomenėje vykstančius pokyčius, turinčius įtakos nusikalstamų veikų kriminalizavimui bei jo apimčiai.

2) Pastebėtina, jog naujausia teismų praktika nužudymo labai susijaudinus bylose kinta – teismai plečiamai aiškina fiziologinio afekto susiformavimą, patvirtindami, jog afektas dėl staigaus nukentėjusiojo asmens išprovokuoto susijaudinimo gali kilti nuo alkoholio apsvaigusiam asmeniui, o būtent kaltinamajam esant lengvo girtumo įtakoje, dėl kurio jo galimybės adekvačiai reaguoti konfliktinėje situacijoje buvo sumažėjusios, tačiau tolimesniame konflikto vystymesi apsvaigimas neeliminavo fiziologinio afekto kilimo. Ši praktika, remiantis ankstesniais doktriniais išaiškinimais, laikytina ydinga, todėl siekiant baudžiamosios teisės harmonizavimo siūlytina nustatyti detalesnę fiziologinį afektą galinčių sukelti veiksmų sąrašą, kuriame būtų aiškiai nurodyta, kokioms aplinkybėms egzistuojant fiziologinio afekto kilimas nėra galimas.

3) Nors Lietuvos Respublikos teismų praktikoje iki šiol nėra pripažįstama socialinių, ekonominių, finansinių bei kitų aplinkos veiksnių įtaka subjektyviosios kaltinamojo asmens būsenos susiformavimui BK 131 str. realizavimui, tačiau užsienio šalyse galiojančių privilegijuotų naujagimio nužudymo reglamentavimo analizė leidžia teigti, jog šios nusikalstamos veikos sudėtis kinta. Kai kuriose užsienio šalyse palaiptamui pripažįstama socialinių veiksnių įtaka pogimdyminės būklės kilimui atnešę teigiamų rezultatų – teismų praktika kur kas labiau atitinka aktualias, realias, teismuose nagrinėjamų baudžiamųjų bylų faktines aplinkybes, prisitaiko prie visuomenės poreikių. Atsižvelgiant į tai siūlytina plačiau aiškinti pogimdyminę būklę sukeliančias sąlygas, pagal kurias nustatoma naujagimio nužudžiusios motinos psichinė būseną bei atsižvelgti į socialinių veiksnių įtaką pogimdyminės būklės susiformavimui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
3. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
4. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 1991, Nr. 9-244.
5. Airijos naujagimio nužudymo įstatymas (angl. *Infanticide Act*), 1949. Interaktyvus. // <http://www.irishstatutebook.ie/1949/en/act/pub/0016/print.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.
6. Didžiosios Britanijos naujagimio nužudymo įstatymas (angl. *The Infanticide Act*), 1938. Interaktyvus. // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/1-2/36/introduction>; prisijungimo laikas: 2013-01-30.
7. Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (it. *Codice penale*), 2012. Interaktyvus.//<http://www.altalex.com/index.php?idnot=36653>; prisijungimo laikas: 2013-03-09.
8. Koronerių ir Teisingumo įstatymas (angl. *The Coroners and Justice Act*), 2009. Interaktyvus. // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2009/25/part/2/chapter/1/crossheading/partial-defence-to-murder-loss-of-control>; prisijungimo laikas: 2013-02-15.
9. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (lenk. *Kodeks karny*), 1997. Interaktyvus.//<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553>; prisijungimo laikas: 2013-02-19.
10. Naujosios Zelandijos nusikaltimų (provokacijos panaikinimo) įstatymas (angl. *Crimes (Provocation Repeal) Amendment Act*), 2009. Interaktyvus. // <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2009/0064/latest/DLM2258102.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-17.
11. Naujosios Zelandijos nusikaltimų įstatymas (angl. *The Crimes Act*), 1961. Interaktyvus. // <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1961/0043/latest/DLM327382.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-17.
12. Portugalijos baudžiamasis kodeksas, 2007. (port. *Código Penal Português*) Interaktyvus. // <http://dre.pt/pdf1sdip/2007/09/17000/0618106258.PDF>; prisijungimo laikas: 2013-03-01.
13. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas (rus. *Уголовный кодекс Российской Федерации*), 1996. Interaktyvus. // <http://www.uk-rf.com/>; prisijungimo laikas: 2013-02-10.

14. Švedijos baudžiamasis kodeksas, 1962. (šved. *Strafflag*) Interaktyvus. // <http://www.government.se/sb/d/3926/a/27777>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.
15. Teksaso valstijos įstatymas (angl. *Texas Bill*), Nr. 81(R) HB 3318. Interaktyvus. // <http://www.legis.state.tx.us/tlodocs/81R/billtext/html/HB03318I.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.
16. Vengrijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (vengr. *Büntető Törvénykönyvről*), 2012. Interaktyvus. // <http://www.complex.hu/kzldat/t1200100.htm/t1200100.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-18.
17. Vokietijos Federacijos baudžiamasis kodeksas, 2012. (vok. *Strafgesetzbuch*, 2012) Interaktyvus.//http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html; prisijungimo laikas: 2013-02-11.

II. SPECIALIOJI LITERATŪRA

18. Abramavičius A. et.al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II dalies 1 knyga. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 111.
19. Abramavičius A. Paskaitų medžiaga, 2009.
20. Bikelis S. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje: daktaro dis.soc. mokslai: teisė (6F)/ LPA.- V., 2007.
21. Brennan K. Beyond the medical model: a rationale for infanticide legislation. 58 Northern Ireland Legal Quarterly, 2007. P. 505-535.
22. Brookman F. Understanding homicide. SAGE Publications Inc., 2005. P. 185-194.
23. Curzon L. B., Richards P. H. The Longman Dictionary of Law. Seventh Edition. England: Pearson Education Limited, 2007. P. 301.
24. Deutsch H. Psychoanalysis of the sexual functions of women. Karnac books Ltd., 1991.
25. Dimino D. K. Postpartum depression: a defense for mothers who kill their infants. 30 Santa Clara Law Review, 1990. P. 231-264.
26. Fontaine G. R. Adequate (non) provocation and heat of passion as excuse not justification. 43 U. Michigan Journal Law Reform 27, 2009. P.201.
27. Fontaine G. R. The wrongfulness of wrongly interpreting wrongfulness: provocation interpretation bias, and heat of passion homicide. 12 New Criminal Law Review 69: 2009.
28. Gutauskas A. Paskaitų tezės. 2012 m.
29. Hamilton J. Postpartum Psychiatric Problems. St. Louis, The C. V. Mosby Company, 1962. P. 126 – 135.
30. Jovaišas K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Teisės problemos, 1997. Nr. 2.P.18.

31. Klimka A. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai. Vilnius: Mintis, 1964. P. 5.
32. Kotlarczyk T. Przystępczość kobiet: aspekty kryminologiczna i penitencjarne. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1984.
33. Księżopolska-Breś A. Odpowiedzialność karna za dzieciobójstwo w prawie polskim.
34. L. DeMaus. The history of childhood. New York, 1974.
35. Leonavičius J. Sociologijos žinynas.- Vilnius: Academia., 1993. P. 180; Lietuviška tarybinė enciklopedija.- Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1982. T.9. P.213
36. Marek A. Kodeks Karny. Komentar 2. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005. P. 358.
37. McSherry. The Return of the Raging Hormones Theory: Premenstrual Syndrome, Postpartum Disorders and Criminal Responsibility. 15 SLR, 1993. P. 295.
38. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 2007. P. 154.
39. Nocius J. Nusikaltimai žmogui. Mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 1998. P. 8.
40. Pavilionis V. Konstitucijos 19 straipsnio komentaras. Teisės problemos, 1999. Nr. 1 – 2. P. 29.
41. Pėstininkas A. Nusikaltimai asmeniui. Vilnius: Mintis, 1984. P. 8.
42. Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį: mokymo leidinys. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996. P. 187.
43. Pradel J. Lyginamojo baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 241.
44. Roth L., Blayden L. Provocation and self-defence in intimate partner and sexual advance homicides. NSW Parliamentary Research Service, Briefing Paper: 2012. No 5/2012.
45. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakultetas, 1925. P.138.
46. Uscila R. Aukos ir nusikaltėlio inversija: viktimologinė analizė. // Jurisprudencija, 2003. T. 47 (39).
47. Vansevičius S. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai-teisiniai institutai. Vilnius: Mintis, 1981.
48. W. J. Should the punishment fit the crime. The Law Couch, 1928. P. 59.
49. Бородин С. В. Пресмупление лромив жизни. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. P. 21.
50. Верховный Суд Российской Федерации. Бюллетень № 6 2003 года. Убийство, совершенное в состоянии аффекта, необоснованно квалифицировано по ст. 105 УК РФ.

51. Здравомыслов Б. В., et al. Уголовное право Российской Федерации. Особенная Часть. Москва: Книжный мир, 2004. Р. 122.
52. Здравомыслов Б. В. Уголовное право РФ. Особенная часть. Москва: Юрист, 1999.
53. Кокорин П. А. Убийство, совершенное в состоянии аффекта: Случай из практики. 2005.
54. Кудрявцев В. Н. Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юрист, 2000.
55. Якобсон П. М. Психология чувств. Москва, 1958. Р. 25.

III. TEISMŲ PRAKTIKA

56. Klaipėdos apygardos teismo 2004 m. gegužės 10 d. nuosprendis, baudžiamoji byla Nr. 2-132/2004
57. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. balandžio 13 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-268/2005
58. Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. spalio 06 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-420/2005
59. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 21 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-219/2007
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 11 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-279/2008
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-378/2010
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 31 d. nuosprendis, baudžiamoji byla Nr. 1A-338/2012
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-224/2012
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 4 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-130/2013
65. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 1A-20/2013
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio mėn. 18 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei apžvalga Nr. 46
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-283/2006
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 10 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-419/2009
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis, baudžiamoji byla Nr. 2K-226/2011

70. Šiaulių apygardos teismo 2010 m. birželio mėn. 1 d. nuosprendis, baudžiamoji byla Nr. 1-58-354/2010

IV. INTERNETINIAI ŠALTINIAI

71. Aebi. F. M., Deldrande N. Council of Europe Annual Penal Statistics. Strasbourg, 2011. // <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdpc/bureau%20documents/PC-CP%282011%293%20E%20-%20SPACE%20I%202009.pdf>; prisijungimo laikas: 2013-02-06.
72. Airijos Centrinės Statistikos Biuro statistiniai duomenys. // http://www.cso.ie/Quicktables/GetQuickTables.aspx?FileName=cja01c1.asp&TableName=Homicide+Offences&StatisticalProduct=DB_CJ; prisijungimo laikas: 2013-02-04.
73. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. // <http://dz.lki.lt/> ; prisijungimo laikas: 2013-03-11.
74. Dengle B. Homicide among India's girls. CNN news service, 2011. // <http://edition.cnn.com/video/#/video/world/2011/07/18/intv.dengle.india.infanticide.cnn?iref=allsearch>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.
75. Dr. Kovacs G. The repeal of newborn's murder (Section 166 / A. §), or other side of the horse in the stall is a typical case. // <http://www.hoxa.hu/?p1=cikk&p2=1131>; prisijungimo laikas: 2013-02-11.
76. Frith M. Scrap outdated infanticide law, say judges. The Independent, 2005. // <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/scrap-outdated-infanticide-law-say-judges-495016.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.
77. Gerry F. Crimes of passion: R v Clinton. Halsbury's Law Exchange: 2012. // <http://www.halsburyslawexchange.co.uk/crimes-of-passion-r-v-clinton/> ; prisijungimo laikas: 2013-02-16.
78. Granath S. et. al. Homicide in Finland, the Netherlands and Sweden The First Study on the European Homicide Monitor Data. Edita Norstedts Västerås, 2011. // http://www.bra.se/download/18.656e38431321e85c24d80007748/2011_15_homicide_finland_netherlands_sweden.pdf; prisijungimo laikas: 2013-02-06.
79. Grudzień V. Zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami. Szkoła Policji w Katowicach, 2011. // http://katowice.szkolapolicji.gov.pl/?page_id=6824&aid=9505&pid=6824&sa=1; prisijungimo laikas: 2013-03-09.
80. Guilty verdict in service station stabbing case. Waikato Times, 2010. // <http://www.stuff.co.nz/waikato-times/news/national-news/3664834/Wife-was-murdered>; prisijungimo laikas: 2013-02-17.

81. Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child, prepared for UNICEF by Rachel Hodgkin & Peter Newell, UNICEF 1998. // http://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf; prisijungimo laikas: 2013-02-11.
82. Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM. Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika. // http://www.ird.lt/infusions/report_manager/report_manager.php?lang=lt&rt=1; prisijungimo laikas: 2013-03-16.
83. Lenkijos Respublikos policijos departamento statistiniai duomenys. // http://statystyka.policja.pl/portal/st/1102/63417/Dzieciobojstwo_art_149.html; prisijungimo laikas: 2013-02-06.
84. Montaldo Ch. Andrea Yates Not Guilty by Reason of Insanity. 2006. // <http://crime.about.com/b/2006/07/26/andrea-yates-not-guilty-by-reason-of-insanity.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.
85. Sayah R. Why so many baby girl deaths in Pakistan? CNN news service, 2011. // <http://edition.cnn.com/video/?/video/world/2011/07/18/sayah.pak.killing.baby.girls.cnn>; prisijungimo laikas: 2013-02-05.
86. The Crown Prosecution Service. // http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/sentencing_manual/infanticide/index.html; prisijungimo laikas: 2013-02-03.
87. United States Sentencing Guidelines, 2012. §5K2.10. Victim's Conduct (Policy Statement) // http://www.ussc.gov/Guidelines/2012_Guidelines/Manual_PDF/Chapter_5.pdf; prisijungimo laikas: 2013-02-28.
88. Кокорин, П. А. Убийство, совершенное в состоянии аффекта: Случай из практики. // <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1229725> ; prisijungimo laikas: 2013-02-19.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: privilegijuotas nužudymas, itin įžeidžiantys kaltininką veiksmai, savitvardo praradimas, afekto būklė, naujagimio nužudymas.

Privilegijuoto nužudymo reglamentavimas sutinkamas daugelio užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose. Skirtingas teisės tradicijas taikančių užsienio šalių baudžiamieji įstatymai numato panašaus turinio privilegijuotų tyčinių nužudymų sudėtis, kurios nusikalstamą veiką įvykdžiusiems asmenims numato lengvesnę baudžiamąją atsakomybę nei nužudymo be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių atveju.

Užsienio šalyse, kaip beje ir Lietuvoje, dažniausiai privilegijuotais laikomi nužudymas kaltinamajam labai susijaudinus dėl neteisėto ar itin įžeidžiančio nukentėjusiojo asmens poelgio bei motinos įvykdomas savo naujagimio nužudymas. Abi šios nusikalstamos veikos reikalauja bendrųjų nužudymams taikomų aplinkybių konstatavimo kaltinamojo asmens veiksmuose, tačiau pasižymi privalomu subjektyviosios nusikalstamos veikos pusės nustatymu: kaskart nagrinėjant privilegijuotus nužudymus reikalaujamas išsamus, bylos aplinkybėmis pagrįstas kaltinamojo asmens psichinės būklės ar būsenos nustatymas, pagal kurį sprendžiama, ar veikos įgyvendinimo metu tyčiniai kaltinamojo asmens veiksmai atitiko šalyje galiojančio privilegijuoto nužudymo sudėties požymius. Darbe pristatomi ne tik privilegijuotus nužudymus taikančių užsienio šalių argumentai, tačiau pristatomas ir šių nužudymų sudėčių atsisakusių užsienio šalių argumentavimas.

Analizuojant privilegijuotų nužudymų turinį didesnis dėmesys skiriamas subjektyviajai nusikalstamos veikos pusei, taip siekiant pagrįsti privilegijuotų nužudymų reglamentavimą, kuriam daugiausia įtakos turėjo kaltinamojo didelio susijaudinimo kilimas, kuris tiesiogiai sietinas su nukentėjusio asmens aktyviais veiksmais (nužudymo labai susijaudinus atveju), bei gimdymo nulemta būklė (naujagimio nužudymo atveju). Kartu analizuojami kaltinamojo asmens afektą bei pogimdyminę būklę sukeltantys veiksniai.

Magistro baigiamajame darbe užsienio šalių praktika lyginama su Lietuvos Respublikoje galiojančių privilegijuotų nužudymų koncepcija, analizuojamos kylančios reglamentavimo bei taikymo problemos, aptariamas užsienio šalyse gyvuojančio reglamentavimo pritaikomumas Lietuvos Respublikos teisei sistemai.

PRIVILEGED MURDER IN LITHUANIAN AND FOREIGN COUNTRIES CRIMINAL LAW

SUMMARY

Keywords: privileged murder, defendants' offensive actions, loss of control, effect, infanticide.

A regulation of privileged murder can be found in the majority of foreign criminal laws. Different criminal laws in foreign countries provide similar content privileged murder with intent. These laws provide lighter criminal responsibility to the perpetrator comparing with responsibility provided in murder without aggravating or mitigating circumstances.

Loss of control murder and infanticide are best known privileged murders in foreign countries – the same suits Lithuanian criminal practice. Both of these offences require general circumstances that are provided for murder, therefore it is distinguished with the subjective side of the offence which is compulsory. Complete, based on the circumstances of the case accused person's mental state identification is required each time when privileged murders are tried.

The paper presents argumentation not only from foreign counties that applies privileged murder, but also delivers arguments of the countries that recently abolished this type of murder.

While analysing the content of privileged murder subjective part of the crime is emphasised on purpose to justify the establishment of lighter criminal responsibility. Effect which came from huge excitement stipulated by the victim (in loss of control cases) and postnatal condition are considered to be the main criteria why this type of murder has lighter sanctions.

Presented foreign countries regulation and legal practice is compared with Lithuanian criminal code and relevant court practice, the analysis of emerging regulatory issues is delivered, paper also deals foreign countries regulations applicability to the Lithuanian legal practice.